

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politic'
ZATVORENIK

GODINA XXII. - OŽUJAK 2012. CIJENA 15 KN

BROJ **240**

*Ubožnost
Sretan*

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Alfred Obranić, Ljubomir Brdar,
Vladimir Mrkoci, Višnja Sever

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

Žiro račun: 2503007-1100009317
kad Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima
***

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.
***

ISSN 1331-4688
***

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn
***

<http://www.hdpz.t-com.hr>

Slika na koricama:
Šime Vulas, Raspelo (2010.), prema originalu
u drvetu za župnu crkvu u Voćinu

HOĆE LI URED DOŽIVJETI SUDBINU SABORSKE KOMISIJE?

Konsenzusom HDZ-a i SDP-a, Hrvatski sabor je prošle godine prihvatio *Zakon o pronalaženju, obilježavanju i održavanju grobova žrtava komunističkih zločina nakon Drugog svjetskog rata*, kojim nalaže osnivanje Ureda za izvršenje i provođenje obveza iz Zakona, a sve temeljem Rezolucije Vijeća Europe 1461/2006 o međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih režima i Deklaracije Hrvatskog sabora iz 2006. o osudi zločina počinjenih tijekom totalitarnoga komunističkog poretka u Hrvatskoj 1945.-1990.

Ovom prilikom s ponosom ističem, da je Zakon djelo našega počasnog člana prof. dr. Andrije Hebranga. Sam je pripremio tekst Zakona, uskladio ga sa sličnim propisima u postkomunističkim zemljama EU, znajući da će kod nas biti snažni otpori. U vlastitoj stranci dobio je suglasnost tek nakon godinu dana i to zahvaljujući onodobnoj objavi stravičnoga partizanskog zločina počinjenog u Hudoj jami, budući da u vrhu stranke ima onih kojima nije drago otkrivanje komunističkih zločina. Slijedili su otpori u Vladi od strane koaliciskog partnera SDSS, da bi nakon pregovora dobio potporu SDP-a za prihvatanje Zakona. Čekali smo na taj događaj više od deset godina, jer ukinućem saborske Komisije za istraživanje ratnih i poratnih žrtava nije postojalo niti jedno tijelo koje bi se profesionalno bavilo istraživanjem komunističkih zločina.

U međuvremenu, tijekom desetljeća potpune pasivnosti, umrli su inače rijetki preživjeli svjedoci, tako da je Zakon donijet u posljednji čas, kada napuštaju ovaj svijet zadnji sudionici poratnih događaja. No, tek što je koncem 2011. godine Ured napokon proradio, nova vlast želi ukinuti neovisnost Ureda kao javne ustanove i staviti ga pod patronat izvršne vlasti kao jedan od mnogih ureda u Ministarstvu branitelja, kao što je Račan 2000. napravio s Komisijom uključivši je u Ministarstvo znanosti. Protiv takvog postupka odmah su reagirali HHO, HBK, predsjednik parlamentarne većine Europskog parlamenta i drugi, upozoravajući da Ured može istinski obavljati posao za koji je namijenjen i postavljati prioritete u istraživanju samo kao neovisno tijelo bez obzira na prioritete trenutačne vlasti. Do danas sudbina Ureda još nije poznata.

Inače za Hrvatsku je simptomatično kako su saborsku Deklaraciju o osudi komunističkih zločina zatajili skoro svi mediji, pa je tako bilo i s objavom aktualnog Zakona i Ureda o pronalaženju grobova žrtava komunističkih zločina. Za nas Hrvate važno je što se u vezi istraživanja žrtava događa u susjednoj Sloveniji, zemlji s najvećim brojem masovnih grobnica pobijenih nakon Drugoga svjetskog rata. Slovenska, tzv. „Dežmanova“ komisija učinila je mnogo, a prema posljednjem priopćenju nepobitno je utvrdila, da se bez dvoumljenja može reći kako je vodstvo Komunističke partije Jugoslavije bilo organizator masovnih likvidacija zarobljenika i političkih protivnika, te da najnoviji arhivski dokumenti dokazuju osobnu odgovornost Josipa Broza Tita za provedbu najmasovnijih likvidacija zarobljenika u poraću.

Budući da Hrvati čine najveći broj žrtava u slovenskim grobnicama, njihova Komisija traži da se konačno ratificira Ugovor o vojnim grobljima između Hrvatske i Slovenije.

Na koncu jedno obično pitanje. Zašto šute sudionici zločina, zašto si ne olakšaju savjest i reknu, tko je naredio ubijanje a tko im je zapovjedio da o tome šute, i zašto se ne ispričaju rodbini žrtava kojima su nanijeli neizrecivu bol?

**Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika**

NAŠE ILI IPAK TUĐE BRIGE?

Nije nikakvo čudo da se u Srbiji vode žustre rasprave oko tzv. sudske rehabilitacije Draže Mihailovića: nakon silnih trauma i gubitaka posljednjih desetljeća, srpsko traži svoju ideoološku i identitetsku potvrdu, još uvijek lutajući između otvorenog velikosrpstva, onoga velikosrpstva koje se voli zaodijevati jugoslavenstvom, i onoga što bi se moglo nazvati pokušajem obrane legitimnih srpskih interesa, tj. očuvanjem Srbije približno u granicama nekadašnjega Beogradskog pašaluka. No, zašto bi to trebalo biti životno pitanje za nas Hrvate? Zašto bi se hrvatski nacionalisti – osim što im te rasprave služe kao dodatni dokaz slabog legitimiteta današnjih *jugoslavenstvujščih* što stolju na Pantovčaku i oko njega – trebali sablažnjavati nad tim što, eto, nemali (a možda i pretežni!) dio Srba hoće da se Mihailovićevo četništvo i stvarno i pravno izjednači s jugoslavenskim partizanskim pokretom koji se na kraju Drugoga svjetskog rata našao na pobjedičkoj strani? Zašto se iz tobože hrvatskih nacionalističkih krugova čuju glasovi negodovanja što službena tijela Republike Hrvatske ne prosvjeduju zbog Mihailovićeve rehabilitacije?

Jer, kad se pozorno promotri, zar traženje takvog prosvjeda ne implicira da je *normalno* to što su jugoslavenski komunisti svrstani u one koji su nam prihvatljivi, ali je *nenormalno i nedopustivo* da takvima budu proglašeni i srpski četnici? Po čemu se taj i takav zahtjev razlikuje od zahtjeva koga bi mirne duše mogao potpisati bivši *kadija* vojnoga suda JNA, drug Ivan Fumić, koji se također sablažnjava nad novom četničkom ofenzivom? A zar je takvu implikaciju moguće braniti etički, historiografski i politički? Jer, zar je potrebno dokazivati ono što nam pokazuju bezbrojni dokumenti, statistike i žrtvoslovi: da su jugoslavenski partizani bez suda i suđenja poubijali višestruko više hrvatskih vojnika i civila, svećenika i redovnika, žena, djece i staraca od koljača pod kokardama što su prizezali Petru II. Karađorđeviću i jugoslavenskoj izbjegličkoj vlasti u kojoj su – skupa s Dražom Mihailovićem – ministrovala i dvojica Jurica: onaj Krunjević i onaj oženjen Savom Šutej (pri čemu je tzv. *vođa hrvatskog naroda* odlučio «svojih drugova u Londonu ne dezavuirati», vjerojatno – s pravom – računajući na to da će, u najgorem slučaju, nakon rata dobiti ono što njegovim državničkim kvalitetama i pristoji: skromnu apanažicu iz savezničkih fondova, u zamjenu za memoare u ovitku s bojama jugoslavenske zastave, i sudjelovanje Branka Pešelja na *molepstviju za đeneralu Dražu* u nekoj zabiti na američkim Srednjem zapadu, gdje se Mačekov bivši tajnik *slučajno* zatekao)?

Jer, kad se s hrvatske strane proziva predsjednika Josipovića, premijera Milanovića i njima slične što svakoga 27. srpnja slave «četnički dernek» u Srbu, zar se time ne sugerira da bi njihovo tamošnje pojavljivanje bilo prihvatljivo, samo da u pobuni Srba na tromeđi Like, Dalmacije i Bosne krajem srpnja 1941. nisu prevagu imali oni što ćemo ih domalo, ili bar za koju godinu, prepoznavati kao četnike? Zar iz toga ne proizlazi da nam pobunjenici protiv hrvatske države i njezini rušitelji nisu *načelno i bezuyjetno, uvijek i svagdje* neprijatelji, nego su neprijatelji tek uvjetno: neprijatelji su ako kliču Petru II. Karađorđeviću, ali i nisu neprijatelji ako kliču Josifu Visarionoviću?

Čija mjerila u tom slučaju prihvaćamo, čije interes Zagovaramo? Hrvatske ili ipak nehrvatske? Jer, iz hrvatske su perspektive i 1903. i 1905., pa i 1918. i 1941., ali i 1991. i 2012. godine veći problem bili i ostali Jugoslavija i jugoslavenstvo, negoli velikosrpstvo i četništvo. S potonjima smo račistili davno, pa oni nikad nisu mogli privući nikoga osim šačice besprizornih orjunaša, raspopa Đure Vilovića i protuhe poput Vladimira Predavca. Jugoslavenstvo se, međutim, pokazuje kao otrovniji nametnik i žilaviji neprijatelj, doživljavajući uvijek nove mijene i prikazujući se u raznim oblicima: od marjanovićevskog rasizma i meštrovićevskoga vidovdanskog mesijanizma, do kvazi-europskoga kozmopolitizma. To je korov što ga valja trijebiti, a ne dopuštati mu da se *tići* time što se olako prašta onima koji nam ga poodavno – pa i posljednjih dvadesetak godina – prodaju na raznim, često i tobože hrvatskim *štandovima*, pod maglom tzv. antifašizma...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

BESIDA S KRBAVE: ŽELIM ZAPALITI VATRU NA OGNJIŠTU KUĆE DJEDA MARKA CVITKOVIĆA (Mutilić 47)	5
<i>Nediljko KNEZOVIĆ</i>	
KADROVIRANJE	6
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
OMBLA U PONORU NEZNANJA	8
<i>Dr. sc. Srećko BOŽIČEVIC</i>	
PISMA IZ ISTRE	10
<i>Blaž PILJUH</i>	
ZLOČINI JUGOSLAVENSKIH PARTIZANA I SRBOKOMUNISTA U SELU KRŠ KRAJ KOSINJA	11
<i>Ivan VUKIĆ</i>	
PLOČU GLAZBENIKU!	13
<i>Alfred OBRANIĆ</i>	
SLIČICE I ISKRE O JOSIPU BROZU TITU (II.)	15
<i>Slavko RADIČEVIC</i>	
DONATORSKA VEČER ZA DOKUMENTARAC O JAJCU	19
NAŠ NUTARNJI SVIJET (3)	20
<i>Maja RUNJE, prof.</i>	
SAVJET LIJEČNIKA	20
<i>Dr. med. Drina BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ</i>	
KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (XII.)	22
<i>Mladen KALDANA</i>	
GDJE JE GROB MOG OCA?	27
<i>Maja RUNJE, prof.</i>	
ŽRTVE IZ LISIČIĆA I PODGRAĐA	28
<i>Slavko BAĆIĆ</i>	
ZNALO SE CIJELI DAN KOPATI ZA TRI KILOGRAMA KUKURUZA	36
<i>Ivica KARAMATIĆ</i>	
ŽIVOT JE KRATAK SAN	38
<i>Hrvoje MATIJEVIĆ</i>	
O PROGONU NJEMAČKE MANJINE U TITOVOJ JUGOSLAVIJI	40
<i>Dr. sc. Vladimir GEIGER</i>	
IN DIESER AUSGABE	47
IN THIS ISSUE	48

VERBA VOLANT...

ORBANOV TRIJUMF PRED 250.000 LJUDI U BUDIMPEŠTI: TRIJUMF MAĐARSKE NACIONALNE MISLI

«Politički i intelektualni program 1848. bio je: ne ćemo biti kolonija! Program i želja Mađara 2012. glasi: ne ćemo biti kolonija! Mađarska se ne bi mogla oduprijeti pritiscima i diktatima izvana u zimi 2011./12., da nije bilo ovih stotina tisuća ljudi koji su ustali da svima pokažu kako Mađari ne će živjeti onako kako im to diktiraju stranci, ne će odustati od svoje neovisnosti i slobode, što znači da ne će odustati ni od svoga ustava koji su konačno uspjeli donijeti nakon dvadeset godina.

Hvala vam svima!

Ne dajte se zbuniti, ako sutra u međunarodnom tisku pročitate da je ovdje, na ovom trgu, bilo samo nekoliko stotina ljudi, pa da je i tih nekoliko stotina progledovalo protiv vlade.

Kako stvari sada stoje, ovako jaki nismo bili desetljećima.

Kako stvari sada stoje, ima nas dovoljno i dovoljno smo odlučni boriti se za slobodan mađarski život nakon borbe za mađarsku slobodu!

Sloboda za nas znači da nismo nikomu podređeni.

To znači i da zaslužujemo poštovanje.

Sloboda također znači da da ćemo mi sami odlučivati o zakonima kojima je uređen naš život, mi ćemo odlučivati o tome što je važno, a što nije. Iz mađarske perspektive, s mađarskim osjećajem, osluškujući otkucaje mađarskih srdaca...»

(**Izvadak iz govora predsjednika mađarske vlade Viktora Orbana, pred 250.000 ljudi u Budimpešti, 15. ožujka 2012., na glavni nacionalni blagdan Mađarske**)

*

EPH-OVE JUGOSLAVENSKE PRIREPINE I MALOUMNI NARODI POD SKRBNIŠTVOM

BRUCKNER: ...Šačica najbogatijih postaje sve bogatija, srednja klasa i siro-

mašni stagniraju. Rade više, plaće im ne rastu... ne znam može li to izazvati samousavršavanje, ali siguran sam da će neprekidno izazivati frustraciju, strah, bijes. Golema je disproporcija između obećanja i činjenica. Isto je i u SAD-u, samo oni imaju mnogo više energetskih izora nego mi, i jednu vladu. Problem je Europe što ona ne postoji ni ekonomski ni politički.

DUGANDŽIJA: Za mene je najveći problem raspada Europe što će Hrvati i Srbi ostati sami jedni s drugima, bez nadzora.

BRUCKNER: Mislite da bi mogao početi novi rat?

DUGANDŽIJA: Nadam se da ne, ali ne bi trebali biti pušteni da rješavaju svoje razmirice bez pratnje odraslih.

BRUCKNER: Mislim da novi rat u ovom trenutku nije vjerojatan.

(**Mirjana Dugandžija, Globusova novinarka i «književnica» /sic!, razgovor s filozofom Pascalom Brucknerom, Globus, Zagreb, 9. III. 2012.**)

*

NEMAMO OTVORENIH PITANJA S IVOM JOSIPOVIĆEM!

«...Događaji su bili tako krupni da nismo uspjeli da izbjegnemo razaranja, i jedva smo nalazili načine da ih smanjimo. Duboko žalim što su sva tri naroda patila nizašta. Još čekamo da se pojavi hrabar muslimanski lider koji bi obavestio muslimanski narod da smo mi, Srbi, prihvatali oba originalna muslimanska prijedloga: i g. **Izetbegovića** - da se BiH rearanžira u tri republike, i g. **Zulfikarpašića** - da BiH ostane jedinstvena, u Jugoslaviji. Oni koji su htjeli, i još hoće sto odsto vlasti u sto odsto Bosne u potpunosti su odgovorni za rat i za sve patnje stanovništva BiH.

Muslimanske vođe, koje su bile za rat, žrtvovale su svoj i naš narod. Potpuno je pogrešno reći da je Republika Srpska nastala u ratu. Republika Srpska je stvorena tri mjeseca prije rata, na bazi demokrat-

skih prava, koja je priznavao svaki kasniji mirovni plan, i nastala je u istoj zgradbi Skupštine...»

(**Radovan Karadžić, «Ne dopada mi se što sam otac Republike Srpske», razgovor za SRNU, prema: Dnevni avaz, e-izdanje, Sarajevo, 11. III., 2012., bos.**)

*

BIJAŠE MISLITI NA VRIJEME!

«U Zagrebu je 27. februara ove godine promovisana studija „Manjinski povratak u Republiku Hrvatsku – Studija otvorenog procesa”, koju je naručio UNHCR, a čiji su autori **Milan Mesić** i **Dragan Bačić**, istaknuti akademici s područja migracija i društvenih istraživanja, te profesori na Filozofском fakultetu u Zagrebu. Pomenuti akademici su, takođe po narudžbi UNHCR-a, izradili i prvu studiju iz razdoblja 2006–2007: „Održivost manjinskog povratka u Republici Hrvatskoj”.

Većina medija u regionu je predstavljanju ove studije poklonili dosta pažnje, verovatno i zbog prisustva predsednika Hrvatske, **Ive Josipovića**, i šefa Delegacije EU u Hrvatskoj, ambasadora **Paula Vandorena**. Pored izjava autora studije i visokih gostiju, mediji su preneli i izjavu **Terenca Pikea**, predstavnika UNHCR-a u Hrvatskoj, da su od početka procesa povratka 1996. godine hrvatske vlasti registrovale više od 132.600 povratnika srpske nacionalnosti, što odgovara otprilike polovini onih koji su napustili svoje domove za vreme konflikta.

Prijetivši se da je u prvoj studiji bio naveden broj od 120.000 registrovanih povratnika srpske nacionalnosti, od čega je samo njih 52.000 ostalo da živi u Hrvatskoj, dok je 48.000 i dalje u zemljama izbeglištva (Srbija i BiH), da povremeno boravi u Hrvatskoj njih 7.000, a oko 13.000 ih je već bilo umrlo, moram reći da me je iznesen broj registrovanih povratnika, bez propratnih brojeva i objašnjenja, isprovocirao da što pre nabavim novu studiju i da proverim, znajući da su u prvoj

studiji autori bili veoma objektivni, koliki je broj stvarnih povratnika.

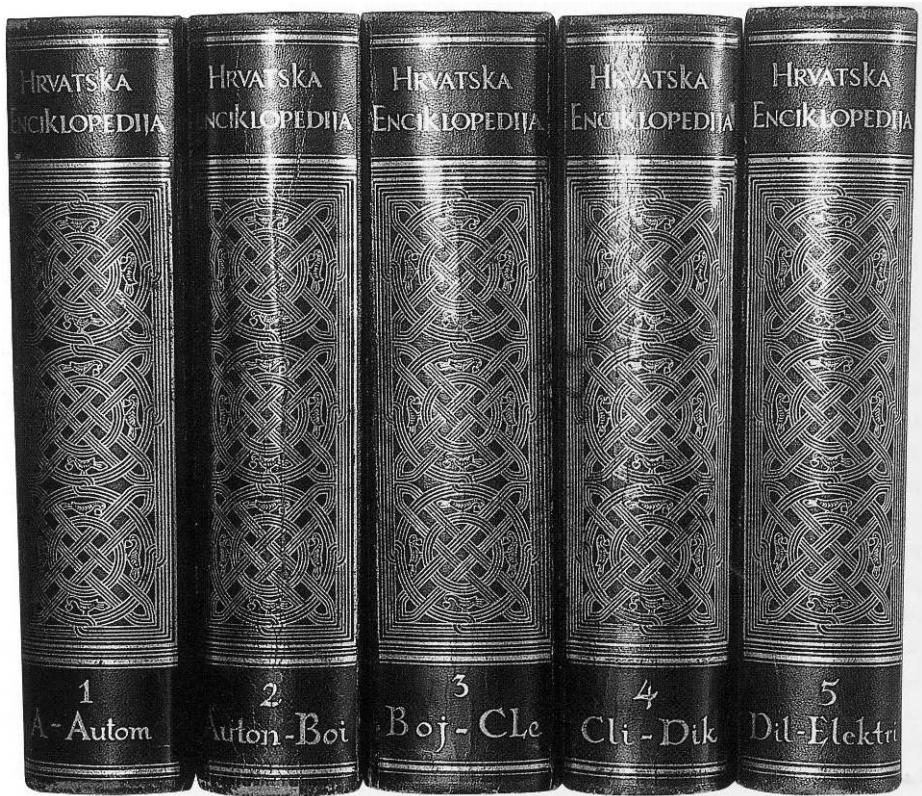
Na moje zadovoljstvo, nova studija je već 28. februara osvanula na sajtu UNHCR-a, i evo šta su autori naveli u poglavlju „kvantitativno istraživanje povratka”: prema podacima Vlade Hrvatske, 2010. godine registrovano je 130.220 povratnika srpske nacionalnosti; tek svaki treći (33 odsto) manjinskih povratnika sada živi u RH, što je za pet odsto manje nego 2006. godine; nešto više (oko 39 procenata) registrovanih povratnika trajno prebiva izvan Hrvatske, što je za oko 3,5 odsto više nego 2006. godine, od čega 70 odsto u Srbiji (sedam procenata manje u odnosu na 2006), 7,5 odsto u drugim delovima bivše Jugoslavije, a 22,5 procenata u ostalim zemljama (12 odsto više nego 2006.); od registrovanih povratnika 15 odsto je u međuvremenu umrlo, što je za 3,5 procenata više nego 2006; za oko 13 odsto povratnika nema pouzdanih informacija gde sada žive i da li su uopšte živi, što je za oko dva odsto manje nego 2006. godine.

Autori su broj „nepouzdanih” 13 odsto raspodelili podjednako na ostale tri kategorije i došli do procene da od registrovanih povratnika srpske nacionalnosti u RH živi oko 38 odsto, izvan Hrvatske oko 45, a da ih je oko 17 procenata umrlo. (...)

Daleko je to od polovine izbeglih Srba iz Hrvatske u vreme konflikta. Podsećanja radi, Srba u Hrvatskoj 1991. godine, prema zvaničnim podacima, bilo je oko 582.000 i oko 106.000 Jugoslovena, a 2001. tek oko 201.000 Srba i manje od 200 Jugoslovena. Nažalost, Hrvatska još nije objavila podatke o učešću Srba u prošlogodišnjem popisu stanovništva. Da li će ikada iko postaviti pitanje odgovornosti za ponovnu migraciju najmanje 45 odsto (oko 59.000 ljudi) onih koji su se već bili vratili u Hrvatsku?

(Savo Štrbac, «Od registrovanih povratnika, u RH živi oko 38 odsto», Politika.online, 6. ožujka 2012., srp.)

KNJIGE U STAROME PAPIRU...

Prema nedavno objavljenim podatcima, samo u SR Njemačkoj zatvoreno je sedam slavističkih katedri (na sveučilištima u Bonnu, Frankfurtu, Mannheimu, Bielefeldu, Rostocku, Erlangenu i Marburgu). Posljednjih su godina zatvoreni lektorati hrvatskog jezika u Vilniusu, Lavovu i Iowi, a najavljuje se ukidanje još nekih lektorata i slavističkih katedri na drugim europskim i svjetskim sveučilištima.

Nekad bogate knjižnice završavaju na smetlištu, a u Frankfurtu je, izgleda, više od 100.000 knjiga sa slavistikom – među njima i nepoznat broj hrvatskih knjiga – odvezeno na recikliranje. Iako su pojedinci već sredinom 2009. najavili da će se to dogoditi, njemačka stručna i znanstvena javnost to je popratila uglavnom nezainteresirano, a većeg interesa nisu pokazale ni hrvatske prosvjetne vlasti.

O razlozima tog manjka interesa za slavistiku i nedostataka osjećaja za knjige može se teoretizirati, mogu se napisati nove studije i knjige, ali – zar to nije tužni simptom onoga što nas

čeka u Europskoj uniji? Kako potaknuti hrvatsku knjigu i hrvatsku kulturu, kako poticati prevođenje na strane jezike, ako nam se knjige spaljuju? I kako zatvoriti oči pred činjenicom da ćemo u EU značiti točno onoliko koliko i nama i Europi vrijede naše stare knjige: malo ili nimalo... (C. M.)

P O Z I V
svim članovima i prijateljima
HRVATSKOG DRUŠTVA
POLITIČKIH ZATVORENIKA

DAN
POLITIČKIH UZNIKA

30. TRAVNJA 2012.

proslavit ćemo u
Crkvi hrvatskih mučenika
na UDBINI

PROGRAM:

U 11 sati sveta misa u Crkvi hrvatskih mučenika, koju predvodi biskup mons. dr. Mile Bogović uz nastup Župnog zbara „Blaženi Alojzije Stepinac“.

Nakon mise predavanje dr. Mile Bogovića o Krbavi, Krbavskoj bitci, Krbavskoj biskupiji i povijesti Udbine.

Po završetku predavanja nastup KUD-a „Kraljica Katarina“ iz Donjeg Lapca.

Molimo da predsjednici podružnica prijave broj sudionika u Središnjicu **do 20. travnja 2012.** godine.

U travanskom broju našega glasila „Politički zatvorenik“ objavit ćemo tekst o znamenitostima Udbine i šire okolice, vodič za vozače kao i ostale korisne informacije. •

Dok „borci za ljudska prava“ traže obnovu kuća za pobjegle sa PPDS-a, njihovi aršini nisu usklađeni s normativima na koje se pozivaju. Iz te njihove „borbe“ su isključeni Hrvati kojima je ne samo uništena i oduzeta imovina nego su ih u mnogim slučajevi „oslobodioći“ iz 1945. godine oslobodili i od života. Famozni ustankan u Srbu očistio je u cijelosti jugoistočnu Liku od hrvatskog-katoličkog življa. Dakle, u tom djelu Like se dogodilo klasično etičko čišćenje koje i danas, nakon što smo stvorili RH, vapi za istinom i ispravljanjem nepravde učinjenom prema Hrvatima.

Znam često puta u slobodno vrijeme hodati raznim šumarcima i proplancima koji okružuju udbinsko brdo. Šikare i guštare koje svojim raslinjem prikrivaju zemlju postale su mi oopsesija. Čudni su ovi brežuljci i šumarci Krbavskoga polja. Često puta kada i pomislite da niste ništa novoga vidjeli, slučajni pogled otvara vam mnoge vidike. Grmlje i šikare sačuvale su od zaborava i brisanja mnoge temelje i stepeništa, sa željom da istaknu postojanje života i ognjišta. Mada su zli ljudi pokušali izbrisati život i istinu ovog kraja, priroda je u svojim njedrima skrila ožiljke koji površnim ljudima nisu primjetljivi. Kao svjedočanstvo i opomenu!

Inspiriran blagdanima Svih svetih i Dušnog dana htio sam proći kroz Mutilić i pomoliti se na razvalinama crkve sv. Augustina za sve likvidirane iz Mutilića, koji nisu imali prigodu suda i sudske presude, ali ni ispovijedi. Oni su likvidirani samo zato što je postojao „prst“ koji je bio usmjeren na njih. Prolazeći putem ispod Inine benzinske, koji je ograden živicom što je Bog da, u jednom od proširenja primijetio sam automobil s BJ oznakama. Sumnjam da bi to mogao biti auto slučajnog prolaznika, kojega je u branju gljiva ili jesenskih plodova put slučajno doveo toliko udaljen i zabačen prostor. Parkirao sam svoj automobil i čuo sječu. Sumnjam da je netko iz BJ došao u Mutilić da bi koji metar drva utovario i odvezao, jer okolica BJ ima kvalitetniji ogrjev.

Branko Goljak iz Bjelovara čisti kućište pok. djeda **Marka Cvitkovića**, koji je kao i mnogi Hrvati iz Mutilića „u ime naroda“, bez suda i presude, likvidiran.

BESIDA S KRBAVE: ŽELIM ZAPALITI VATRU NA OGNJIŠTU KUĆE DJEDA MARKA CVITKOVIĆA (Mutilić 47)

Imovina mu je oduzeta, kuća, štala i mlin porušeni te kao i sve druga kućišta Hrvata u Mutiliću stavljeni u lovište Druga Tita.

„Želim zapaliti vatru na ognjištu kuće moga djeda Marka“ – poslije pozdrava, ozarenog i oznojenog lica govori Branko.

„Prijatelju, može li koja fotka a i koja rečenica o tome što te je dovelo u ovo već prohладno vrijeme u Mutilić. O patnji tvoje obitelji nisu zainteresirani mediji,

Piše:

Nediljko KNEZOVIĆ

Cvitković, rođ. 21.9.1900. vjenčali su se u crkvi sv. Augustina 24. 4. 1916. u Mutiliću. Ta crkva je prošla isto stradanje kao i njeni vjernici. Imali su petero djece i to: **Josipa Cvitkovića**, rođ. 21. 3. 1917. – strijeljan; **Roža (Kranjec) Cvitković**,

borav. One su to živjele i to življenje prenosile na svoju djecu.

- „Došao sam otvoriti vrata prošlosti svoje obitelji. To mi je dužnost kao preživjelome, jer čovjek koji nema prošlosti, teško mu je u sadašnjosti, a neizvjesno će mu biti u budućnosti. Ja, a ni moja djeca, nisu bez korijena. Moji su korijeni tu, u Mutiliću. Kolovoz 1941. u Mutiliću, Sv. Lucija 1942. na Udbini značila je brisanje cjelokupne povijesti ovog prostora hrvatskog i katoličkog življa. Nije s lovištem druga Tita počela povijest ovog mjesta, ona je od puno prije. To svjedoče zidine koje kroz šikare pozivaju ljude, Hrvate da ih primijete i oslobole od zaborava“ – sjetno govori umorni Branko.

- „Našao sam čovjeka koji je služio kod mog djeda, iz Visuća. Pričao sam s njime. On hvati djeda kako je bio dobar čovjek, ali nije bilo glasa hvale kada je trebalo (prije likvidacije). Međutim, stvarnost ne možemo vratiti, ali je ne smijemo zaboraviti. Nemam mržnje prema nikome. To mi ni moj odgoj, ali ni moja vjera ne dopušta. Oprostio sam, ali tražim istinu. Zato molim sve one koji nešto znaju o likvidaciji mojih predaka i mjestu gdje su bačeni ili bilo što o njihovom životu u Mutiliću da me kontaktiraju na 091/592 63 51, Branko. Hvala im do neba za bilo kakvu informaciju. Put je probijen do ostataka crkve sv. Augustina. Na dan proslave bude i misa. Nadam se da će, uz pomoć dobrih ljudi, ponovno zazvoniti zvono s njenog zvonika“ – priča s puno nade Branko.

rođ. 14. 4. 1919. – umrla; **Mate Cvitković**, rođ. 5. 4. 1921. – umro; **Mile Cvitković**, rođ. 15. 2. 1924. – strijeljan; Ana (Goljak) Cvitković, rođ. 28. 12. 1935. – moja majka, koja je umrla. Također napominjem da je i djed Marko Cvitković, rođ. 11. 8. 1900. strijeljan“ – u jednom dahu mi ispriča Branko.

To nije povijest obitelji o kojoj su pisali „borci za ljudska prava“. Ta povijest nije pisana, ona je prenošena usmenom predajom, jer svaki pisani trag značio je maltretiranje pa i gubljenje života. Naše majke su prenosile tu istinu. One nisu dozvatile da te patnje i stradanja padnu u za-

Eh, moj Branko, istina ovoga prostora se bolje skriva nego „zmija noge“. Nada umire zadnja – kaže poslovica. Međutim, ni o stradanjima Hrvata iz Domovinskog rata lokalno se stanovništvo ničega ne sjeća, a kamoli iz Drugog svjetskog rata. Da si ih pitao o ustašama, satima bi ti pričali (u detalje – i što jest i što nije).

A ovako? Dobro je nadati se!

(<http://www.udbina.com>)

Udbinski vjekopis

koji se samo zovu „hrvatskim“. Naš mali portal „udbina.com“ je upravo vapaj ponijenog, izmučenog, odbačenog hrvatskog čovjeka iz jugoistočne Like“ – upitam ga gledajući zidinu koja ima sakrivenu istinu o patnji hrvatskog čovjeka u Mutiliću.

„Ja, Branko Goljak, sin pokojne **Ane Goljak Cvitković**. Rođen sam 1968. u Bjelovaru. Prvi sam put kročio nogom na zemlju svojih pradjedova u Mutilić u kolovozu 2010. godine.

Mutilić 47, ognjište obitelji Cvitković sa kojeg su potjerani, a kuća srušena u kojoj su živjeli. Moj djed **Marko Cvitković** rođ. 11.8.1900. i baka **Marija (Papež)**

KADROVIRANJE

Na natječaju za direktora jedne peradarske farme pobijedila je jedna lisica, sestra jedne lisice koju nosi jedna utjecajna drugarica oko vrata. To je jedna „gospodarska“ vijest u narodnoj obradi iz razdoblja bivše nam socijalističke „domovine“. Karikaturalna obrada navedenog „natječaja“ nije bila odveć daleko od realnog života. Molbe za zaposlenje koje su u pravilu jamčile uspjeh kandidatima, sadržavale su uobičajenu „kvalifikaciju“.

„Potječem iz napredne seljačke (radničke) familije i član sam SK od godine...“

Kakva je danas, u modernoj hrvatskoj demokraciji, kadrovska politika? Takva, da bi u najmanju ruku bilo nepristojno ismijavati se socijalističkom kadroviraju. Aktualno stanje dade se također „lepršavo“ interpretirati, a da se činjenice ne ugroze. Tako i danas, otprilike kao nekad, stručnu kvalifikaciju determinira isključivo partijska pripadnost. Zbog javnosti i forme radi vodi se s kandidatom takozvani *intervju*. Ti *intervjuji* u slobodnoj interpretaciji izgledaju otprilike ovako:

- Vi biste, dakle, željeli biti direktor ove tvrtke?

- Da! Zbog te ambicije sam i ušao u politiku.

- Dobro. Od kada ste član naše stranke?

- Pa, skoro od početka. Čim sam primijetio da HDZ slabi, ušao sam u našu stranku.

- Jako dobro. Koju školu ste završili?

- Završio sam općenarodnu obrazu i društvenu samozaštitu.

- To je jako dobro, odgovara ispitivač. To znači da ste Vi, u slučaju napada Tatara na našu tvrtku, nju u stanju zaštititi i obraniti.

- Svakako!

- Jako dobro. Ima li komisija dodatnih pitanja? Nema.

- Ja vam čestitam. Odluka je već ranije donesena. Sada će vam je u pisanom obliku uručiti tajnica.

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

Radne akcije, partijski tečajevi u Kumrovcu i slične zasluge se ne spominju naglas, ali se o njima vodi računa.

Paralelni intervju vodi se u jednom daleko važnijem energetsko-gospodarskom sustavu.

- Imate dobru preporuku iz vrha naše stranke...

- Hvala!

- Jeste li još koju tvrtku doveli do stečaja?

- Ne, samo tu jednu.

- Je li istina da ste kao zastupnik u Saboru na kraju mandata ishodili povlaštenu mirovinu?

- Da, to je istina, ali ja to nisam učinio iz egoističnih pobuda kao HDZ-ovi zastupnici. Naime, ja kao socijalno osjetljiva osoba, bojao sam se da u slučaju da ne dobijem ovaj posao ne padnem pod skrb Zavoda za zapošljavanje, jer to bi me jako boljelo, a Zavodu bi predstavljalo trošak.

Jedan član komisije zadovoljno klima glavom što kandidat ističe svoj humano-socijalni karakter. Isto tako ga veseli što kandidat ima izvrsne veze u samom vrhu vlasti i što je jedan od rijetkih koji je doveo u stečaj tek jednu jedinu malu tvrtku. Predsjednik komisije ističe važnost energetskog sektora koji zahtjeva provjeren i pouzdan kadar. Stoga naglašava da su u jedan drugi energetski sektor kooptirali jednog svog člana u upravu, iako je dotični već četiri godine u mirovini. Istiće pritom žaljenje što u taj sektor nisu uspjeli progurati svog čovjeka u Nadzorni odbor iz trivijalnog razloga što je kandidat opterećen nekakvom nepravomoćnom presudom zbog navodnog pribavljanja nezakonite materijalne koristi u vrijednosti pišljivih desetak milijuna kuna. Kod toga je, kako je istaknuo predsjednik, zanemarena činjenica da je to navodno kazneno djelo zamišljeno u početku kao jedan humanitarni projekt koji zbog krivice države nije realiziran. Da inkriminirano zemljište ne bi završilo kao korovište, valjalo ga je kapitalizirati. Da je naš kandidat pošten, dokazuje činjenica da novac od prodaje zemljišta nije uzeo samo za sebe, nego ga je podijelio s partnerom.

Sličan problem ovome pojavljuje se i u planu postavljanja direktora jedne ugledne državne tvrtke koja se u javnosti kvalificira kao državno „obiteljsko srebro“. I tom kandidatu zločesti mediji

Predsjednik vlade Z. Milanović

- Je li istina da nikada niste koketirali s HDZ-om?

- Nikada!

- Jako dobro. A sada pitanje iz struke. Znate li zamijeniti osigurač u slučaju kratkog spoja?

- Znam!

- Odlično. Je li istina da ste bili direktor jedne tvrtke i da ste je doveli do stečaja?

- Da, istina je, ali sam njezinu imovinu ranije prebacio u vlasništvo svog brata.

vade iz prašnjavih arhiva nekakve prijave za minula kaznena djela zlouporabe položaja, bogaćenja, pogodovanja sebi i drugima u kupovini i prenamjeni zemljišta, namještajki u kupoprodaji nekakvog hotela itd. Postavlja se pitanje, ima li to javno osporavanje ikakva smisla, s obzirom na činjenicu da iza ugleda tog kandidata stoji priatelj ministar koji se i sam iskazao već davno u biznisu kakav je bio u slučaju rasprodaje dubrovačkih elitnih hotela i INA-e.

Ovih nekoliko primjera potvrđuje dosljednost i načelnost u novoj hrvatskoj kadrovskoj politici. Sve ide prema dogovoru i uhodanoj shemi.

„Naš ste član, je li tako? Niste li možda bili član ili u nekoj bliskoj sprezi s HDZ-om? To je jako bitno. Nas je narod izabrao i moramo biti odgovorni. Mi ne možemo odgovornost dijeliti s ljudima koji ne misle kao mi. Mi računamo isključivo na provjerene i lojalne ljude. Naši politički protivnici ne mogu podnijeti da mi aktiviramo čak pomalo zaboravljene, a provjerene kadrove kao što su na primjer Mato Crkvenac, Ivo Družijanić, prof. Gržetić, prof. Grubiša, otac i sin Goldstein, mladi i perspektivni Budimir Lončar itd. Naši protivnici ne shvaćaju da su ti ljudi bili nekad stupovi našega društva i naše znanosti. Kolike su samo knjige napisali o samoupravljanju i udruženom radu, afirmirajući znanstvenu teoriju o radničkoj klasi koja je ovladala sredstvima za proizvodnju. Mi njihove zasluge ne možemo zanemariti i prepustiti ih povjesnoj ropotarnici. Ti ljudi velikog životnog iskustva trebaju biti zvijezde vodilje našim mladim kadrovima.“

A mlađih kadrova je jako malo ili ih skoro i nema, kao što je mudro primijetila naša ministrica Milanka Opačić. Možda ih i ima, ali što to vrijedi ako su ideološki bliski desnici. Ništa! Nama trebaju naši, a ne njihovi. Činjenica je da mi i u vrhu vlasti imamo problema. Mnogi nam prigovaraju da ministarske resore nismo dali u ruke odgovarajućim ljudima. Tako npr. građani gundaju da je resore državne represije trebalo ponuditi npr. dr. Ostojiću i Ž. Jovanoviću jer oni navodno već izrazom svojih lica tjeraju kriminalcima strah u kosti. Taj dojam želimo donekle ublažiti. Tako je dr. Ostojić dobio zadaću da jednom tijedno

prima delegaciju težih bolesnika i podari im ohrabrenje za ozdravljenje. Ljudi će ga tako s vremenom prihvatići. Jovanović, iskreno govoreći, nije pogodan lik za djecu, ali bi mogao biti djelotvoran u obračunu s nogometnom mafijom.“

Što se tiče vlade, osim povremene disharmonije između ministara i premijera u javnim istupima, uočava se ipak jedinstvo. Eto, jedinstveni su u kadrovskoj politici što je jako važno za državu. Složni su u prijedlogu da se usprkos protivljenju Europe ukine Ured za otkrivanje i obilježavanje grobišta žrtava komunizma nakon Drugoga svjetskog rata. Složni su u prijedlogu da se u Sabor uvede omerta, tj. da se ukine institut-krivog navoda.

„Zašto protivnicima, da ne kažemo neprijateljima, dopustiti da prigovaraju i da se bune. Što znači njihovo protivljenje, kada su i tako u manjini. Zato je važno ovdje u saboru ozakoniti naše prijedloge.“

Prigovor oporbe da će ukidanjem Ureda za otkrivanje grobišta komunističkih zločina - grobovi utihnuti, a ukidanjem instituta krivog navoda i Sabor će zašutjeti, nije vladajuće pokolebalo. Što slijedi? Slijedi raskoš jednoumne tišine. Preostaje jedino čestitka hrvatskom narodu koji je trasirao put što nas vodi u ponavljanje povijesti....•

Autor: Radu Bercea (Rumunjska)

ZLOČIN NAD PRIRODOM (II.)

OMBLA U PONORU NEZNANJA

Zaštićena ljepota

Ime *Ombla*, naš čuveni krški izvor – koji neki nazivaju Rijekom Dubrovačkom - u posljednjih se nekoliko mjeseci često čuje ili može pročitati u našim medijima. Govori se o njoj kao o perspektivnoj ili budućoj "jedinstvenoj podzemnoj elektrani" što treba "osvanuti" pod kamenim vertikalama 500 m visokoga Golubova kamena. Klimanje glavom i odobravanje projekta vidjeli smo još pod vlašću **Sanaderove** nasljednice, a kada se današnja ministrica zaštite okoliša zauzela za odbijanje tog projekta kao rizičnog za tamošnju prirodu, dobila je odgovor: "Ti šuti, jer se ne razumiješ u ekonomiju, jer mi ponuđeno trebamo...» Očito trebamo "i novce i ovce" (zna se - mi smo te ovce - mi smo ti koji će optplaćivati dobiveni kredit!).

Otvori li čovjek priručnik o zakonom zaštićenim područjima prirode Republike Hrvatske, vidjet će da je čitavo područje Rijeke Dubrovačke još od 1964. izdvojeno kao značajan krajolik u kom se mogu vršiti samo one djelatnosti koje mu ne narušavaju izgled i ljepotu! Pa, tko je onda uopće dopustio, da se u tom prostoru izrađuje neki projekt koji u tu kategoriju ne spada? Je li odgovorna država ili županija?!

Ovdje se iz vrlo snažnog vrela - prema podacima iz *Hrvatske enciklopedije* - od 1438. koristi izvorska voda za opskrbu Dubrovnika. Zbog ugodne klime u 5 kilometara dugoj udolini Rijeke, izgrađene su brojne vile i ljetnikovci dubrovačke vlastele, od kojih se neke čuvaju i održavaju i danas kao naša vrijedna kulturna baština. Na žalost, u drugoj polovici XIX. stoljeća industrijskom, prometnom i stambenom izgradnjom, kao i izradom velike marine, narušene su ambijentalne i pejzažne vrijednosti cijelog morskog zaljeva, a sada se eto zadire i u golu okršenu pad-

Piše i snimio:

Dr. sc. Srećko BOŽIČEVIC,
hidrogeolog i speleolog

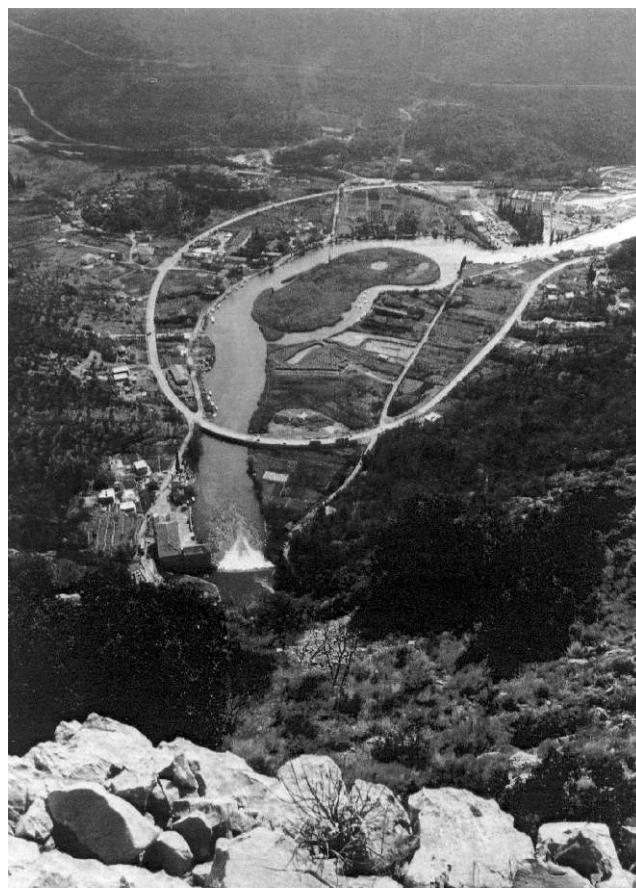
nu završetka zaljeva, koga sa suprotne strane uljepšava ozelenjela padina uzvišenja Srđa.

Tajna podzemlja

Viline pećine

Sama realizacija ideje o podzemnoj akumulaciji u ovim okršenim vapnencima stara je sad više od trideset godina! Znalo se, a i dokazana je veza Omble s ponorima na horizontu Popova polja, na visini od oko 250 m, koji su se "poredali" sve od Trebinja do Hutova. Njihova udaljenost do Omble iznosi od 12 do 15 km i hidrogeološki je vrlo zanimljiva. No, pravo stanje hidroloških odnosa podzemnih tokova bilo je, djelomično, nepotpuno i zagonetno - što je na žalost još i danas!

Budući da se pojava izvora Omble veže uz postojanje vodonepropusne barijere eocenskog fliša i slabije propusnih do

Pogled s Golubova kamena na izvor Omble

nepropusnih dolomita u podlozi vapneničkog kolektora ili "sakupljača" podzemnih voda po zakonu sile teže u smjeru nivelete mora, cijela zamisao u prvi čas izgleda geološki "jednostavna" - ali to, na žalost, nije!

Istina, suvremene građevinske metode danas su usavršene i gotovo sve zamišljeno može se i realizirati, samo je pitanje cijene, vremena i potrebne sigurnosti. Nakon što sam tijekom radnog vijeka upoznao naš dinarski krš uz njegovo nadzemlje i podzemlje - iskustvo me prisiljava - da kao hidrogeolog i zaštitar naše prirode upozorim na postojeće opasnosti koje postoje s obzirom na nedovoljna saznanja o brojnim detaljima rješenja za koja se misli, da su upravo poželjna.

Početci ideje - tada nepotpuno definirane - započeli su dok je to bila još "zajednička" država sa samo republičkim granicama. Tadašnji znanstveni institut u Trebinju vršio je samostalna istraživanja na čitavu prostoru zaleđa i slijeva Omble, te su mu želje i planovi bili svojstveni na način koji mu je priličio: od eksperimentiranja do nepotpunih zaključaka! U međuvremenu je prirodni tok Trebišnjice kanaliziran u betonsko korito, a izgrađena je i vodna retencija sa specijalnom podlogom kod Hutova, tunel za HE Dubrovnik, tunel prema HE Čapljina i niz drugih pojedinosti, koje se sada nalaze u susjednoj državi. Što to može značiti, osjetila je i HE Dubrovnik u toku Domovinskog rata.

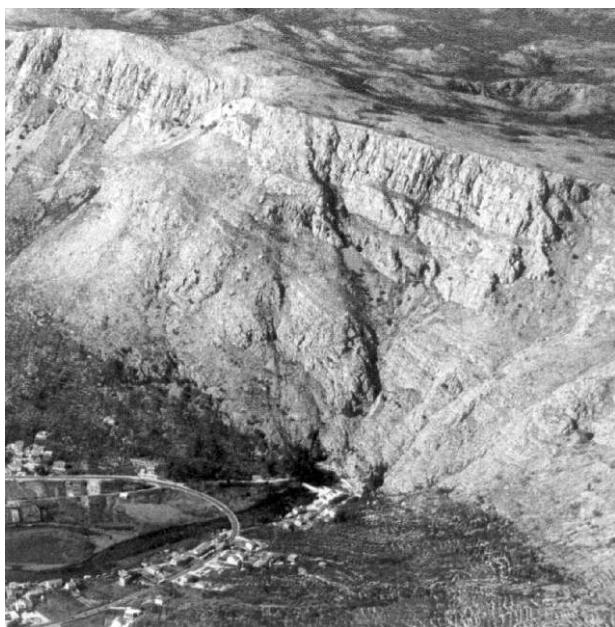
Na visini od 135 m iznad mora ili iznad izvora Omble na sjeverozapadnoj kosini strmine nalazi se otvor Viline pećine, koju je 1970. istraživao akademik **M. Malez**. Jedva stotinu metara tada znanoga ulaznog dijela ove pećine miniranjem je 1982. god. produženo kroz neprolazan otvor u splet špiljskih kanala i dvorana kilometarske dužine! Dodatno ubacivanje boje u jednom od tih kanala i ronilački zahvati u samom izvoru doveli su do povezivanja otkrivenih šupljina s izvorskim vodenim tokom. Naknadno speleološko istraživanje i topografsko kartiranje svih čovjeku dos-

tupnih špiljskih šupljina rezultiralo je izrađenim nacrtom u dužini od 3.063 m vrlo razgranate podzemne morfološke pojave. To je potvrdilo moje uvjerenje o velikoj složenosti eventualnoga građevinskog zahvata, o čemu čitav projekt do tada nije uopće vodio računa. Predviđeno injektiranje zacrtanih zavjesa od površine do podzemne nepropusne barijere nije dovoljno definirano i zadaje mnogo nepoznanica.

Moje iskustvo s injektiranjem podzemnih šupljina uz branu Sklope u Lici, te uz dugu injekcijsku zavjesu na Buškom Blatu, rezultiralo je saznanjem za koje se nije znalo dok se čovjek nije našao u podzemlju i nadzirao do tada nepoznato "ponašanje" injekcijske smjese u tami podzemlja uz pukotine iz kojih je izbjala. Slijedi iskustvo iz izvora Krčić s naglim nadolaskom vala podzemne vode, te istraživanje jedne izvorske pećine kod Nevesinja, koju se na pogriješan način željelo iskoristiti za vodovodni zahvat, ali je podzemna voda izazvala urušavanja površine. Tomu dodajem i druga viđenja iz dubokih jama s podzemnim vodenim tokom, kao i ponorima, što s moje strane zahtjeva nužno upozoravanje na sada zamisljen zahvat u podzemlju Omble!

Glas razuma: protiv!

Lokalni novinski napis (dubrovački *Glas Grada*), kratke televizijske vijesti i tekstovi političkih odluka u drugim glasiliima, negodovanje udruga za zaštitu okoliša, te pojedinačni istupi neovisnih stručnjaka sve su brojniji i glasniji! Najglasniji su biolozi, koji uz pomoć europskih novčanih sredstava istražuju biološki Vilibu pećinu te nailaze na brojne rijetke vrste šišmiša, ali i na drugu faunu koja se ovdje nastanila u podzemlju. Bivša premijerka "umiruje" biologe i obećava da će izgraditi rešetkasta vrata za nesmetano kretanje šišmiša, iako nema nikakva znanja o biologiji! Moram priznati da ih je M. Malez (a kasnije i ja) nakon minerskog probijanja suženja (kroz koji je do tada izbjala iz unutrašnjosti vrlo hladna i snažna struja zraka!) nalazio samo u do tada poznatom ulaznom dijelu pećine, te da ih i godinama kasnije pri istraživanju novootkrivenih kanala i dvorana uopće u njima nismo nalazili! Ne umanjujem nji-

Kamene strmine iznad izvora Omble

hovu vrijednost i jedinstvenost, ali znadem da oni sami nisu "garancija" da će moći preživjeti u pećini nakon injektiranja i zamisljenog "nakupljanja" podzemne vode u špiljskoj šupljini.

Očito, da naš (ne)svjesni zločin nad prirodom postaje sve očigledniji, iako ima i razmišljanja i stručnjaka iz EU, koji upozoravaju na visoku rizičnost projekta, jer se očito vidi da se ovdje radi o jednom eksperimentalnom zahvatu, a ne o potuhvatu koji počiva na pouzdanim i nepobitno utvrđenim premissama. Primjeri s kojima se uspoređujemo - od Sredozemlja do Kine - nalaze se u stijenama s drugačijim morfološkim karakteristikama, a uz to je za dubrovačko područje poznata i visoka seizmička aktivnost, koja bi svakako mogla prouzročiti nepredvidive posljedice. Radi se o "ujezerenoj" vodi koja je pod nepoznatim tlakom "zaustavljena" vrlo visoko u okršenom podzemlju iznad razine današnjeg izvora i spleta špiljskih kanala te šupljina, za koje ne možemo znati jesu li i u kojoj su mjeri "začapljene" u postojećim sistemima pukotina te erozijom i korozijom oblikovanih kanala s istaloženim kršjem i obrušenim blokovima.

Zamislite izgled današnje strmine iznad izvora kad se u nju urežu svi potrebni putovi ili ceste za dovoz strojeva i građevinskog materijala? Zamislite miniranje zamisljenih tunela i buku bušilica koje će bušiti trorednu injekcijsku zavjesu. Ljeputa i sklad kamene vertikale, koja kao da je "rođena" samo za divan vidikovac na

prostranstvo ispred izvora i tok Rijeke Dubrovačke prema otvorenom moru, bit će zauvijek uništena!

Današnjoj vlasti svakako treba novac i nju ne zanima zaštita naše prirode ili nacionalnog blaga, jer nju to neznanje uopće ne smeta! A tomu pridodajmo i neznanje onih koji nude novac ili kredite, jer je jedino njihovo znanje ono, da će se njihov novac s kamatama svakako vratiti, a tko će to učiniti, to ih najmanje zanima! Žalosno je kada takvu odluku donosi politika, političari odnosno vješti menadžeri ili "biznismeni", koji će za svoj čin možda "odgovarati" dok im traje mandat, a učinjenim negativnim posljedicama trpjjet će i naraštaj koji još nije prohodao. Svjedoci smo da se upravo formira komisija za utvrđivanje nepravilnosti pri izgradnji zadnje brane i akumulacije na Dobri, i sve nam to nije dovoljno za nužan oprez! Očito da svi - od nepotpuno informiranih javnih medija i samih građana, do "zavisnih" stručnjaka i sveznajućih političkih odlučitelja tonemo u ponor neznanja, jer na žalost ne učimo na iskustvu prošlosti, koje nam jasno govori, kad smo učinili pravi, a kada krivi korak.

Ništa od toga nije u tipkovnici računala niti na njegovu ekranu; sve je to počelo kada smo u kamen uklesali slova svog postojanja ili pisali na pozlaćenim poveljama! Naučimo se i njih razumjeti i shvatiti! Već sam jednom kazao, da je za zločin nad čovjekom i nad prirodom dovoljan samo jedan krivi korak u desno ili lijevo, jedan krivi potpis "mjerodavnog" ili jedna kriva odluka onog tko je tada na vlasti, ali na žalost nije potpuno školovan ili proničljiv da to u potpunosti razumije i prizna svoje (ne)znanje! "Rat" između pravde i krivde i priznanje da li je crno ili bijelo pred nama - ovisi o savjesti samo onog tko zna da što je istina? Nakon Plitvičkih jezera, svoje (ne)znanje smo trebali nastojati umanjiti kod Omble, kako ona ne bi postala žrtva nastale situacije inspirirane uništenjem prirodnih tokova koji se ovdje kriju nedovoljno ispitani u utrobi kamenog masiva na jugu lijepe naše Hrvatske!

Spasimo ga!

PISMA IZ ISTRE

Priko volje

Već san bija trdo odlučija da će tu temu ignorirati. Iako referendum nisan ignorira, nego san glasa "protiv". Pa ipak...ne moren! Prevažan je to događaj, da ga nebin komentira, magari priko volje. Zašto priko volje? Zato ča su me za vreme une sramotne, agresivne, kampanje u prilog EU, razjadili, raspizdili do ludila. I puštili mi dvi alternative: skakati, lajati, gristi, kako bisan brek, na karavane koje ionako ne moren frmati, eli se dostojanstveno ubrnuti i prezirno pljuknuti.

Ja san, teškega srca, izabra drugu opciju. Jer, ionako je sve unaprid bilo odlučeno. Ne zato ča hrvacki narod viruje Europski, nego zato ča ne viruje hrvackoj političkoj eliti. Ni da će ona Hrvacku izvući iz sranja u koju su je doveli. I to je to! Pa ipak! Apstimiralo je 57% Hrvata! (Koja tepla žventula, pljuska, arrogantnoj Evropi i hrvackoj političkoj eliti!!!), a izašlo je 43% Hrvata! Ud njih je 66% bilo "za", a 33% "protiv". Pak sad kad zbrojiš une kojima se živo je.e za EU (57%) i une koji su otvoreno "protiv" ispada da je za EU manje ud trećine Hrvata!

Eurofili su, u to san siguran, popizdili! Dovoljno je da se domislin samo, kako je reagirala moja Nadalina, uvjereni eurofil. Kad san čuja rezultate, ja san se slatko, glasno, bezobrazno smija! A mojoj Nadalini, samo ča suze nisu došle na voči, ud jada!

- "Vidiš, vidiš, ipak smo pobijedili" - siktala je kako una šara, zala, zmija!

- "Ma naravno da ste! Samo... zašto nisi vesela, razdragana, zašto si tako bisna na me? Pa nisan van ja kriv...ča ste pobjedili!!!

Pak...ha, ha, ha...hi, hi, hi...ho, ho, ho...!

Brižna moja Nadalina! Ona stvarno ni zaslužila toliko zlobe z moje strane. A zašto san ja, za razliku ud moje Nadaline, zadovoljan, kuntenat z rezultatom referendum? Prvo, pokazali smo toj i takovoj Evropi da se Hrvate ne more tek tako, ponizavati, maltretirati, zajebavati! I da prid ton Europon ne kleći hrvacki narod, nego samo njigova politička elita, ponizna, kuvavna, sramotna, nesposobna! Inšoma, vi eurofili morete sada slaviti samo...Pirovu pobjedu! Samo da znate, gospodo eurofili, veliku ste, preveliku odgovornost na se priuzeli! Ako sve skupa pojde s vragom. Ne, ja to ne priželjkivan. Ma nažalost...očekivan! Živi bili, pa vidili!

Aj, kolikaaaa jeee, Jaahorina plaaaninaaa...

"...Aaaj... siv je soko... preleetjeeti nee moožee...!" Ma vero ni Josipović! Pak se je jedva vratija s te Jahorine doma. Ma ča te je sam vrag tamo nosija, po ten... "kijametu", ča bi rekli Bosanci, vrli naš predsjedniče! Još jedan jalovi pokušaj kovanja bratstva i jedinstva mrež narodima i narodnostima bivše njin Jugoslavije!

Koliko ja vidin, niki išću kosture u ormarima a niki hi... vade iz groba! Namisto da slušaju vox populi, glas naroda, to jest. A uti glas naroda smo mogli čuti ud srpskih navijača na rukometnen prvenstvu Europe.

- "Ubij Hrvata, da Šiptar nema brata!"
- "Marš na Drinu ..." (Ma, marš bre u p.materinu!)

Pa dobro... do kada? Kad će van to dosaditi, kad ćete se štufati, kad ćete konačno shvatiti da se je lonac razbijao. I da je glupo, beznadežno skupljati kuse, krhotine i truditi se skrpati niki novi lonac. Jer to more biti samo ... bosanski lonac! Koji je, to je baren jasno ... ekspres - lonac prez sigurnosnega ventila! I koji će kad-tad... eksplodirati!

Ako se mene pita, ko bin triba birati zmrež lažne tolerantnosti i iskrene, otvorene netolerantnosti, ja bin izabra uno drugo! Ča fali jenoy poštenoj, otvorenoj, iskreno mržnji! Niš!

Da nas Srbi mrze, to je već nego očito. Da, pak ča! Zašto bi nas, uostalen volili! Ki hi je tako zajeba u životu kako mi Hrvati! Smo njin ubili kralja u Marseilleu, smo njin sjebali i prvu i drugu Jugoslaviju! Smo njin sjebali i treću, to jest veliku Srbiju, koju su bili isplanirali. A za to ča smo njin omogućili... he, he, da budu svi Srbi u jenoy državi, nan baš i nisu jako zahvalni!!!

- "Od Vardara, pa do Triglavaaa ... !"
- "Ostali ste i bez Kosovaaa!"

He, he, kako san zloban! Da, pak ča! Kako san reka, zašto bi Srbi volili nas Hrvate? E, a zašto bi mi Hrvati volili njih, Srbe! Meni ne pada na pamet ni jedan razlog za našu bratsku ljubav, a mogao bin nabrojiti stotine razloga proti!

Ja san, na primjer, jako žalostan ča hi nismo pobjedili u rukometu. Ma san jako (ma jako, jako!) zadovoljan ča Srbi nisu osvojili zlatnu medalju! I ja ču vajk, pa magari bilo prvenstvo u pikadu, navijati... proti Srba! Ki mi ča more, to je moje pravo! Pa ako oni ne budu kantali: "Bit će

mesa, klat čemo Hrvate!", ne ču ni ja vikati: "Srbe na vrbe!" Pa da! Jer grdo je i jeno i drugo! Samo ča ču biti u dilemi za kojega navijati na utakmici Srbija - Slovenija. A, kako san jedanput bija reka, ču biti kuntenat samo z jenin rezultaton. Da se potuču slovenski i srpski igrači i navijači i treneri i suci, da bude krv do kolina, da se utakmica prikine (ne prebrzo!) i da hi zavajk isključe iz svih prvenstava! Eeee ... kako bi to bilo lipo! Priznajte da bi!

U cara Trojana...

Znate kad je uno Bepo pita Mariju:

- "Marija, koliko ur je?"
- "Fali kvarat do podne."
- "U uvoj hiži vajk niki ku..c fali!"

Tako se i ja ništo vrtin po hiži, niki vrag mi fali i ne znan ča bin sam sa sobon. Vani je zima, bura puše, pak ne moren niš delati, da mi baren vreme bržje pasa. San bija pošta piliti i kalati drva prid koji dan, ma ne za niš! Sad već dva dana ne moren ni živiti ni umruti koliko me hrbat boli.

- "Jopet ti vrag ne da mira! Ča lipo ne sideš i pišeš! A vajk se žališ da nimaš vrimena za pisati. Vero sad ga imaš!" - Tako meni moja Nadalina.

- "Nadalina moja, meni fali .. škulja!"

- "Škulja? Kakova vraža škulja!" - podigne ona obrve i glas, pak me sumnjičavo pogleda.

- "Ma, ne, ne ... nisan mislij na uno ča ti misliš, športkuljo jena! Meni fali jena škulja, jama u zemlji u koju bin moga vikati, a da me ne čuju uni koji ne bi smili čuti. Znaš uno: "U cara Trojana kozje uši!"

E, ali! Iako je uni brižni podanik cara Trojana pensa da će opasna tajna, da car ima kozje uši, ustati zavajk zakopana u škulji, zaklela se zemlja raju, da se tajne sve doznaјu.

Ča da van rečen, nike stvari ne moren prihvativi i gotovo. Su došli poli nas uni iz MMF-a, pak tabakaju, šnjofaju, kakovo je poli nas stanje. Dali smo kreditno sposobni eli smo... smeće! Majko moja mila!

Niki su tvrdili da je Hrvacka nastala na zločinu. Naravno da se s tim ne slažen, ali... i ja tako mislin! Kako? Vero lipo! Hrvacka zasvin sigurno ni nastala na zločinu prema Srbima, nego usprkos svin srpskin zločinima.

E, ali! Izgleda da je nastala na zločinu prema... hrvacken narodu! A zločine su počinili isto niki tamo Hrvati! Bando lo-povska! Ča ste sve stigli učiniti za tih dvajset lit te vaše slobode, te vaše demok-

Nastavak na str. 37

ZLOČINI JUGOSLAVENSKIH PARTIZANA I SRBOKOMUNISTA U SELU KRŠ KRAJ KOSINJA

Već sam u *Političkom zatvoreniku* pisao kako su na Uskrs, 4. travnja 1945. jugoslavenski partizani u 6 sati istodobno napali Perušić, Lički Osik i Gospic. Slutilo se da će do napadaja doći. Danima prije napada, u Gospic se je slijevala rijeka izbjeglica koji su pred podivljanim i pomahnjatalim partizanima uzmicali sa zaposjednutih prostora. Zapovjednici, radiotelegrafisti i neki pojedinci znali su kakvo

Piše:

Ivan VUKIĆ

ločnošću. Onako nezreli, bez sustezanja, po nalogu komesara likvidirali su zarobljenike, bez sudskih presuda i prava na obranu.

S područja Perušića i Ličkog Osika uzmicala je hrvatska vojska (ustaše i domobrani), neznatne njemačke postrojbe i mnoštvo civila preko Mušaluka i Malog Sela prema Žitniku, gdje bi se svi pridružili onima iz Gospica. Malo ih se uspjelo probiti do Žitnika. Partizani su mnoštvo držali u okružju i nemilosrdno pucali po njemu. Počinjen je neviđen pokolj. Pobjjene su mučenike Mušalučani danima prevozili zaprežnim kolima u skupne grobnice u ravinama (vododerinama). Iz Gospica su se hrvatska vojska, njemačke postrojbe i mnoštvo civila, staraca žena, malodobnih djevojaka i djece povlačili putem Gospic - Žitnički most - Klanac - Vranovina - Sv. Ivan Aleksinica - Sv.

Jakov Donja Pazarišta - Jovanović Draga - Krasno, Sveti Juraj - Senj. Partizani su pucali po mnoštvu koje je uzmicalo. Izginulo je jako puno vojnika i civila. Duž cijelog puta uzmaka od Gospica do Senja goleme su skupne (masovne) grobnice.

Jedna takva otkrivena je u šipilji-jamini u selu Krš, desno od kosinjskog mosta, poznatog kao remek djelo

hrvatske mostogradnje, na nadmorskoj visini 534 m n/m i to na položaju S 448 44,261' - I 158 16,526', desetak minuta hoda uz brdo iznad župnog stana pravoslavnog popa. Na tu skupnu grobnicu ukazali su mi bogoslov **Nikola Prša** i vlač. **Ivan Hodak**. Obišli smo je 7. siječnja, a 8. siječnja 2012. usmeno sam kao predsjednik HDPZ-a Podružnice Gospic podnio prijavu Policijskoj upravi Ličko-senjskoj, Hrvatskog sokola 2, 53000 Gospic, protiv nepoznate osobe podnosim sljedeću:

- ODDOZO
PREDSTUPNIK: Ivan VUKIĆ
08.02.2012.
05/02-387/2012

Ivan Vukić, predsjednik HDPZ-a Podružnice Gospic
53000 Gospic, Žabčica 2
U Gospicu, 4. veljače 2012.

ZUPANIJSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO U KARLOVCU
47000 Karlovac, Trg hrvatskih branitelja 1

Na temelju čl. 204. Zakona o kaznenom postupku, protiv nepoznate osobe podnosim sljedeću:

KAZNENU PRIJAVU

zbog postojanja osnovane sumnje u počinjenje kaznenog djela iz čl. 120. Osnovnog kaznenog zakona Republike Hrvatske (ratni zločin protiv civilnoga stanovništva) i čl. 122. OKRZ (ratni zločin protiv ratnih zarobljenika), time što je:

neutvrdjenog dana u mjestu KOSINJ u LIČKO-SENJSKOJ ŽUPANIJI počinjen ratni zločin;

Poštovani, dne 8. siječnja 2012. usmeno sam kao predsjednik HDPZ-a Podružnice Gospic podnio prijavu **POLICIJSKOJ UPRAVILI LIČKO-SENJSKOJ** Hrvatskog sokola 2, 53000 Gospic, protiv nepoznate političke postrojbe bestjalnog ratnog zločina u Gospicu i Kosinju. Zemni ostaci pogijenih žrtava nalaze se u Šipilji-jamini na nadmorskoj visini 534 m n/m i to na položaju S 44° 44,261' - I 158 16,526', desetak minuta uz brdo iznad župnog stana pravoslavnog popa. Zločin je izvršen po zavjetniku Drugog svjetskog rata.

Molio sam se da žurno djele, jer se svjedoci boje da će dokazi biti uništeni. Predmijevaju po vjerljivo još ima živih svjedoka, a možda i izvršitelja tog strašnog zločina. Objećao mi je da će policija žurno i profesionalno odrediti svoj posao i o tom izvijestiti mjerodavne institucije i hrvatsku javnost. No, kako nisam obaviješten je li što u tom smislu obavijestio podnosač prijave u raspolaganju oblici.

Zločin je strašan, a još su strahotniji strah i nepovjerenje ljudi prema institucijama hrvatske države. Ljudi u stanici, gotovo šaptoni, kao da se boje stlači ili netko sa strane, svjedoči o tom i drugim zločinima Titovih partizana. Ne vjeruju policiji, ni sudbenoj vlasti, ni hrvatskoj vladi!

Kakva nam je to država, u kojoj pak stinje i ne vjeruje državnim institucijama? Unijeto da policija istraži svaki prijavljen ili u tiskovinama objavljen pojedinačni ili mnoštveni (masovni) zločini i grobište, a sud svojom presudom umiri pak i zaustavi šireće suraha i mržnja, indolenciju se stvaraju vojsci da se predaju o nasilju i zločinstvima prenosi usmeno s manjštva na naraću. Tako se prenose strahovi i mržnja, koja buja i prijeti da u nekom trenutku oklepida nekontroliranim buntom i nezauzlijivim valjanjem ulicama. Malen smar nadar, pa nam je potreban svaki Hrvat i svaki građanin koji se osjeća političkim Hrvatom. Teska su doba, a stvarni

Kaznena prijava podnesena ŽDO Karlovac

je stanje. Nisu htjeli reći da je slom Nezavisne Države Hrvatske na pomolu i da je velik dio hrvatske države pod nadzorom Jugoslavenske armije. O tome svjedoči Ivan Legac, radiotelegrafist u Plavoj diviziji, jedini preživjeli svjedok: malobrojni upućeni prešućivali su pravo stanje.

Partizanski suradnici u Perušiću, Ličkom Osiku i Gospicu, dojavili su svojima rasporedi i brojnost obrambenih postrojba branitelja, pa im nije bilo teško nezamijećeno izvršiti opkoljavanje. Iako se očekivao napad, branitelji su tog jutra bili iznenadeni. Napad je bio silovit. U njemu su partizani koristili teško naoružanje i pješaštvo ojačano tek unovačenim vojniciima sa zauzetih prostora NDH, među kojima je bilo puno malodobnih mladića. Mnogi od njih su se isticali svojom krvo-

Kolona zarobljenih pripadnika Plave divizije na putu iz Senja prema Lici

Ljudske kosti u kosinjskoj jami

ili mnoštveni (masovni) zločin i grobište, a sud svojom presudom umiri puk i zaustavi širenje straha i mržnje, tromošću i ignoriranjem prijava stvaraju se uvjeti da se predaja o nasiljima i zločinstvima prenosi usmeno s naraštaja na naraštaj.

Tako se prenose strahovi i mržnja, koja buja i prijeti da u nekom trenutku eksplodira nekontroliranim buntom i nezaustavljivim valjanjem ulicama. Malen smo narod, pa nam je potreban svaki Hrvat i svaki građanin koji se osjeća političkim Hrvatom. Teška su doba, a strvinari iz inozemnog okružja jedva čekaju pogodan trenutak za komadanje izmučene i razjednjene Hrvatske. Da ne dođe do razorna i ubojita sučeljavanja među Hrvatima, do napadaja na pojedince i time nezaustavljava širenja kruga mržnje, nužno je reći istinu. Istina je naša najbolja odvjetcica. A istina glasi: Jugoslavenski je komunizam bio i ostao zločinački sustav, a sada se samo pritajio! On je proizvodio zločince, a i njih na neki način učinio žrtvama jer su mu služili.

Stoga su redarstvene vlasti, kao i sudbena i izvršna vlast - odgovorne za ponizavajuće stanje hrvatskog naroda, u koje su ga dovele hotimice, neznanjem i lijenošću. U želji i opravdanoj nadi da će ovaj zločin imati sudski epilog, pisomom istog sadržaja istoga sam dana obavijestio o kaznenoj prijavi predsjednika Republike Hrvatske, dr. Ivu Josipovića, predsjednika Hrvatskog sabora, g. Borisa Šprema i predsjednika vlade Republike Hrvatske g. Zorana Milanića. Zamolio sam ih da se zauzmu da njihovi službenici provjere i izvijeste ih, jesu li redarstvene vlasti i državno odvjetništvo profesionalno obavili svoju zadaću. Nužno je reći istinu, sudskim presudama pravno okončati slučajeve, zaustaviti širenje mržnje i sve prepustiti povijesnoj znanosti. Naglasio sam da smo prisiljeni, za pomoć se obratiti njima, jer su zbog neodgovorna ponašanja

mjerodavnih službi već uništene mnoštvene (masovne) grobnice u Kloštru-Financiji-Tratini (tri naziva za isti prostor) u Kaniži kraj Gospića i uz ogradu katoličkoga groblja u Gračacu, a djelomično je uništено masovno grobište iz Drugoga svjetskoga rata i Domovinskoga rata uz crkvu sv. Mihovila u Lovincu.

Krajnje je neljudski i ispod svake civilizacijske razine dopuštati da kosturi – kojih god ljudi – ostaju nepokopani. U takvu stanju i kosinjske ljudske kosti samo podjaruju zapretanu, ali neugašenu mržnju. Kosti se moraju prenijeti na groblje i pokopati, a mjerodavne službe imaju obaviti svoju zadaću! Zar to ne bi bio dio civilizacijskih stečevina na koje se tako rado i olako pozivamo?! Zar svaka žrtva nema pravo na ime i grob?! Pripomenuo sam kako očekujemo da će mjerodavne službe odraditi svoju zadaću. Tada ne ćemo morati obavješćivati hrvatsku javnost o kosinjskim zločinima i time rasplamsavati ionako užarene javne prijepore i protimbe. Naravno, očekujemo i njihov odgovor, a ne ignoriranje šutnjom, nažalost uobičajenom.

Uz kaznenu prijavu priložio sam CD, na kojem su jezive fotografije što svjedoče o bestijalnim zločinima Titovih „antifašista“, predvođenih komunističkom partijom. Na lubanjama pobijenih nema prostrijelih tragova, što upućuje na to da su žrtve zaklane i bačene u šiliju-jamu ili žive u njoj zazidane. Na ulaz u šiliju, naime, navaljeno je nakon izvršenog zločina veliko kamenje, koje se u međuvremenu

obrušilo, pa se doima da je šilja jama. Odronjavanjem kamenja otkriven je ulaz u šilju – jamu i taj jeziv zločin. Nijedan kostur nije cijelovit, a kako je u šilji nađen izmet velikih šumskih zvijeri, najvjerojatnije je da su se one hranile pobijenim žrtvama, pa su kosti razbacane. Radi se o krškom terenu pa vjerojatno postoji i drugi ulaz.

Jesu li se ovi pokolji mogli izbjegći, jesu li u čemu su zakazali političko vodstvo i vojno zapovjedništvo NDH? Jesu, nema sumnje! No, o tome će mjerodavno prosuditi povijest kada se za to stvore uvjeti. Jedno je sigurno, a to često ponavljam: nakon sloma NDH počinjen je pokolj nad hrvatskim narodom, pobijen je cvijet hrvatske mladosti, onaj koji stvara nove naraštaje, poubijana je hrvatska inteligencija, predvodništvo naroda, mnogobrojna su naselja sravnjena sa zemljom i nikad više nisu obnovljena, a zbog državnog terora u Titovo Jugoslaviji Hrvati su tražili spas u bijegu preko granice na Zapad. Posljedice sloma NDH najveća su katastrofa u hrvatskoj povijesti, teža i od poraza protiv Turaka na Krbavskom polju. Od tih se katastrofa nismo do danas oporavili, a sa sadašnjim političarima i intelektualnom elitom, s takvim predvodništvom naroda, pitanje je hoćemo li ikada?

U Titovo Jugoslaviju odgojena su nova dva tipa hrvatskih intelektualaca. Prvi je janjičarskom poslušnošću provodio sve odluke KPJ. Raspoređeni su bili po svim institucijama, medijima i poduzećima. Slika bi bila jasnija kada bi hrvatski akademici htjeli priznati svoje članstvo u SKJ i svoju odanost Jugoslaviji i komunizmu, pa onda kazali, jesu li u stanju uklopiti se u novo doba i vjerno se staviti na raspolažanje za službu Domu i Narodu? Teško, kao što je teško postići da se lopovi bore protiv kriminala i korupcije, i kao što je teško postići da vuk čuva ovce. U drugi tip naših intelektualaca spadaju oni koji šute. Nositelji su poznate hrvatske šutnje. Strah i kukavština vlada njima. Vlast im je dala oglodanu kost, zadovoljili su se njome, jer su u strahu da će je izgubiti. Poznato je pravilo koje provode svi vlastodršci svijeta, da je najlakše vladati polugladnima, jer se oni zadovoljavaju bačenim mrvicama sa stola moćnika. Nad gladnima je vladati teže, jer oni više nemaju što izgubiti. A kad oni ustanu, tada ulica rješava probleme i onda ne pada samo vlada, nego i glave. Zar nam je takvo što potrebno?

HDPZ – HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA PODRUŽNICA GOSPIĆ 53000 Gospic, Dr. Ante Starčevića 18 U Gospicu, 6. veljače 2012. <i>– ečbno</i> FOTO: HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA 08/02/2012 08/02/2012 08/02/2012	Naslovnici: PREDSEDNIK REPUBLIKE HRVATSKE dr. Ivo Josipović, n/r 10000 Zagreb, Pančevačka 24/1 PREDSEDNIK HRVATSKEGA SABORA g. Boris Šprem, n/r 10000 Zagreb, Trg sv. Marka 6-7 PREDSEDNIK VLADE HRVATSKE g. Zoran Milanović, n/r 10000 Zagreb, Trg sv. Marka 2
--	--

Poštovana gospodo predsjednicu!

U praviku Vam dostavljamo preslik KAŽENIĆ PRUJAVEL zbor počinjenih kažnjivih djela iz čl. 129. Osnovnoga zakona Republike Hrvatske (ratni zločini protiv civilnoga stanovništva) i čl. 122. OKZ RH (ratni zločini protiv ratnih zarobljenika), upućene ŽUPANIJSKOM DRŽAVNOM ODVJEĆNOM ŠTUPU U KARLOVCU.

Ratni su zločini počinjeni u KOSINU U LIČKO-SENJSKU ŽUPANIJU, nedaleko od poznata kosinjskoga mosta, remek-djela hrvatske mostogradnje.

Milivoj Vlačić, vod. Vodj mjerodavne suradnje proučava Vas izvještje, jesu li POLICIJSKA UPRAVA LIČKO-SENJSKA I ŽUPANIJSKI TRGOVSKI ODVJEĆNI ŠTUP U KARLOVCU profesionalno obavili svoje zadaće i sveru s navedenom KAŽENJOM PRUJAVOM.

Prišli su nam, naime, za pomoć se obratiti Vam, jer su zbog neodgovornoga ponašanja mjerodavnih službi već unistile mnoštvene (masovne) grobnice u Kloštru-Financiji-Tratini (tri naziva za isti prostor) u Kaniži kraj Gospića i uz ogradu katoličkoga groblja u Gračacu, a djelomično je uništeno masovno grobište iz Drugoga svjetskoga rata i Domovinskoga rata uz crkvu sv. Mihovila u Lovincu.

Počinjeni zločini jesu strašni, a još je strašnije i nepovjerenje ljudi prema institucijama hrvatske države. Ljudi strahuju, gotovo saptom, kao da se boje stlači li netko sa strane, svjedoči li i drugim zločinima Titovih partizana. Ne vjeruju policiji, ne sudstvu, ni ikojoj hrvatskoj vlasti.

Kakva nam je to država, kada pak strahuje i ne vjeruje državnim institucijama! Umjesto da policija istraži svaki prijavljen ili u nizkovinama objavljuje pojavljivatelji ili mnoštveni (masovni) zločini i svakog groblja, a sud svojim presudom umiri počinatelje i zaustavi širenje straha i mržnje, zbog indolenčnosti mjerodavnih službi na nizlavima i zločinstvima prenosi se usmeno s naravnog na naravni. 'Jačo se prenose strahovi i mržnja, koja buja i prijeti eksplozijom nekontrolirana bunta i nezaustavljiva valjanja ulicama. Maleo smo narod, pa nam je potreban svaki Hrvat i svaki građanin koji se osjeća političkim

Dopis visokim državnim dužnosnicima

PLOČU GLAZBENIKU!

Nije prošla ni godina otkako sam na stranicama lokalnog tjednika „Varaždinske vijesti“ vodio polemiku s članovima Zajednice udruga antifašističkih boraca Varaždina. Postavio sam se tada u ulogu novinara i postavio im nekoliko pitanja na koja naša javnost već dvadeset godina čeka odgovor. Navodim neka od tih neodgovorenih pitanja:

Drugovi komunisti, zašto ste promijenili ime i prezime te postali gospoda antifašisti?

Zašto mislite da se jedino komunistički zločini ne bi trebali istražiti i zašto hrvatski narod po vama nema pravo saznati za desetke tisuća žrtava koje ste zatajili, te i dalje hoćete da taj vaš grijeh ostane zatamnjena stranica novije hrvatske povijesti?

Zašto sudjelujete na prosлавi tzv. Dana ustanka naroda Hrvatske 27. VII. u Srbu, a itekako dobro znate da se radi o proslavi zločina, obilježavanju četničkog masakra nad hrvatskim i muslimanskim pučanstvom tog dijela Like, sjeverne Dalmacije i zapadne Bosne?

Mogu li preživjeli građani Škabrnje nakon pokolja 1991. vojničku kapu s

Piše:

Alfred OBRANIĆ

crvenom zvijezdom petokrakom doživjeti kao „poruku mira i ljubavi“, poput našeg predsjednika Josipovića?

Zašto vas nema na proslavama Bljeska, Oluje i ostalih blistavih pobjeda Hrvatske

šističke udruge traže ponovno postavljanje spomen-ploče na sadašnju zgradu Glazbene škole u Varaždinu kao spomen na Titov govor održan u nedjelju 20. svibnja 1945. godine!

Ne mogu vjerovati da jugo-komunistička indoktrinacija živi još uvijek u glavama ostarjelih ljudi, prkoseći povijesnoj istini i protiveći se osudi komunizma od strane svih europskih naroda. Ako je ko-

*Palača Erdödy, današnja varaždinska Glazbena škola,
nekad Dom JNA*

vojske kojima zahvaljujemo postanak i opstanak neovisne hrvatske države?

Zašto mislite da bi generali Gotovina i Markač trebali odgovarati za pojedinačne zločine koje su počinili pojedinci iz postrojbi pod njihovim zapovjedništvom, a masovne likvidacije kakve su počinile partizanske jedinice treba prikriti zauvijek?

Zašto kao pobednici u Drugome svjetskom ratu niste stvorili državu Hrvatsku, a ne opet Jugoslaviju, vjernu kopiju tamnica naroda.

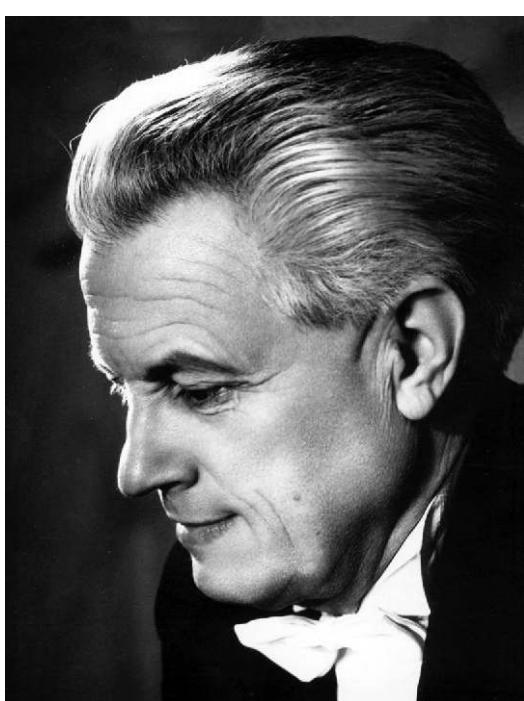
Ako tvrdite da je Hrvatska stvorena 1945., pobjedom slavne Jugoslavenske armije u čijim redovima ste se i vi borili, zašto smo onda nakon 45 godina morali ratovati protiv te iste armije, kako bi stvorili Hrvatsku?

Povod momu ovogodišnjem javljanju jest članak u „Varaždinskim vijestima“ pod naslovom *Opet žele spomen-ploču na bivšoj zgradi JNA*. U njemu se navodi kako tzv. antifa-

munizam proglašen zločinačkim sustavom, ništa boljim od fašizma i nacizma, kako danas, u 21. stoljeću, mogu postojati ljudi koji bi osobi odgovornoj za počinjene zločine podizali spomen-ploče.

A vezano za konkretni Titov boravak u Varaždinu, treba reći da se tijekom druge polovice svibnja on kretao na području Ljubljane, Celja, Maribora, Krapine, Varaždina, Zagreba, dakle na području gdje su u to vrijeme vršena masovna ubijanja zarobljenika. Bilo bi logično da je predsjednik države u prvih petnaest dana novostvorene države u Beogradu, glavnom gradu gdje se donose važne odluke za stanjanje porušene zemlje. Za njega je očito bilo važnije nadgledanje ubijanja te dijeljenje pohvala Simi Dubajiću i sličnim, povodom likvidacija zarobljenika na partizanskim stratištima.

Danas više uopće nije upitno tko je odgovoran za 50.000 ubijenih u Kočevskom Rogu, pobjjenih 20.000 u samo tri dana u Teznu kod Maribora, zazidanih 4.800 živilih ljudi u rudniku Huda Jama, preko

Prof. Marijan Zuber

Spomen-ploča zločincu na tzv. Domu JNA

12.000 pobijenih u Maceljskim šumama i još na stotinama mjesta po Sloveniji i Hrvatskoj. Okolica Varaždina – Virje Otok, Dravska šuma kod Šintarije, Kolnjak, Zamlaka – samo su neka od mjesta gdje su pobijeni naši sugrađani bez suda i sudjenja.

Kakav je to komunizam bio kod nas Hrvata, da na pet milijuna Hrvata strada 545 svećenika, a npr. u Slovačkoj koja također ima pet milijuna katolika, strada samo 14 crkvenih osoba? Čovjeku odgovornom za te strašne zločine, udruge tzv. antifašista hoće danas, 2012., obnoviti spomen-ploču u znak sjećanja na vrijeme, ka-

da je Tito prvi puta javno progovorio u Varaždinu, dakle baš u vrijeme kada su pokošeni rafalima KNOJ-a padali kao snoplje tisuće nevinih Hrvata u protutenkovske rovove kod Maribora i u pješačke rovove uz Dravu kod Varaždina.

Drugovi komunisti, koji ste promijenili prezime u gospodu antifašiste, znam da zgradu palače Erdedi na varaždinskom Kapucinskom trgu još i danas doživljavate kao dom JNA na Lenjinovu trgu.

No, ostavite se sanjarija, vrijeme vas je pregazilo, danas je to zgrada u kojoj ne nastupaju cajke iz Kuršumlije, nego renomirana Glazbena škola, na koju priliči postaviti spomen-ploču bivšemu političkom uzniku i dugogodišnjem ravnatelju Marijanu Zuberu, profesoru koji je odgojio generacije glazbenika, a koga je vaš jugoslavenski komunistički sustav osudio na smrtnu kaznu. Nije tamo mjesto spomena na dokazanog zločinca koji je poslao u smrt desetke tisuća ljudi, među kojima i mnoge glazbenike. •

JEDNA SLIKA KAO TISUĆU RIJEČI

SLIČICE I ISKRE O JOSIPU BROZU TITU (II.)

Mnogo je volio lov, ubijanje mu je bila omiljena zabava. Lov i masaža. To je bio zadnji lov, iz lova je odveden u bolniču, umjesto na masažni stol, otišao je na operaciju.

«Smisao njegove borbe (...) bila je borba za slobodu seksualnog nagona, jednog od bitnih elemenata egoizma». Egoizam je bio osnovni motiv **Brozova** djelovanja, točnije hipertrofija egoizma koja je nje-gove misaone i emocionalne sposobnosti ograničila samo na borbu za ostvarivanje osobnih nagona, osobne koristi. Znanje - samo ako služi osobnoj koristi. Otud i njegova mržnja i prezir prema intelektualcima «koji ništa ne znače» Sve je bilo dopušteno u cilju zadovoljavanja ega. Svuda su mu nasilje, laž, dvoličnost i manipulacija. Kult ličnosti i luksuz bili su najuočljivije manifestacije tog egoizma i primitivizma vođe koji ga nameće i partije koja ga prihvaca. Diktatura partije pretvorena je u diktaturu vođe. Apsurdno je ideologiju jednakosti i kolektivizma pretvarati u kult vođe okružen luksuzom poput orientalnih despota.

Broz je nadmašio **Staljinu**. Staljin je bio zadovoljan kultom. Broz je tražio još i luksuz. U tome je bio jedinstven među komunističkim diktatorima. Brežnev ga je zvao «komunistički car».

Zločin i žrtve

Srpski novinar i publicist **Pero Simić** u knjizi *Tito, fenomen stoljeća* (str. 221.) navodi da je Tito početkom svibnja 1945. pozvao u Beli dvor na Dedinju kontrabaveštajnog potpukovnika **Jeftu Šašića** i rekao: «Dali smo im priliku da se predaju i da oni koji nisu okrvavili ruke budu amnestirani! Berlin je pao, a oni se ne predaju. Tito je tada Šašića pogledao u oči i u grču progovorio: 'Pobiti! Kreni u Sloveniju i Austriju i prenesi ovu naredbu komandantima naših armija.'» Tito je tijekom svibnja i lipnja 1945. na samim stratištima naredio pokolj hrvatskih zarobljenih vojnika i svjetovnih civila,

Ovdje navodimo nekoliko dokumenata o žrtvama i svjedocima zločina.

Kabinet maršala Jugoslavije br. 15. 17. maja 1945.

«ŠEFU BRITANSKE VOJNE DELEGACIJE.

Molimo Vas obavijestite feldmaršala g. Aleksandra, da je Maršal Tito primio njegovu depešu od 16. maja 1945. g. o predaji 200.000 Jugoslovena koji se na-

Piše:

Slavko RADIČEVIĆ

laze u Austriji i o evakuaciji Vaših snaga s ostrva Vis. Maršal se slaže u potpunosti sa predlogom feldmaršala Aleksandra i izražava mu zahvalnost. Napred pomenutih 200.000 preuzet će štab III. Armije kome su izdane potrebne instrukcije.»

Iz ragovora s **Milovanom Đilasom** u britanskom *Encounteru*, prosinac 1979.: «Jest, Britanci su napravili potpuno krivo što su vratili te ljude nazad preko granice, isto kao što smo i mi učinili potpuno krivo što smo ih sve poubijali. U Wartime ja ni-

pratio Tita od 19. svibnja do 6. lipnja 1945. Upravo na tim područjima i u to vrijeme vršene su masovne likvidacije.

Tito je već 14. svibnja 1945. u Zagrebu predsjedao sastanku Štaba I. Armije, Štaba II. Armije i Glavnog Štaba Hrvatske. Sastanku su nazočili **Vladimir Bakarić** zvan Mrvac, **Edvard Kardelj** zvan Bevc, **Peko Dapčević**, **Koča Popović** i **Ivan Gošnjak**. Glavne teme sastanka: 1) osnivanje i rad komunističkih koncentracijskih logora za eksterminacije, 2) određivanje smjerova kretanja marševa smrti, i 3) pronalaženje većeg broja prikriivenih stratišta za masovne likvidacije. U tome se posebno istakao **Mijalko Todo-**

S najblizim suradnicima: Đilas i Ranković uz Tita

sam skriva svoje mišljenje da su ta ubojstva bila besmisleni čin gnjevne osvete. Ja bih bio mišljenja da se masovna streljanja tisuća ljudi nisu mogla izvršiti bez direktnе Titove naredbe.» (Prema: Ante Beljo, *YU - genocid*, str.166.)

Zanimljivo je da je u ovom razdoblju Titove «aktivnosti», u tolikim knjigama o njemu i o NOB-u ne možemo naći ništa, osim nekoliko njegovih javnih nastupa i govora, za razliku od aktivnosti u periodu od 1941. do početka svibnja 1945. koja je razrađena do detalja. Međutim, u dnevnim i «frontovskim» listovima tih dana na području sjeverozapadne Hrvatske i Slovenije objavljivana su podrobna izvješća o Titovu kretanju. Jedan od takvih listova bio je *Vjesnik jedinstvene i narodnooslobodilačke fronte Hrvatske* koji je

rović, glavni organizator likvidacija u Zagrebu i okolicu, koji se pohvalio pred vrhovnim komandantom da je po zagrebačkim stratištima vlastoručno poklao više ljudi nego za dotadašnjeg ratovanja.

Tito je iz Beograda došao u Zagreb 19. svibnja 1945. U predvečerje 20. svibnja 1945. nenajavljen je došao u Varaždin u pratinji **Aleksandra Rankovića** i **Koste Nada**. Varaždinski biskup **Josip Mrzljak** navodi da je Tito na Kapucinskom trgu građanima rekao: «U Varaždin nisam došao službeno govoriti o politici, već da obiđem jedinice JA koje u okolini obavljaju važne zadaće na konačnom obračunu s 'hrvatskim smradom'.» Tom prigodom najavio je svim protivnicima režima da će «u novoj komunističkoj državi svjetlost dana gledati samo toliko dugo,

koliko traje put do najbliže jame». Dana 21. svibnja u Zagrebu na Markovu trgu održao je govor u kojem je rekao: «Nikad više ne ćemo dozvoliti da se pojedinci koriste plodovima džinovske borbe naroda. Mi ćemo našu kuću provjetriti tako da za uvijek nestane onog smrada koji ne smije kužiti našu zajedničku kuću, slobodnu, federativnu Jugoslaviju» (*Vjesnik*, 25. svibnja 1945., br.30., str. 4.)

Sljedeća tri dana Tito je boravio u Zagrebu i njegovoj okolini te pri tome osobno vodio ubijanje Hrvata. Od 22. do 24. svibnja obišao je zarobljeničke logore u pratnji generala OZN-e **Ivana Krajačića Steve**. Zatim je obišao logore za uništenje u Oroslavljju, Dubovcu kraj Karlovca, Viktorovcu u Sisku i u Samoboru. Tih dana iz zagrebačkih bolnica je odvedeno i ubijeno oko 4.800 ranjenika, koji su baćeni u Jazovku i druga stratišta. Dana 25. svibnja 1945. Tito je u Zagrebu «proslavio» rođendan. Drugovi iz Zagreba priredili su mu rođendansko «iznenadenje» tako što su ga odveli u policijsku zgradu u Petrinjskoj ulici i s prozora mu pokazali u dvorištu «postrojenu njemu u čast» izručenu hrvatsku državnu vladu na čelu s **Nikolom Mandićem** i **Milom Budakom**. Sutradan, 26. svibnja 1945., Tito je naredio da se iz Zagreba i okolice ukloni usiljenim hodom ili vlakovima, pod oružanom pratnjom jedinica regularne armije, OZN-e i KNOJ-a, u zavičajna mjesta sproveđe oko 220.000 civilnih izbjeglica. Putem ih je trebalo «bez milosti likvidirati, jer su oni većinom bili narodni neprijatelji». Isti dan je prema Titovoj naredbi zapovjednik grada **Većeslav Holje-**

vac za te izbjeglice osnovao dva logora: jedan u prihvatnoj stanici Crvenog križa kod Glavnoga kolodvora i drugi na području psihiatrijske bolnice Vrapče.

Po sugestiji A. Rankovića, a prema iskazima Koče Popovića i **Gabrijela Divljanovića**, načelnika Vojno-sudskog odjela II. Armije JA, Tito je naredio da se za odmazdu pobiju svi hrvatski mladići u gradu i kotaru Zagreb rođeni između 1924. i 1927. godine, koji se ne nalaze u zarobljeničkim logorima ili nisu pristupili partizanskim jedinicama. Naredbu br. 7. izdala je Komanda grada Zagreba. Tom prigodom je u Maksimirsku ulicu 63 unovačeno 7.800 mladića koji su sprovedeni u logore Maksimir i Prečko, poslije čega su doživjeli sudbinu ostataka tamošnjih logoraša. Iz samo jedne od tih kolona koja je sprovedena na maršu smrti od Zagreba preko Podравine, Slavonije i Srijema, u logoru Kovin u Vojvodini od 2.200 mladića preživjelo je samo 58. (Z. Božić, *Hrvatsko slovo*, 3. srpnja 2005. str. 14.)

Vjesnik donosi vijest «da Tito u pratnji generala Rankovića obilazi okolicu Zagreba». Pokajnik **Mladen Šafranko** svjedoči da je Tito dan-dva iza rođendana obišao zatvor OZN-e u Krapini i logore u Mirkovcu i Oroslavljju te stratište u Đurmancu i Maceljskoj šumi. U poslijepodnevnim satima Tito napušta okolicu Zagreba i putuje u Sloveniju. Od 28. do 30. svibnja 1945. neprekidno je boravio u Sloveniji i na sjeverozapadu Hrvatske. Upravo u tom razdoblju po njegovoj naredbi na tom je području ubijeno bez suda, pa čak i bez provjere osobnih podataka, od pet do sedam tisuća ljudi.

U govoru u Ljubljani pohvalio se: «Likvidirali smo 200.000 bandita, a još toliko smo ih zarobili. Stigla ih je naša ruka pravde». Putem je obišao stratište rudnika Barbarin Rog na brdu iznad Laškog i stratišta u Trbovlju gdje je izrazio zadovoljstvo metodom ubijanja. U rudniku su žrtve, nakon serijskog vezanja, žive bacali u okomita rudarska okna, poslije čega su na njih bacili dinamit. Prema svjedočenju M. Dilasa, Tito je naredio otvaranje novoga masovnog stratišta, gdje treba izvršiti likvidaciju preostalih 200.000 zarobljenih «bandita».

Dana 31. svibnja 1945. došao je u Celje u pratnji najviših slovenskih dužnosnika i komandanta I. Armije **Peke Dapčevića**, komandanta IV. Armije **Petra Drapšina** te komandanta Slovenije **Dušana Kvedera**. U Celju ga je dočekao i komandant III. Armije K. Nađ koji mu je podnio prijavak. Tito je 1. lipnja boravio u Mariboru u pratnji P. Dapčevića i K. Nađa. Prijavak mu je podnio komandant 17. Istočno-bosanske divizije **Blažo Jovanović**. Tu su bili vrlo duboki protukolni iskopi do vrha popunjeni ljudima, iz kojih se širio strašan smrad. Tito je naredio da se lame zatrpuju čim prije, a ako treba i uz upotrebu strojeva.

Dana 4. lipnja 1945. Tito prima nadbiskupa **Alojzija Stepinca** i od njega zahtjeva da hrvatske katolike odvoji od Vatikana, što je zahtijevao i od crkvene delegacije dva dana ranije. Nadbiskup Stepinac kategorički to odbija učiniti. Nakon toga su uslijedile pripreme za Stepinčev progon. U utorak 5. lipnja Tito je posjetio partizanske ranjenike u vojnoj bolnici Rebro, gdje se zadržao preko dva sata i slikao se s osobljem bolnice. Pritom se zanimalo je li bolnica do kraja očišćena od «hrvatske bande». Zapovjednik bolnice partizanski kapetan **dr. Julius** podnijeo je svojemu maršalu sljedeći prijavak: «Hrvatske bande više nema. Smještena je na dva metra ispod zemlje, a neki još dublje.» Odmah nakon posjeta Rebru, Tito u pratnji A. Rankovića odlazi u Bjelovar gdje je logor i stratište Lug: Tamo je i osobno izdavao potrebne upute za što djelotvorniji pokolj Hrvata. U popodnevnim satima Tito je s pratnjom, smjerom podravske magistrale, krenuo prema Osijeku. Uz rubove ceste kolona vozila je nailazila na nepokopane i unakažene ljudske leševe zaostale iz jedne od kolona križnog puta. Vozila su u nekoliko navrata obišla četverored izgladnjelih i iscrpljenih polugolih ljudi.

S visokim dužnosnicima UDB-e: Stefanović, Ranković, Kapičić i dr.

Prema kazivanju K. Popovića, od 9. svibnja na relaciji Bjelovar-Komin u pokretu je istodobno bilo 26 ešalona ratnih zarobljenika i uhićenih civila, a svaki je brojio od 3 do 5 tisuća ljudi. Tim pravcem tijekom dva mjeseca prešlo je 200.000 ljudi od kojih je malo tko preživio. Tito je u poslijepodnevnim satima 5. lipnja nenajavljeni došao u Osijek i posjetio ranjenike u vojnoj bolnici Tvrđa, a 6. lipnja obišao logor Kovin. *Vjesnik* je prigodom završetka kanibal-skog razdoblja od 19. svibnja do 6. lipnja tijekom kojeg je Tito izravno zapovijedao pokolj cvijeta hrvatske inteligencije i mladosti, o tome donio kratku vijest. Najzorniji prikaz Titove uloge u pokolju hrvatskog stanovništva tijekom proljeća i ljeta 1945. pružio je K. Popović u svjedočenju izrečenom nakon što je pao u Titovu nemilost i bio lišen visokih partijskih i državnih dužnosti. Tvrdi da je Tito vođenje svih važnijih političkih i vojnih zadataka uvijek čvrsto držao u svojim rukama i nikad ga nije prepustao svojim suradnicima. Egzekutori su svoje žrtve ubijali tupim predmetima, a onda ih pobacali u rudarska okna, kao npr. u rudniku Barbara kod Laškoga, te ih zatrpani golemom količinom betona ili na drugom prigodnom mjestu pokopali u iskopanim tajnim jamama. Partizanski egzekutori bili su ujedno i lopovi koji su žrtvama krali osobne dragocjenosti. (Branko Mijić, *Novi list*, Pogled, str. 3.)

Prema navodima K. Popovića: «Maršal prema svojim žrtvama, kako iz neprijateljskih tako i iz vlastitih komunističkih redova, nije osjećao nikakvu sućut. Bio je teško poremećena ličnost kojoj dostoјanstvo i životi ljudi ništa nisu značili. Bolesno je uživao gledajući krvoločno mučenje ljudi i sam čin gašenja ljudskog života. Tito se više puta javno hvalio kako je pokolj Hrvata izvršen 1945. njegov doktorat znanosti na univerzitetu revolucije, čime je i javno preuzeo vrhovnu povjednu odgovornost za taj zločin bez zastare. Ubijanja su bila svakodnevna uz nastojanje da ih se pobije što više u kraćem roku. O metodologiji «likvidacije» nitko nije vodio računa i ono je prepusteno izvršitelju. Tito se nije javno pohvalio o broju pobijenih «narodnih neprijatelja» 1945. One prema službenom partiskom izvješću iz 1952. iznose 586.000 ljudi. Unutar toga broja preko 500.000 žrtava su Hrvati.

U Sloveniji je od 540 evidentiranih masovnih grobišta čak 125 hrvatskih, a

Kao i svi skorojevići, i Tito je uživao u luksuzu

obilježeno je 39 grobišta. (Želimir Kužatko, *Hrvatsko slovo*, 30. lipnja 2011. str. 14.) Poslove likvidacije vršila su dva državna organa: Odjel zaštite naroda (OZN-a), osnovana 13. svibnja 1944. u Drvaru i Korpus narodne obrane Jugoslavije (KNOJ) osnovan 15. kolovoza 1944. kao posebna središnja i kontraobavještajna služba s posebnim zadatkom da obračuna sa svim suparnicima i neistomišljenicima komunističke vlasti. Partizani XI. Dalmatinske brigade u Drugome svjetskom ratu pobili su širokobriješke fratre koji su 1942. donijeli antifašističku rezoluciju o osudi njemačkog nacizma i fašizma. Žalosno je da u glavnom gradu Hrvatske Zagrebu nije podignut spomenik hrvatskim žrtvama komunizma, a ni spomenik Domovinskom ratu. Do danas nitko nije odgovarao za ove zločine. Koča Popović je u to vrijeme, kao načelnik JA, od Tita dobio tajnu naredbu za uništenje svih pisanih tragova o poslijeratnim pokoljima. U operaciju su bili uključeni XII. Odjeljenje JNA (tzv. Služba bezbednosti), Personalna služba JNA, Vojnoistorijski arhiv, Savezni zavod za statistiku te UDB-a i njene ispostave.

Drugi o Titu

Ivan Supek: Grupa oko Tita bila je boljševička, a boljševici nisu antifašisti.

Dr. Mitja Ferenc, slovenski povjesničar: «Zločin se nije mogao dogoditi bez znanja i naloga najvišega jugoslavenskog vrha na čelu s Josipom Brozom Titom».

Jakob Klaus, znanstvenik, u knjizi «Moj dnevnik» na listi svjetskih mega-

ubojica stavlja Josipa Broza na deseto mjesto s milijun žrtava poslije Drugoga svjetskog rata.

Ivan Meštrović je za vrijeme svog boravka na Brijuniima navodno postavio Titu izravno pitanje o masovnim pokoljima Hrvata, naročito u proljeće i ljetu 1945. Tito mu je na to ovako odgovorio: «To se nikada nije moglo izbjegći. Trebalo je pustiti da se Srbi izdovolje».

Kosta Nađ, zapovjednik treće armije JA, izjavio je da je 150.000 protivnika palo u njegove ruke i da ih je na kraju prirodno likvidirao. Nađ dodaje da je o svome uspjehu odmah javio Titu i da je to bio njegov zadnji izvještaj o Drugome svjetskom ratu.

Zoran Božić piše: Kako je moguće da za «more krvi» nije izrečena ni jedna presuda, a još uvijek u Zagrebu postoji trg Maršala Tita. Kroz medije se uporno glorificira bivša država Jugoslavija, a prešućuju strahote te države. Gdje je Državno odvjetništvo, mjerodavne institucije HAZU, HHO, sveučilišne katedre, udruge građana, što je sa saborskom komisijom za istraživanje rata i poraća?

Stéphane Curtois (Crna knjiga komunizma): komunizam je odgovoran za 100 milijuna nevinih ljudskih žrtava. Tito, strašni staljinist, preuzeo je metode svoga starog majstora da bi održao vlast i spasio vlastiti život.

Miroslav Krleža: Laudatio za Tita prigodom izbora za počasnog člana JAZU-a – «Tito kao proletar, metalni radnik, uspio je ostvariti mudru formulu na osnovi historijskog materijalizma i Lenjinovog principa samoodređenja naroda... Zato je njegova formula par excellence naučna i istinita, jer je materijalistička, dijalektična i lenjinistička.»

Zdenko Zavladav, bivši šef OZN-e za Maribor o masovnim likvidacijama Hrvata 1945. u Sloveniji: «Naređeno nam je da ubijamo».

Charles De Gaulle je odmah poslije rata zapovjedio da se sudi svima onima koji su krivi, a ostali se moraju uključiti u obnovu zemlje, zato je prezirao Tita i nikada se nije s njime sastao.

Josip Pirjavec: Kad znamo kako je tada funkcionirala vlast, nije moguće da se tako nešto dogodi bez njegovog odobrenja.

Ivo Josipović, predsjednik Republike Hrvatske u zagrebačkom *Globusu*: «Tito je naš velikan». Razlikuje na televiziji crvenu petokraku iz Drugog svjetskog rata, koja da simbolizira antifašizam, od crvene zvezde koja simbolizira srpski antifašizam.

Nemoguće je zanijekati da je Tito zapovjedio da se tijekom svibnja i lipnja 1945. izvrši pokolj zarobljenih ratnih vojnika i civila na Bleiburgu i tijekom Križnog puta, jer to proizlazi iz vodeće funkcije svakog prvog čovjeka u komunističkoj partiji. Isto tako ne može se osporiti da su vojne jedinice u ratu: partizani i JA, te specijalne jedinice u ratu i poraću, postupale protivno međunarodnom pravu i međunarodnim konvencijama o zaštiti zarobljenih osoba. Politički komesari srpskih jedinica stalno su borce podučavali prema jednoj izreci J. V. Staljina: «Ranjenu zver treba dotući u sopstvenom brlogu!» Jedinice JA izvršile su zadatak.

Jedna od zapovijedi u proljeće 1945. upućena je svima partijskim komitetima i komesarima vojnih jedinica, a glasila je: «Ovih dana pružit će se prilika da KPJ preuzme vlast na cijelom teritoriju države. Ta prilika trajati će samo nekoliko dana, a možda i nekoliko sati i, ako u to vrijeme ne likvidiramo sve naše neprijatelje, ta će se prilika zauvijek izgubiti.»

Sveobuhvatni zločini nisu se mogli provesti na svoju ruku, već samo po odobrenju Josipa Broza Tita. Ono što je Staljin učinio Poljacima, Kozacima i drugim narodima SSSR-a, to je Tito učinio prema Hrvatima u ratu i poraću protiv ostataka neprijatelja u zemlji. U Rusiji nema mjesta trgu ili ulici imenom Staljina, a najljepši trg u Zagrebu nosi ime maršala Josipa Broza.

Tito se u dva maha, za vrijeme rata, sastao s **Dražom Mihailovićem** u zapadnoj Srbiji. Dana 1. listopada 1941. partizani i četnici sklopili su sporazum prema kojem osnivaju partizanski vojni stožer i obvezuju se da će prilikom osvajanja postaviti zajedničku vlast. Prema navodima M. Đilasa: «Tito je Draži ponudio položaj zapovjednika oružanih snaga u Srbiji, a možda i u Bosni i Hercegovini, ne vjerujem».

Tito je poručio sudcima Jugoslavije da se ne trebaju držati zakona kao pijan plota. Tito kao personifikacija dviju za Hrvate pogubnih ideologija: zločina komunista u ratu i u obnovljenoj Jugoslaviji ne predstavlja osobu koju bi hrvatski narod trebao slaviti. Huda jama otkrivena 2009., sigurno je najočitiji dokaz Titova zapovjedanja u ratu i poraću.

Na kraju

Pobjedom jugoslavenske komunističke partije hrvatski narod je pretrpio težak povijesni poraz. Nametnut mu je kompleks krivice i Hrvati su proglašeni provoditeljima genocida, a ponovno je instalirana

Jugoslavija s naglašenom velikosrpskom premoći. Hrvatska je pretrpjela nepopravljive teritorijalne gubitke. Izgubili smo najveći dio Srijema, čitavu Bosnu i Hercegovinu, Boku kotorsku, kao i dio Istre i Gorskoga kotara. Presijecanje Republike Hrvatske kod Neuma i danas predstavlja jednu od najbolnjih točaka mlade hrvatske države. Uostalom zar je moguće u ovo vrijeme prisjećanja na Bleiburg i Križni put previdjeti da su tisuće i desetci, zapravo stotine tisuća naših palih prijatelja, vojnika i sunarodnjaka, bili mučeni i pobijeni nakon završetka rata bez suda i prava na obranu, tako da još i do danas nisu poznati njihovi grobovi. (Hrvatski domobran i HDPZ, Zagreb, 8. svibnja 1997.) Naša drama je tiha, komunističkim antifašistima ne odgovora da se o njoj govori, a oni koje je zahvatila, kao da više ne vjeruju da ima smisla bilo kakav otpor. Samo država zasnovana na pravednim temeljima i jednakopravnosti može imati budućnost. (Pero Sudar «Kultura života i ljubavi u svako vrijeme», Hrvatsko slovo, 13. kolovoza 2010. str. 3.-4.)

Protunarodna zločinačka komunistička ideologija doživjela je nepovratni povijesni poraz na svjetskom planu, jugoslovenstvo kao narodna i kao državna misao što predstavlja najveću prijetnju hrvatskoj narodnoj samobitnosti, također je nepovratno poraženo. Svoj otpor nasilnom jugoslovenstvu Hrvati su sustavno dokazivali od 1918. do 1990. godine.

Josip Broz nije nositelj antifašističke borbe. Dok su se Hrvati u Istri borili protiv fašističke Italije, Tito je bio na čelu stranke koja je, posebice nakon sporazuma Ribbentrop-Molotov, djelovala u simbiozi s nacional-socijalizmom i fašizmom. Komunistička partija Jugoslavije nije pokrenula ustank čak ni nakon što su talijanski fašisti u travnju 1941. počeli paktirati s velikosrpskim četnicima, nego tek 22. lipnja 1941. kada je Njemačka napala SSSR. Komunistička partija ustala je u obranu

SSR-a i tamošnjega staljinističkog režima, koji je povjesno odgovoran za više desetaka milijuna žrtava, dokazujući time da je prije svega predstavljala ekspozituru Staljinove Moskve i Kominterne.

Tito nije presudno zaslужan za povratak Istre matici Hrvatskoj, jer je presudan bio otpor hrvatskoga istarskog čovjeka nasilnom potalijančenju, hrvatski jezik, crkva u Istri i njezini dostojanstvenici, kao i činjenica da je Italija glavninu rata provela na strani Osovine.

Pod Titovim totalitarnim režimom hrvatski narod proživio jedan od najvećih progona u svojoj povijesti. Veličanje Josipa Broza Tita znači gaženje po bezbrojnim neotkrivenim i neobilježenim grobištima boraca za hrvatsku slobodu i neovisnost te na brojne žrtve i sudbine ubijenih u zatvorima, prognanim u inozemstvo i šikaniranih u državi Jugoslaviji. Tito ne predstavlja osobu koju bi hrvatski narod trebao slaviti. Bacanje leševa u jame i grobnice mogli su smisliti samo ljudi komunističke ideologije, koji su time dokazali da im ništa nije sveto. Kasnija politička suđenja i progoni s istim komunističkim sudcima i tužiteljima donijeli su nam stotine tisuća robijskih godina, što govori o tome tko je bio Josip Broz Tito i kakva je pravna narav sustava koji je on gradio i kojim je upravljaо. Zar o tome ne govore i stotine tisuća Hrvata nagnanih u iseljeništvo. Zar o tome ne govore žrtve Domovinskog rata. Domovinski rat bio je nužan i zbog toga što je hrvatski narod bio porobljen i nije doživio oslobođenje i slobodu, nego političko, kulturno i gospodarsko ropstvo u Jugoslaviji.

U partizanskoj promidžbi, osim komunista i njihovih antifašista, svi su drugi fašisti, a upravo oni su od 23. kolovoza 1939. bili ugovorni saveznici s nacizmom. Zna se i to da je Tito krivotvorio dokumente koji su ga kompromitirali kao pristašu pakta Molotov-Ribbentrop, između Trećeg Reicha i Sovjetskog Saveza.

O likvidaciji zarobljenih pripadnika hrvatske vojske i civila poslije Drugog svjetskog rata u Europi se nije govorilo, iako se puno toga znalo.

Prigodom istraživanja komunističkih zločina naišlo se na stotine jama i stratišta jugoslavenske vojske i komunističkih antifašista. Jedini Hrvati, osim Rusa, svog diktatora slave i obnavljaju njegov kult ličnosti, koji koči demokratski razvitak u Hrvatskoj. (G. Jurišić, *Hrvatsko slovo*, 5 veljače 2010.) Slovenija je vrlo ozbiljno i sistematski počela otkrivati tajnu poslije ratnih umorstava, iskapanje i obilježavanje masovnih grobnica što rade i danas. Međutim, hrvatske vlasti nisu ništa učinile da se taj problem riješi.

Nužno je provesti detitoizaciju, jer to znači odbaciti sve što je povezano s jugoslavenstvom i komunizmom, te pokušaje stvaranja Jugosfere. Kukasti križ i fašistički pozdrav javno su prokazani i stavljeni izvan zakona. Međutim, crvena zvijezda simbol totalitarnog komunizma javno se upotrebljava u postkomunističkim strankama i udrugama na proslavama Titovih rođendana i drugih nadnevaka komunizma. Pri tome se ništa ne događa, a vlada šuti nakon niza odluka tijela Europske zajednice i Hrvatkog sabora kojima je osuđen komunizam, njegovi zločini

i njihov antifašizam. Znači, slave se simboli osuđene i propale ideologije koja je proizvela više stradanja nego fašizam i nacionalsoocijalizam zajedno.

Komunizam i fašizam su iza nas, demokracija je u nas. Titoisti su se poput raka uvukli u sve institucije hrvatskog društva, odakle se grčevito bore za njegov lik, šireći njegovo djelo i bezvrijednu i ocrnjenu Jugoslaviju. Ponovno se umjesto Jugoslavije propagira njezin novi oblik kao Jugosfera. Nema pravde i pravednosti bez jasne i političke osude Tita i lustracije onih komunista koji su u Titovoj Jugoslaviji kršili ljudska prava. Osuda komunističke tiranije i zločina u svijetu i kod nas, i dalje ne smeta bivšim komunistima i komunističkim antifašistima da još uvijek slave i veličaju Titove zločine (npr. Stjepan Mesić, Slavko i Ivo Goldstein, Badovinac, Pupovac i I. Josipović). Pod Titovim tiranskim režimom hrvatski narod je preživio jedan od najvećih progona u svojoj povijesti. Veličanje Tita znači gaženje po bezbrojnim još neotkrivenim grobištima i stratištima. U hrvatsku povijest Josip Broz Tito ušao je kao nositelj komunističke ideologije i simbol obnove Jugoslavije, koja je bila najveća prijetnja slobodnoj i nezavisnoj hrvatskoj državi. Tita u Hrvatskoj treba, dakle, prihvati onako

kakav je bio: tiranin, zastupnik jugoslavstva i Jugoslavije i ogorčeni neprijatelj hrvatske samostalnosti.

Unatoč nizu međunarodnih dokumenata o osudi komunizma, u Hrvatskoj ga se pokušava i obnoviti. No, otkrivanje istine mora postati prioritet hrvatskog naroda, jer u povijest se ne može ući s lažima. Istynom o prošlosti može se krenuti dalje u budućnost za dobrobit hrvatskog naroda. Prema **Balzacu**, postoje dvije vrsti povijesti, jedna lažljiva namijenjena pouci djece u školi i druga tajna povijest koja skriva prave uzroke događaja, što je u nas. Kardinal **Kuharić**: «Jedan narod ne smije nikada zaboraviti svoje povijesti ni svih onih koji su u njegov život ugradili svoju žrtvu. Ta svijest, priznanje i zahvalnost također su naša obveza plemenite savjesti». Svjesni smo da nismo u mogućnosti sve ratne zločine izvesti pred lice pravde, ali iz poštovanja prema žrtvama moramo reći barem tko su bili krvnici: utvrditi organizatore i naredbodavce, počinitelje zločina i izvesti ih pred sud. Žrtva ne smije biti uzaludna. Nitko nema pravo oprštati u ime žrtve.

Zbog žrtava komunizma potrebno je demontirati Tita na svakom mjestu. To je demokratski proces kojem nema alternative. •

DONATORSKA VEČER ZA DOKUMENTARAC O JAJCU

U organizaciji krovne braniteljske udruge „13 Rujan“ iz Jajca, koja je ujedno i nositelj projekta snimanja filma o stradanju jajačkih Hrvata, te uz veliku pomoć suorganizatora, udruge „Zavičajni klub

Jajce“ iz Zagreba i đakovačke podružnice Hrvatskog društva političkih zatvorenika, u Đakovu je 18. veljače 2012. priređena donatorska večera, čiji je prihod namijenjen snimanju dokumentarnog filma

o hrvatskome kraljevskom gradu Jajcu, njegovoj herojskoj obrani tijekom 1992. godine, patnji i progonstvu nesrpskog stanovništva, te oslobođenju od velikosrpske agresije 1995. godine. Uz večeru je upriličen ogat kulturno-umjetnički program te tombola. Okupilo se više od 600 uzvanika, Jajčana i prijatelja grada Jajca.

Brojni su govornici pozdravili i poduprli zamisao o snimanju filma, kao i o sve slične inicijative koje bi trajno svjedočile o tisućuljetnoj opstojnosti hrvatskog naroda ne prostorima Bosne i Hercegovine, kao i velikom doprinisu Hrvata očuvanju i cjelovitosti Bosne i Hercegovine kao domovine i hrvatskog naroda. Također su istaknuli kako je akutni problem zaštita i očuvanje trenutno neostvarenih i ugroženih, strateških hrvatskih interesa u BiH, što je i ustavna dužnost i obveza Republike Hrvatske. (**Ivo TUBANOVIĆ & Mijo CRNOJA ĐUKA**)

S donatorske večere

NAŠ NUTARNJI SVIJET (3)

BRAĆA I SESTRE

Suodnos braće i sestara sudbinska je životna veza. Obilježava je intenzivno iskustvo zajedničkih roditelja i zajedničkog odrastanja. Suodnos dugo vremena nije bio istraživan. Sedamdesetih godina provođena su među američkim vojnim novacima ispitivanja o značaju reda rođenja za inteligenciju i zdravlje, koja su naglašavala prednosti prvorodenog djeteta. Rezultati su kasnije dijelom dovedeni u pitanje, a suodnos se počeo istraživati iz brojnijih perspektiva. Sigurno je riječ o emocionalnom odnosu koji je prožet blizinom i povjerenjem, no koji je također, kao svaki drugi ljudski emocionalni odnos, često i složen, ambivalentan i promjenljiv. Sretnim se može smatrati u onim slučajevima u kojima bliskost i povjerenje nadmašuju teškoće.

Veza je u djetinjstvu obično ispunjena prijateljstvom, međusobnim pomaganjem, solidarnošću i udruživanjem - prema drugima, pa i prema roditeljima. U

Piše:

Maja RUNJE, prof.

njoj je međutim uvijek manja ili veća komponenta rivalstva. Braća među sobom konkuriraju, proživljavajući ljubomoru i impulse zavisti. Rivalstvo je obično posljedica nedovoljno individualiziranog ili čak nepravednog roditeljskog odnosa, no javlja se i radi neujednačene međusobne privrženosti – mlađa djeca obično pokazuju veće zanimanje za stariju braću, a sestre veću toplinu prema braći negoli braća prema sestrama. Uzrok su ponekad i neujednačeni socijalni i emocionalni uspjesi djece izvan obitelji – među prijateljima, u školi, kod bake i djeda. Manje dobre razlike među braćom pogoduju zbližavanju, a velike mogu uzrokovati udaljavanje. Također je sigurno da harmoničan brak roditelja te stabilan i topao rodi-

teljski dom pomažu uspostavljanju bliskih suodnosa među braćom i sestrama.

U ranim srednjim godinama važnost bratske veze često slabi, jer su tada u prvom planu vlastita djeca, brak i posao. Veća povezanost obično se nastavi tek među braćom koja su u djetinjstvu bila veoma vezana, među sestrama, osobito ako su jedna ili obje bez djece, te među braćom koja nastave živjeti u fizičkoj blizini. U kasnijim srednjim godinama suodnos međutim još jednom dobiva na značenju, osobito u brizi za ostarjele roditelje. Dijelu braće to je prilika za novo usklajivanje veze, no ponekad je i izvor novih nesporazuma. Kritična područja su obično neujednačeno preuzimanja odgovornosti za roditelje - na sestre, radi tradicionalnih uloga, obično padne veći teret, dok se braća izvlače - te, kasnije, pitanja podjele nasljedstva. Rivalstvo može i dalje postojati, mada ga braća potiskuju budući da su takvi osjećaji društveno stigmatizirani. Od odraslih ljudi se očekuje

SAVJET LIJEČNIKA NEMA ŽIVOTA BEZ NAŠIH JETARA

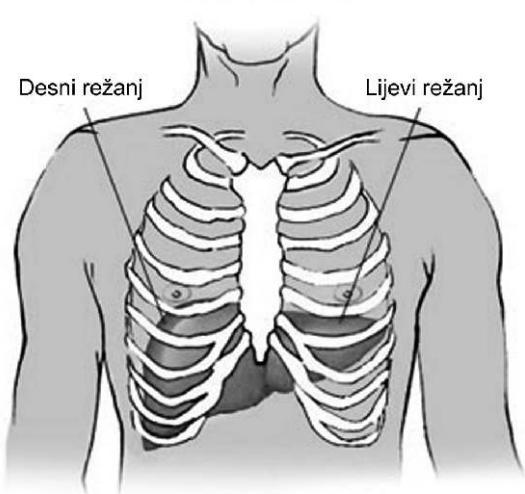
Piše:

**Dr. med. Drina
BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ**

pije baš neprestano, zdrav muškarac će bez štete podnijeti tri decilitra vina ili šest decilitara piva na dan.

Ženska jetra podnose samo polovicu te količine. Uporaba alkohola se može izbjegći ili držati pod kontrolom. Potrebno užimanje lijekova je neizbjegljivo. Sredstva protiv bolova (osobito paracetamol), reume, zgrušavanja, smetnji srčanog ritma, povišenog kolesterolja i mnogi antibiotici (osobito makrolidi) oštećuju jetra, ali to prihvaćamo kao manje zlo. Nekontroliranu i prekomjernu uporabu lijekova, posebno u kombinaciji s alkoholom, potrebno je ipak izbjegći.

Također treba redoviti kontrolirati laboratorijske vrijednosti koje su tipične za funkciju jetara. Međutim ne treba zaboraviti da jetra na sreću imaju veliku rezervu, pa čak i mogućnost regeneriranja. Događa se kod kroničnih oštećenja (npr. kod ciroze jetara) da su uz

Jetra

reguliranje osjećaja rivalstva te je sramota priznati da se među sobom možda odmjeravaju uspjeh na poslu, tjelesna privlačnost, materijalni uspjeh ili čak i bolje zdravlje.

U starosti bratske veze obično još jednom dožive intenzivniji oblik budući da postoji potreba međusobne podrške, a i potreba rješavanja starih konfliktnih iskustava. Braća tada obično žele konačno

pokušati do kraja rješiti subjektivno doživljene nepravde, a također žele ublažiti eventualna udaljavanja vezana uz vrijednosne i političke orientacije. Bratski odnosi u starosti tako često budu vrjedniji od prijateljskih veza, koje su u srednjoj dobi bile ključne.

Bratski odnos je slabo kodificiran državnim i crkvenim pravom, no strukturišu ga društveni običaji. Tradicionalna hrvatska kultura daje mu veliko značenje. Od starije braće se očekivala čak i obveza materijalnog pomaganja i školovanja mlađe braće. Danas su takve obveze manje jer su prilike drugačije, djece je manje, a obiteljski oblici su dijelom i promjenjeni. Znanost će se sve više morati baviti jedincima ili proučavanjem suodnosa braće u *patchwork-obiteljima* (*patchwork* = lijepo oblikovani pokrivač od ostataka tkanine; jedno dijete je u obitelj donijela majka, jedno otac, a jedno je zajedničko)!

Većina ljudi će uvijek čeznuti za braćom i sestrama, sanjati blizinu i cijeloživotnu podršku, ma kakve teškoće veza u sebi sadržavala. Svi duboko osjećamo da su braća blagoslov: *Imam brata k'o od raja vrata, i sestricu k'o zvizdu Danicu...* •

samo još trećinu neoštećenih stanica jetrene vrijednosti još uvijek normalne. To tješi i zavarava alkoholičare da ne misle na svoju masnu degeneraciju ili čak cirozu jetara. Drugim riječima, patološke jetrene vrijednosti su siguran znak nekog oštećenja ili bolesti, dok normalne ne jamče zdravlje. Jetra mogu biti oštećena i srčanim bolestima, radi smetnji krvotoka.

Dalje, čest problem su i žučni kamenci, koji mogu začepiti žučne putove, s posljedicom kolika, žutila, ali i krovične upale. No, to je još najlakše liječiti – postoji dijeta, lijekovi, endoskopski zahvati (ERCP) te operativno vađenje žučnog njehura ako je ispunjen kamencima – najbolje u jednom „mirnom“ razdoblju.

Rak jetara kao i jetrene metastaze tumoru drugih organa ostavimo po strani.

Danas je sve češći i rastući problem virusni hepatitis, od tipa A do tipa E. Hepatitis A, tzv. zarazna žutica, stoji u vezi s higijenskim prilikama u prehrani, a prolazi obično bez posljedica. Ostale vrste su vrlo ozbiljne. Kako se ti virusi prenose preko krvi i tjelesnih tekućina, kontrola i oprez kod mjera za transfuziju krvi su danas normirani i vrlo oštiri. Također se nažalost ne može očekivati kod rastućeg promiskuiteta i kod zloporebe droga (zaražene igle!). Tu je svatko sam kovač svoje sreće. No, ipak, iako virusi ostaju u tijelu doživotno, danas postoje lijekovi kojima se i ta oboljenja mogu držati pod kontrolom – naročito kod pravodobne dijagnoze – u nadi da se preko njih ne će razviti ni rak jetara, niti progresivna ciroza. Doživotna ostaje nemogućnost darivanja krvi i organa.

Dakle, dobro je redovito kontrolirati jetrene vrijednosti u krvi, ići na pregled

ultrazvukom te paziti na moguće simptome kao što su znakovi na koži „spider naevi“ (žilice u obliku pauka), crveni dlanovi, usnice i jezik kao lakirani, svrbež i tragovi grebenja, porast prsa kod muškaraca te modrice zbog smetnji zgrušavanja. Znaci jako uznapredovalje bolesti su slobodna tekućina u trbušnoj šupljini (ascites), žutilo kože i očiju, proširene vene na trbuštu, prsima i u jednjaku, s opasnosti od krvarenja, a u najgorem slučaju i psihičke promjene.

Do svega toga ne treba doći ako pametno živimo. Zato čuvajmo svoja jetra kao oko u glavi! Izbjegavajmo pretjerivanja u alkoholu, trošimo lijekove samo u potrebi i razumno i štitimo se od otrova u industriji i okolišu. Također nastojimo reducirati pretilost (masna jetra!). Tada smo učinili što možemo da nas naša divna jetra prate i održavaju na životu do duboke, sretne starosti! •

U POVODU 150. OBLJETNICE STRANKE PRAVA I 115. OBLJETNICE SMRTI OCA DOMOVINE DR. ANTE STARČEVIĆA

KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (XII.)

18. XII. 1908. Umro je u Jastrebarskom David STARČEVIĆ, Antin nećak i Milin stariji brat. Rođen je u Žitniku 17. rujna 1840. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

29. I. 1909. U Zagrebu je održan sastanak na kojem su bijahu predstavnici frankovaca, milinovaca, dalmatinske Stranke prava, HPSS-a i hrvatskog dijela Koalicije (HSP i naprednjaci). Podrška sastanku je stigla iz Dalmacije od Hrvatske stranke i Smodlakinih naprednjaka, koji zajedno s banovinskim kolegama čine od 1906. Hrvatsku pučku naprednu stranku. Cilj sastanka je postizanje dogovora o zajedničkom djelovanju oporbe radi „rješenja nacionalnog pitanja“, odnosno organiziranje Narodnog vijeća. Ključni problem pri postizanju slike bila je „srbsko pitanje“. Dalmatinski pravaški predstavnici (Drinković, Prodan i Dulić) iznesoše prijedlog da se Srbima obeća kulturna i crkvena autonomija – uključivši ravnopravnu uporabu cirilice i srpske zastave – ako nedvosmisleno prihvate hrvatsko državno pravo, odnosno Program 1894. Prijedlog su podržali svi osim frankovaca, koji će zajedno s dubrovačkim pravašima oko Prave Crvene Hrvatske oštrosistupiti protiv te, po njima, izdaje. Od cijelog „projekta“ na kraju ništa, jer je donekle zaživio samo u Dalmaciji ustrojavanjem međustranačkoga Narodnog vijeća. Inače, ideju oporbenog okupljanja Mate Drinković koristi za sustavni pritisak (od 1906./1907.) na Milu Starčevića „da konačno raskrsti s Frankom“, pri tom igrajući na Milinu taštinu, pozivajući ga „da shvati svoju odgovornost“ za sudbinu hrvatske nacije, odnosno da preuzme vodstvo Stranke prava.[1]

5. III. 1909. U Zagrebu počinje Veleizdajnički proces protiv 53 hrvatskih Srba, većinom pripadnika Hrvatsko-srpske koalicije (HSK). Uhićeni su ljeti 1908. s višestrukim ciljem: opravdanje austro-ugarske aneksije BiH, podizanje borbenosti protiv velikosrpstva zbog mogućeg rata povodom aneksije i razbijanje HSK. Optužba se temeljila na brošuri Finale Đorđa Nastića, bečkog agenta koji je bio upoznat s velikosrpskim organizacijama u Srbiji. Optužene se teretilo da su kao su-

Priredio:

Mladen KALDANA

radnici srpske tajne službe radili na razbijanju Austro-Ugarske, odnosno stvaranju Velike Srbije. Sudac na tom procesu bio je frankovac Mirko Košutić. Nakon što je Srbija priznala aneksiju BiH, službeni Beč je izgubio interes za proces, a na samom suđenju je ispalo da su dokumenti optužbe krivotvoreni. Proces je završio 5. listopada 1909. kažnjavanjem okrivljenika vremenskim kaznama, ali su oni sljedeće godine amnestirani.[2] Iako se Veleizdajnički proces i danas smatra jed-

oružjem. Više milinovaca je ranjeno, među njima i nekadašnji frankovački narodni zastupnik (1906.-1908.) te šogor zubara Ante Pavelića – Živko Petričić.[4] U vezi prolijevanja krvi među pravašima, treba spomenuti i Rudolfa Bartulića, kasnije dvostrukog špijuna. Kao član frankovačke Hrvatske narodne legije je bio upleten, na određeni način, u ubojstvo jednoga zagrebačkog milinovca, pa se sklonio u Francusku. Tamo je radio kao trgovачki putnik, zbog čega je putovao po Europi. Na početku „Velikog rata“ radio je kao tumač kod francuskog stožera u Crnoj Gori, a kasnije će početi djelovati direktno u Hrvatskoj i u vezi „hrvatskog pitanja“ (vidi: 24. lipanj 1915.).[5]

Sarajevo i BiH trajno su u središtu pravaškog interesa

nom od najvećih blamaža Austro-Ugarske te primjerom krivotvorenenja i namještanja, činjenice govore posve drugačije. Svetozar Pribićević, dvadesetak godina kasnije u svojoj knjizi *Diktatura kralja Aleksandra*, nesvesno priznaje da je optužnica bila istinita. U tom djelu spominje povezanost važnih članova srpskog dijela HSK-a sa srpskom tajnom službom i vladom Kraljevine Srbije.[3] Usprkos tome, ogromna većina povjesničara i dalje tvrdi da je Veleizdajnički proces bio politička i pravna sramota.

9. III. 1909. U noćnim satima na zagrebačkom Zrinjevcu frankovci su napali milinovce vatrenim i hladnim

10. III. 1909. Na skupštini Starčevićeve stranke prava (milinovci) usvojen je program, odnosno modificiran je „okviraški program“ iz 1894. Tada je i milinovcima pristupio „hrvatski“ dio „koalicijonog“ HSP-a, predvođen Stjepanom Zagorcem. U milinovačkom programu su preciznije navedene hrvatske zemlje, pa su sada u programu spomenuti Žumberak, Marindol i Kvarnerski otoci (otprije Hrvatska, Slavonija, Dalmacija, Rijeka s kotarom, Međimurje, Istra i BiH). Glede jedničkog vladara, program jasnije istupa u korist personalne unije i hrvatskog državnog prava tražeći da zakonodavnu vlast u Hrvatskoj vrši Sabor, „sporazumno

sa svojim kraljem“ (do tada „sporazumno s krunom“), te „da se kralj posebno kruni hrvatskom krunom u Zagrebu za kralja svih Hrvata“. Traži se i sveopće pravo glasa umjesto dotadašnje neodređene formulacije „slobodoumni izborni red“. Sve navedeno je jedan od razloga zašto se milinovačka politika nazivala „povratkom Anti Starčeviću“. U programu se spominje i zaštita manjina, što se sigurno odnosi prije svega na Srbe. To je bio korak k priznavanju srpskog naroda u hrvatskim zemljama. S druge strane, traži se „priečenje pogibeljnog useljivanja tudjinaca“, [6] u čemu se može posredno nazrijeti i antisemitizam uperen protiv Franka i njegove stranke.

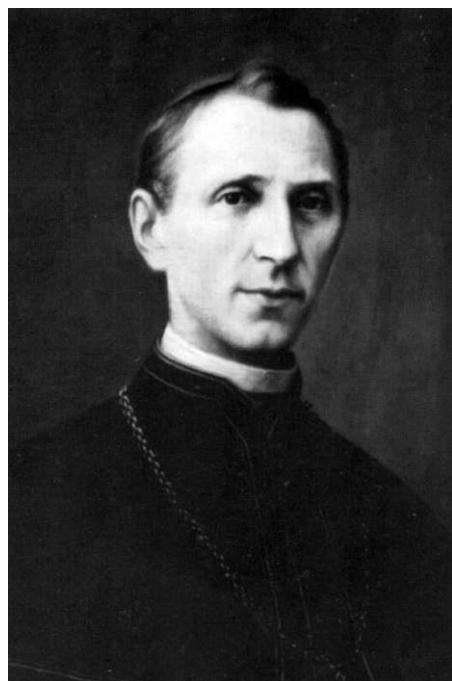
15. X. 1909. U Sarajevu je osnovan Klub Starčevićeve hrvatske čiste stranke prava u Sarajevu. Okupljao je istaknute pravaše katolike i muslimane iz javnog života cijele BiH, iako je po nazivu klub ograničen na Sarajevo. Članovi su istovremeno pripadali Hrvatskoj narodnoj zajednici (HNZ), Hrvatskoj katoličkoj udruzi (HKU) i Muslimanskoj naprednoj/samostalnoj stranci (MNS, tj. MSS) Ademage Mešića. Zadatak kluba je bio povezivanje i koordiniranje djelovanja pravaša katolika i muslimana na temelju „okviraškog programa“ iz 1894., što je bilo nužno jer u BiH nije postojala Stranka prava u pravom smislu riječi, već su tri navedene stranke koristile (više-manje) Starčevićev nauk. U uvodnom izlaganju je istaknuto da je iz kluba isključeno svako religijsko pitanje i da će djelovati po načelima Starčevićeve hrvatske stranke prava pod vodstvom Josipa Franka, čime je jasno istupljeno protiv milinovaca. Nasuprot HNZ-a, HKU-a i MNS-a koji su se bavili cijelim spektrom državnopravnih, gospodarskih, socijalnih, kulturnih i ostalih pitanja, Klub Starčevićeve hrvatske čiste stranke prava u Sarajevu usmjerio je svoje djelovanje striktno na državnopravnu problematiku. Ovaj frankovački klub djelovao je do kraja listopada 1918. kao jedan od najdosljednijih boraca protiv srpskoga i jugoslavenstva.[7]

18. I. 1910. U Sarajevu je održana osnivačka skupština Hrvatske katoličke udruge (HKU). Uslijed nezadovoljstva antiklerikalizmom Hrvatske narodne zajednice (HNZ), od početka 1909. traje akcija za osnutak katoličke stranke oko Josipa Stadlera koju je započeo sarajevski *Hrvatski Dnevnik* (list pokrenut u siječnju 1906.).[8] HKU se u nacrtu svog programa

pozvao na pravaški „okviraški program“ zbog čega je imao problema s vlastima. Iako su bili katolička stranka, službeno je bio zabranjen vjerski rad među nekatolici-ma.[9] U kampanji za izbore za Sabor BiH (svibanj 1910.) HKU ističe u predizbornom programu da stoji „na Starčevićevom programu iz 1894.“. S druge strane HNZ istupa s prikrivenim nacionalizmom („podupirati svaki prijedlog ma s koje strane došao...ako se ne kosi s hrvatskim narodnim težnjama“). Nakon slabog rezultata HKU-a na izborima za Sabor BiH u svibnju 1910. (5 mandata od mogućih 16 određenih za katolike) počinju razgovori, uz posredstvo papinog izaslanika, o pomirbi s HNZ-om.[10] Znakovita je izjava antiklerikalca Ise Kršnjavog (frankovac od 1906.) u kojoj žali zbog poraza HKU-a. Unatoč „Šadlerovih pogrešaka gledom na franjevce“, HKU naziva „Starčevićevom strankom hrvatskog ujedinjenja“ i smatra da pobjeda HNZ-a jest poraz Starčevićeve ideje u BiH.[11] U drugoj polovici 1910., za vrijeme zasjedanja Sabora BiH, HKU se javno deklarirao kao dio frankovačke Starčevićeve hrvatske stranke prava i, uskoro, franko-, „klerikalne“ Stranke prava.[12] Nakon što je HNZ promjenio pravila u korist svjetovnog svećenstva, a Stadler maknuo svećenstvu zabranu pripadanju Zajednici sukobi su utihнуli. U lipnju 1912. HKU je pristupio HNZ-u.[13]

31. I. 1910. Muslimanska napredna stranka (MNS) mijenja naziv u Muslimanska samostalna stranka (MSS), te revidira stranački program u smjeru autonomaštva. Razlog tome je neuspjeh u pri-dobivanju podrške većine b-h muslimana. Novo je stranačko glasilo *Muslimanska sloga*, umjesto dotadašnje *Muslimanske svesti*.[14]

15. VI. 1910. Student Bogdan Žerajić, pripadnik Mlade Bosne, izvršio je neuspjeli atentat na generala pješaštva Marijana Varešanina, zemaljskog poglavar-a BiH. Taj događaj je imao ogromni utjecaj na prelazak dijela frankovačke mla-deži (mladohrvati) u redove jugosla-venske nacionalističke omladine (npr. Tin Ujević i Krešimir Kovačić, sin velikog pravaškog književnika Ante Kovačića). Razlog tome je Varešaninova prošlost – kao mladi poručnik aktivno je sudjelovao u gušenju Rakovičke bune 1871. Staja-lište otpalih mlađih pravaša zorno prikazuje sljedeći navod: „dok Srbi pucaju i osvećuju i pravaške revolucionare“, pravaši se pokušavaju dogоворити s Bećom.[15]

Vrhbosanski nadbiskup dr. Josip Stadler

Treba istaknuti da je u vrijeme atentata Varešanin bio svojevrsni pobornik ideje Velike Hrvatske u Velikoj Austriji pod budućim carem i kraljem Franjom Ferdinandom. Međutim, dok su frankovci toj ideji pristupali s austrokroatističkim pozicijama, Varešanin je više bio okrenut austro(jugo)slavističkoj koncepciji. Osim toga, Varešanin je imao i snažan animozitet prema Josipu Franku.[16] Ovo je još jedan primjer složenosti pravaške problematike. Bivši pravaši koji su završili u jugounitariističkim redovima, smatrali su to krajnjom evolucijom Starčevićevog nauka. Naime, Starčević je sve južne Slavene, čak i Bugare u „deržavnu zametku“, smatrao Hrvatima.[17] Logični slijed, za otpadnike, jest da se razlika između velikohrvatske i jugounitariističke ideje nalazi samo u nazivu.

8. VII. 1910. U Saboru BiH govorio je zastupnik Hrvatske katoličke udruge (HKU) Ivan Šarić, kasnije vrhbosanski nadbiskup. U svom govoru je istupio protiv mađarskog i njemačkog jezika, tražeći da hrvatski bude službeni jezik u BiH. To je začudilo njegove političke protivnike, koji su ga smatrali „bećkim igračem“. Osim toga, tražio je autonomnu BiH u sklopu hrvatske države, te je istaknuo da HKU u hrvatskim zemljama priznaje samo hrvatski narod (misli na „politički narod“). Zbog toga je iz HKU-a istupio jedan zastupnik, navodeći pri tom da stoji „na stanovištu Starčevićeve stranke prava“, ali da ne odobrava „intolerancije i

negacije...bratskog srpskog naroda“. Sada je u Saboru BiH odnos u mandatima između HKU-a i Hrvatske narodne zajednice 4:12.[18]

27.-28. VIII. 1910. U Zagrebu je održan Prvi mladohrvatski zbor koji je osudio predstojeću fuziju frankovaca i kršćansko-socijalnih pravaša, ističući da ne može prihvati fuziju s klerikalcima „kao temelj nacionalističke pravaške budućnosti“. S obzirom na to, skupina oko lista *Mlada Hrvatska* proglašila se samostalnom starčevićanskom grupom.[19]

11. IX. 1910. U Šibeniku je održana velika skupština dalmatinske Stranke prava. Stranci pristupa veliki dio dalmatinskog svećenstva pod vodstvom Ante Alfrevića. To je vrijeme vrhunca dalmatinske Stranke prava. Prigovori da će otvaranjem vrata širokom krugu svećenstva doći do klerikalizacije pravašta, odbacuju se tvrdnjom da ono ne može biti ni klerikalno ni vjersko, jer bi to značilo političko samoubojstvo s obzirom na viševjerstvo Hrvata i Starčevićev nauk. Primor se tvrdi da je hrvatsko katoličko svećenstvo uistinu narodno svećenstvo, koje ima pravo i dužnost politički djelovati u korist hrvatskog naroda i države. Znakovito jest da dalmatinska Stranka prava tada nije poslala službene predstavnike u Zagreb na „fuzionirajuću“ konferenciju frankovaca i kršćansko-socijalnih pravaša oko *Hrvatstva* (15. rujna),[20] čime padaju u vodu tvrdnje o nastanku „klerikalne Stranke prava“ u Dalmaciji 1910. U Zagreb je došlo samo par Dubrovčana na čelu s don Antonom Jaspricom iz kruga oko *Prave Crvene Hrvatske*.[21] Razlog takvog ponašanja dalmatinskih pravaša jest njihova sklonost milinovcima i snažna antipatija spram frankovačke stranke. Jedino su pravaši oko *Prave Crvene Hrvatske*, pod vodstvom svećenika Antuna Liepopilija, Jose Crnice i Ante Jasprice, bili pristaše frankovačke Starčevićeve hrvatske stranke prava (od 15. rujna 1910. Stranke prava).

15. IX. 1910. U Zagrebu je izvršena fuzija između Starčevićeve hrvatske (čiste) stranke prava i skupine kršćansko-socijalnih pravaša oko dnevnika *Hrvatstvo* u Stranku prava. Glasila *Hrvatsko Pravo* i *Hrvatstvo* stapanju se u jedan list – *Hrvatsko Pravo*.[22] Zbog frankovačkoga navodnog okretanja političkom katolicizmu,[23] dosta članova i pristaša (prije svega mladi) napuštaju stranku, os-

tajući vjerni antiklerikalizmu (vjerskoj toleranciji) izvorne pravaške ideologije, kojeg utjelovljuju Ante Starčević, Eugen Kumičić i Antun Gustav Matoš.[24] Inače, mnogi autori pogrešno nazivaju franko-, „klerikalnu“ stranku Kršćansko-socijalnom strankom prava. Jedina imenom pravaška kršćansko-socijalna stranka bila je kratkotrajna Hrvatska kršćansko-socijalna stranka prava (1906.-1907.).

31. III. 1911. Sklopljen je pakt o suradnji u Saboru BiH između Muslimanskog saborskog kluba i Hrvatskog saborskog kluba.[25]

16. VII. 1911. U zagrebačkom Stejnjevcu umro je August HARAMBAŠIĆ, pravaški političar, pjesnik i publicist. Rođen je 14. srpnja 1911. u Donjem Miholjcu. Više podataka o njemu u tekstu na dan rođenja.

24.-25. VII. 1911. Na konferenciji u Zagrebu postavljeni su temelji za jedinstvenu Stranku prava (tzv. Svepravaška organizacija). Konferenciji su prisustvovali frankovačka Stranka prava, milinovačka Starčevićeva stranka prava, dalmatinska Stranka prava i Hrvatska katolička udruga iz BiH. Tada je odlučeno da se osnuje "složna" Stranka prava.[26] Iako nisu bili bili tamo, akciju su podržali istarski pravaši i Hrvatska narodna zajednica iz BiH. Za čelno tijelo pravaške organizacije određena je Vrhovna uprava koja će se ustrojiti u listopadu. Upravu su činili delegata iz hrvatskih zemalja: 6 iz banske Hrvatske i po 3 iz Dalmacije, Istre i BiH. Uz Vrhovnu upravu bit će ustrojeno i Vijeće Stranke prava, u koje će ući pravaški zastupnici iz svih Sabora hrvatskih zemalja.[27] U Vrhovnoj upravi i Vijeću Stranke prava bit će i članovi hrvatske Muslimanske napredne/samostalne stranke (npr. Ademaga Mešić i Šemsi-beg Salihbegović).[28]

14. VIII. 1911. Zbog protumuslimanske politike u Saboru BiH od strane Srpske narodne organizacije (pitanje agrarnih odnosa i naziva jezika), ujedinjuju se Muslimanska samostalna stranka (MSS) i Muslimanska narodna organizacija u Ujedinjenu muslimansku organizaciju (UMO). Glasilo nove stranke bio je *Zeman* (tur. [zaman] vrijeme, doba, epoha, razdoblje, vijek, godine).[29]

26.-27. VIII. 1911. U Dubrovniku je održan Drugi mladohrvatski zbor, koji je još jače radikalizirao ideje iznešene na Prvom zboru (1910.). Najrječitije je to izrazio mladohrvat Josip Matasović (kasnije

zaslužan za „otkrivanje“ ranonovovjekovne hrvatske kulture). Na zboru je istaknuo kako je pravaštvo jedini nositelj hrvatskog nacionalizma. Tražio je obnovu i osuvremenjivanje pravaštva, odnosno „radikalniju nacionalističku borbu“ koja bi se koristila svim sredstvima. Ideal mlađeži predstavlja djelovanje Eugena Kvaternika, Ante Starčevića i Eugena Kumičića, što zorno pokazuje napuštanje ideje nužnosti suradnje s Bečom. Za ostvarenje pravaških (nacionalnih) ciljeva nužan je društveni preporod svih slojeva hrvatskog društva. Matasović je ukazao na opasnosti internacionalizma, anacionalizma i političkog katolicizma. Nadalje, tražio je snažnije isticanje prirodnog prava nacije uz hrvatsko državno pravo, što je u skladu s programatskim spisom u *Hervatu* iz 1868. Vidljivo je

Zastupnik HKU dr. Ivan Ev. Šarić,
kasnije vrhbosanski nadbiskup

protivljenje tadašnjem trijalizmu pravaša, odnosno ideji da će Habsburgovci dati Hrvatima državu. Preduvjet uspostave hrvatske države jest stvaranje stabilne jedinstvene pravaške organizacije u svim hrvatskim zemljama. Pri tom je pozdravljeno okupljanje svih pravaša, ali ističe se sumnja u uspješnost toga poduhvata zbog prisutnosti raznorodnih pravaških struja i kršćanskih socijala.[30] Iz svega navedenog jasno proizlazi prekid mladohrvata s dotadašnjim mentorom Isom Kršnjavijem.

4. X. 1911. U Zagrebu je ustrojena Vrhovna uprava Stranke prava (tzv.

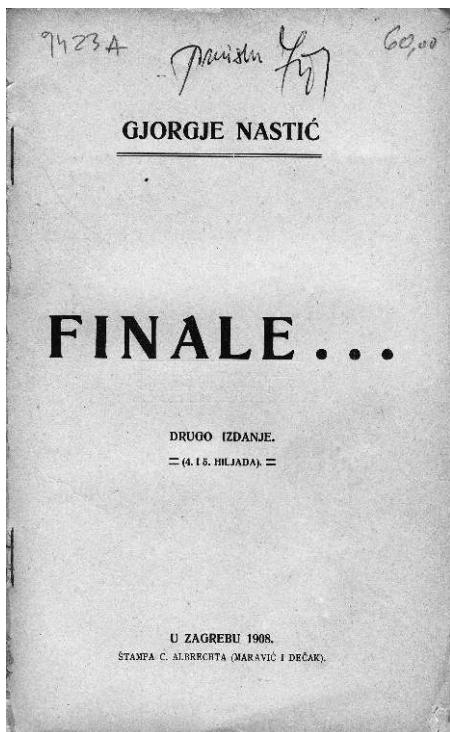
Svepravaška organizacija). Predsjednik Vrhovne uprave bio je Mile Starčević, a dopredsjednik Aleksandar Horvat. U upravi su bili, uz predstavnike pravaša (katolici i par muslimana) iz svih hrvatskih zemalja, i slovenski kršćanski socijali. Razlog je dvojak. Vseslovenska ljudska stranka (VLS) bila je zaslužna (uz dalmatinske pravaše) za približavanje pravaških struja, a i pravaški „okviraški program“ izražavao je želju za slovenskim pristupanjem hrvatskoj državi. U skladu s time osnovan je Hrvatsko-slovenski izvršni odbor VLS-a i jedinstvene Stranke prava 1912. te je iste godine održan tzv. *Prvi hrvatsko-slovenski sabor* u Ljubljani, odnosno ustrojena tzv. *Hrvatsko-slovenska stranka prava*. Nakon formiranja Vrhovne uprave izvršena je fuzija milinovaca i franko-klerikalaca, te su njihovi listovi *Hrvatska Sloboda* i *Hrvatsko Pravo* stopljeni u jedan list – *Hrvatska*. Zadnji brojevi navedenih listova prije fuzije izašli su 30. listopada.[31]

15. XII. 1911. Na izborima za Hrvatski sabor jedinstvena Stranka prava postaje najjača stranka u banskoj Hrvatskoj. Osvojila je 27 zastupničkih mjesta (17 frankovci i 10 milinovci), a Hrvatsko-srpska koalicija 25 (hrvatski dio koalicije samo 11 mandata).[32]

17. XII. 1911. U Zagrebu je umro Josip FRANK, a rođen je u Osijeku 16. travnja 1844. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

12. I. 1912. U Zagrebu Vrhovna uprava i Vijeće (jedinstvene) Stranke prava usvaja memorandum za vladara i prijestolonasljednika. Vrhovnu upravu i Vijeće činili su 58 pravaških zastupnika Hrvatskog, Dalmatinskog, Istarskog i Bosansko-hercegovačkog sabora. Javnosti su se predstavili kao „trijalistički sabor“. U memorandumu traže, pozivajući se na hrvatsko državno pravo, da kralj sazove predstavnike svih hrvatskih zemalja u Zagreb na zajednički sabor, koji bi, u dogovoru s njim, odredio unutarnje uređenje i odnos Kraljevine Hrvatske prema Monarhiji. Kralj i car Franjo Josip nije ni dogovorio na memorandum narodnih zastupnika.[33]

12. III. 1912. Sklopljen je pakt između jedinstvene Stranke prava i Hrvatsko-srpske koalicije (HSK) usmjeren protiv neustavne vladavine bana Slavka Cuva. Osim toga, pakt je imao onemogućiti osnutak nove unionističke stranke te po-

moći borbi za opće pravo glasa i za finansijsko-gospodarsku samostalnost Hrvatske. Nije bio objavljen sve do studenog 1913., kad je već propao.[34]

7.-9. VI. 1912. U Sarajevu, u prostorijama Hrvatskoga saborskog kluba, na sjednici Vrhovne uprave Stranke prava (tzv. Svepravaška organizacija) proglašeno je pristupanje Hrvatske katoličke udruge Hrvatskoj narodnoj zajednici.[35]

4. V. 1913. Donesen je zaključak Hrvatskog saborskog kluba (hrvatski katolički zastupnici u Saboru BiH) prema kojem oni predstavljaju Hrvatsku stranku prava Bosne i Hercegovine (HSP BiH) i trebaju širiti stranačke podružnice po BiH na temelju „okviraškog programa“ iz 1894. To je prvi službeni i parlamentarni spomen HSP-a BiH. Iako su HNZ i HKU bile pravaške stranke to su morale prikriti, jer se nisu smjele službeno zalagati za „okviraški program“. Obje stranke uči će 1911. u tzv. Svepravašku organizaciju koja je okupljala pravaše iz svih hrvatskih zemalja. Svi članovi Hrvatskog saborskog kluba bili su u Vijeću ili u Vrhovnoj upravi (jedinstvene) Stranke prava,[36] tako da je ispravno saborski klub nazvati pravaškom organizacijom. Doduše, preciznije bi bilo nazvati ih „pravaškim klubom BiH“ nego HSP-om BiH. Sredinom 1912. HKU i HNZ, koji drže sva zastupnička mjesta u Saboru određena za katolike (16), spajaju se, odnosno HKU se raspušta. Činjenica da su se svi katolički zastupnici u Saboru BiH predstavili kao „najviša organizacija

Hrvatske stranke prava u zemlji“ jasno govori da je tada za Hrvate katolike u BiH postojala samo jedna ideja i jedna stranka – pravaštvo i Stranka prava.

19. V. 1913. Frankovci su preuzeли *Hrvatsku*, dotada glasilo jedinstvene Stranke prava, što će definitivno dovesti do rascjepa unutar tzv. Svepravaške organizacije.[37]

19. VI. 1913. Frankovci su isključeni iz jedinstvene Stranke prava, nakon što su odbili vratiti *Hrvatsku*, koju su mjesec dana prije preuzeeli. Od tada je glavno glasilo krajne Svepravaške organizacije list *Hrvat*. Pravi su razlozi loma različiti pogledi na smjer pravaške politike, naročito nakon Prvog i Drugog balkanskog rata. U milinovačkom dijelu jedinstvene Stranke prava sve su jače simpatije prema Srbiji i Crnoj Gori te neprijateljstvo prema Monarhiji, dok frankovački dio smatra da jačanje tih država predstavlja opasnost za Hrvatsku i Monarhiju. Pet mjeseci kasnije će propasti i takva nepotpuna „jedinstvena“ Stranka prava.[38]

9.-10. XI. 1913. U Zagrebu je na sjednici Vrhovne uprave Stranke prava došlo do definitivnog raskola „jedinstvene“ Stranke prava (frankovci od lipnja nisu u organizaciji). Razlog konačne propasti tzv. Svepravaške organizacije jest sukob proaustrijske „splitske“ skupine oko Ante Alfrevića i projugoslavenske „šibenske“ skupine oko Mate Drinkovića. Zadnji se potpuno udaljio od „okviraškog programa“ iz 1894., odbacujući *a priori* rješenje hrvatskog pitanja u „okviru“. Čelnik dalmatinske Stranke prava Ivo Prodan pokušavao je smiriti sukob dviju struja, stoeći na starčevićanskom načelu „ni Beč, ni Pešta, ni Beograd“. No Drinković sa svojom rigidnom austrofobiom i jugoslavenofilijom nije prihvaćao „okvir“ ni kao moguće taktičko djelovanje. Tako je odbijao i politiku vodstva dalmatinske Stranke prava i Vrhovne uprave Stranke prava. Zato je na zagrebačkoj sjednici Vrhovne uprave donesena odluka o isključenju Drinkovićeve skupine, s mogućnošću povratka u tzv. Svepravašku organizaciju ako prihvate politiku vodstva „jedinstvene“ Stranke prava. Drinković nije prihvatio ruku pomirbe, pa je time *de facto* konačno propala ideja općepravaške organizacije.[39]

12. XI. 1913. Vrhovna uprava Stranke prava (tada već bez frankovaca) raskinula je pakt s Hrvatsko-srpskom ko-

alicijom zbog različitosti u tumačenju pakta. Pakt je sklopljen u ožujku 1912. protiv neustavne vladavine bana Slavka Cuvaja. Temeljni razlog propasti pakta jest pokušaj HSK da u svoju korist tumači pakt, nakon što je tzv. Svepravaška organizacija oslabljena odlaskom frankovaca i Drinkovićeve skupine.[40]

17. III. 1914. U Zagrebu je umro Antun Gustav MATOŠ, veliki hrvatski književnik, starčevičanac i novinar. Rođen je u Tovarniku 13. lipnja 1873. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

6. IV. 1915. U Tešnju je umro Musa Ćazim ČATIĆ, pjesnik, novinar i pravaš. Rođen je 12. ožujka 1878. u Odžaku. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

(nastavit će se)

Bilješke:

- [1] Mirjana GROSS, „Uloga šibenskog pravaštva u dalmatinskoj i općehrvatskoj pravaškoj politici uoči Prvog svjetskog rata“, *Radovi*, 1/1971., 261.-264.
- [2] J. HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, sv. 1., 287.-301.
- [3] Svetozar PRIBIĆEVIĆ, *Diktatura kralja Aleksandra*, Zagreb 1990., 112., bilj. 8., 237., 251.
- [4] I. PERŠIĆ, *Kroničarski spisi*, 169.; S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 322.
- [5] Milan MARIANOVIĆ, *Londonski ugovor iz godine 1915. Prilog povijesti borbe za Jadran 1914.-1917.*, Zagreb 1960., 265.-266.; Miro KOVAČ, *Francuska i hrvatsko pitanje 1914.-1929.*, Zagreb 2005., 47., bilj. 88.
- [6] Vidi program u: T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 599.-603.
- [7] Z. GRIJAK, „Doprinos vrhbosanskog nadbiskupa dr. Josipa Stadlera djelovanju Stranke prava u Bosni i Hercegovini tijekom Prvoga svjetskog rata“, *Pravaška misao i politika*, 182.-184., 193., bilj. 29.; vidi program Kluba u: T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 615.-617.
- [8] L. ĐAKOVIĆ, *Političke organizacije bosanskohercegovačkih katolika Hrvata*, sv. 1., 304.-338.
- [9] Vidi program/pravila u: T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 620.-622.
- [10] L. ĐAKOVIĆ, *Političke organizacije bosanskohercegovačkih katolika Hrvata*, sv. 1., 346.-349.
- [11] Z. GRIJAK, „Doprinos vrhbosanskog nadbiskupa dr. Josipa Stadlera djelovanju Stranke prava u Bosni i Hercegovini tijekom Prvoga svjetskog rata“, *Pravaška misao i politika*, 203., bilj. 55.
- [12] „Stranka prava“, *Hrvatsko pravo* (dalje: HP), br. 4444 (16.IX.1910.), 1.
- [13] M. GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, 381.-383.
- [14] M. IMAMOVIĆ, *Pravni položaj i unutrašnji politički razvitak Bosne i Hercegovine*, 222.-223.
- [15] M. GROSS, „Nacionalne ideje studentske omladine u Hrvatskoj uoči I. svjetskog rata“, *HZ*, 21-22/1968.-1969., 102.-103.
- [16] ISTA, „Hrvatska politika velikoaustrijskog kruga oko prijestolonasljednika Franje Ferdinanda“, *ČSP*, 2/1970., br. 2, 44., bilj. 116.; I. KRŠNJAVA, *Zapisci*, sv. 2., 579.-587.
- [17] Ante STARČEVIĆ, „Na čemu smo“, (Zagreb 1878.), *Djela III.*, 393.
- [18] Zoran GRIJAK, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, Zagreb 2001., 490.-491.
- [19] M. GROSS, „Nacionalne ideje studentske omladine u Hrvatskoj uoči I. svjetskog rata“, *HZ*, 21-22/1968.-1969., 91.-92.
- [20] M. DIKLIC, *Pravašto u Dalmaciji do kraja Prvoga svjetskog rata*, 410.-414.
- [21] „Stranka prava“, HP, br. 4443 – 4444 (15.-16.IX.1910.), 1.
- [22] Vidi ugovor o fuziji u: T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 618.-619.
- [23] O tome je li se navedenom fuzijom „klerikalizirala“ Stranka prava vidi u: Jure KRIŠTO, *Prešućena povijest. Katolička crkva u hrvatskoj politici 1850.- 1918.*, Zagreb 1994., 295.-305.
- [24] M. GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, 378.; Stjepan MATKOVIĆ, „Stranka prava i hrvatski kršćanski socijalci“, *Hrvatski katolički pokret*, (ur. Zlatko Matijević), Zagreb 2002., 325.-328.; vidi obrazloženje fuzije u: „Naša fuzija I.-IV.“, HP, br. 4434 – 4437 (03., 05.-07.IX.1910.), 1.
- [25] M. IMAMOVIĆ, *Pravni položaj i unutrašnji politički razvitak Bosne i Hercegovine*, 245.-246.
- [26] Vidi zaključke u: T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 636.-637.
- [27] M. GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, 381., 384.
- [28] T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 670.
- [29] M. IMAMOVIĆ, *Pravni položaj i unutrašnji politički razvitak Bosne i Hercegovine*, 247.-248.
- [30] „Drugi mladohrvatski zbor u Dubrovniku“, „Izvještaj o II mladohrvatskom zboru“, *Mlada Hrvatska*, IV/1911., 153.-155., 202.-203., 264.-266.; Teodora SHEK BRNARDIĆ, „Josip Matasović (1892.-1962.) – pravaški uskrsitelj ranonovovjekovne hrvatske kulture“, *ČSP*, 41/2009., br. 2, 499.-522.
- [31] M. GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, 381.; Andrej RAHTAN, „Pokušaji stvaranja hrvatsko-slovenske katoličke političke organizacije“, *Hrvatski katolički pokret*, 380.
- [32] R. HORVAT, *Slavonija*, sv. I., 74.
- [33] M. GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, 384.; vidi memorandum u: T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 648.-652.
- [34] T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 675.-679.
- [35] M. DIKLIC, *Pravašto u Dalmaciji do kraja Prvoga svjetskog rata*, 425.
- [36] T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 671.-672.; M. GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, 384.
- [37] M. DIKLIC, *Pravašto u Dalmaciji do kraja Prvoga svjetskog rata*, 435.
- [38] Isto, 435.-436.
- [39] Isto, 435.-438.
- [40] T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 675.-679. •

Promičući na zagrebačkim ulicama u ime *Kruga za trg* zahtjev da se komunistička simbolika ukloni s javnih prostora, susreli smo i gospodu **Slavicu Lozovoju** - još jednu osobu iz velike skupine onih koji su doživjeli stradanja u vlastitoj obitelji, koji su žalosi da njihova žrtva nije zabilježena i koji trpe da istina o komunističkoj represiji niji dobilo pravo mjesto u društvenom sjećanju.

A gospođa Lozovojo nam se obratila i kazala sljedeće:

Moj otac **Ivan Mihač** zadnji put je viđen živ u logoru na Kanala u srpnju 1945. godine.

A odrastao je u obitelji **Barbare i Đure Mihača** koji su u Zagrebu, u Gredicama 115, u blizini Jaruna, imali kuću i komad zemlje. Moji baka i djed uzgajali su na svojoj zemlji povrće koje su nosili prodavati na tržnicu na Kvaternikovu trgu. Otac je pomagao, a pohađao je i Građansku školu na Savskoj cesti te je kasnije radio kao činovnik u općinskom uredu u zagrebačkim Horvatima. Oženio se kasno

Ivan Mihač s kćeri Ivanom
u Zagrebu 1937.

Antonijom Lozovoj, mojom majkom. Moja majka je rođenjem bila Ruskinja – sa svojom je majkom uspjela 1921. iz Stavropolja stići u Zagreb. Obitelj Lozovoj živjela je na Horvaćanskom zavodu, na prostoru iza današnjeg bazena Mla-

GDJE JE GROB MOG OCA?

dost. Majka se ubrzo počela osjećati Hrvaticom. Kod mog oca isti je osjećaj bio veoma naglašen. U braku su moji roditelji imali tri djevojčice: 1935. su dobili moju sestru **Ivanu**, 1938. mene, a 1944. sestru **Anicu**.

Supruga, djeca i nećaci pred kućom 1948. god.

Od 1941. do 1945. otac je bio u Časnoj radnoj službi. Poznato mi je da je bio prijatelj i surađivao s ustaškom posadom koja je svoje sjedište i tabor imala u kući na uglu Selske i Horvaćanske ceste, koja je sada obnovljena. Nije bio na ratištu. Svih ratnih godina obitelj je i dalje obrađivala vrt i prodavala povrće na tržnici. U našoj se kući puno kuhalo, na stolu je uvijek bilo obilje hrane, kolača i vina. Majka je bila veoma radina i sposobna, a otac društven i veselo čovjek. Bilo je uvijek puno gostiju, osobito tatinih prijatelja.

U svibnju 1945. otac nije htio otići iz Zagreba, mada mu je majka govorila da ide. Smatrao je da mu ne prijeti opasnost. Nažalost se veoma prevario. Već nekoliko dana nakon što su partizani ušli u Zagreb, zazvonili su na našim vratima u pola četiri ujutro. Došli su u pravnji susjeda **Stanka Oršića**, koji ih je očito bio i doveo. Oca su odmah odveli. Majka ga je tražila na sve strane, a onda ga je jednoga dana našla u logoru na Kanalu. Svakodnevno mu je nosila hranu, a na papiriku koji je zamota-

pušten. Nažalost, dogodilo se suprotno. Uskoro je nestao s Kanala, a majka ni od koga nije mogla sazнати gdje je. Naravno, Stanko Oršić ostao je živjeti među nama. Kasnijih godina je bio istaknuti lokalni komunist. Živio je na Jarunu, dobro i bogato. Dočekao je i 1990. U izobilju sada živi i njegova obitelj.

A moja majka je ostala sama s troje djece. Gosti više nisu dolazili u našu kuću. U jesen 1945., da naša nesreća bude veća, umrla je sestrica Anica. Majka je tugovala za suprugom i za djetetom.

Živjeli smo veoma teško. Majka je radila kao čistačica, a uz to i u vrtu od jutra do mraka. Sestri i

Priredila:

Maja RUNJE, prof.

la u palačinke jednom mu je pokušavao predati jednu poruku. Nadala da će biti

meni djeca su pred školom vikala „Ustašice!“. Često smo bile ispunjene strahom. Ipak, u našem je djetinjstvu bilo i puno predivnih dana. Imali smo svoje dvorište i vrt, a kod bake Lozovoje bilo je čak još i ljepše. Ispred kuće su bila dva velika oraha i jorgovani, u dvorištu kokoši i purani, iza kuće livade i šumarnici. Igrale smo se neumorno, kad god smo mogle. Nažalost, mama nam je rano umrla. Teško je radila, borila se za nas, bila je ispaćena.

Godine 1991. u Državnom arhivu u Zagrebu našla sam „presudu“ kojom se moj otac osuđuje na smrt, jer „je surađivao s okupatorom“. Izrečena je 19. srpnja 1945., s opaskom da je kazna izvršena 20. srpnja 1945.

Žalim za ocem. Bilo bi mi jako važno znati u koju je jamu bačen. Da mogu zapaliti svjeću. Pomoglo bi mi. •

Ivan Mihač kao pripadnik Časne radne službe 1942. godine

ŽRTVE IZ LISIČIĆA I PODGRAĐA

U *Političkom zatvoreniku* br. 235 (listopad 2011., str. 22.) objavljen je članak **Bruna Zorića** pod naslovom «Lisičić (Benkovac): ratne i poratne žrtve», koji bi bilo korisno dopuniti još nekim podatcima.

Lisičić i Podgrađe ustvari čine jedno selo, smješteno 5 km sjeveroistočno od Benkovca. Jedno su selo kako po organizaciji, tako i po korištenju istog prostora za ispašu stoke, po obrađivanju polja, zajedničkom korištenju izvora vode i bunara za vodu koje su zajednički izgradili. Prema predaji, Lisičić je nastao od plemena Lasničić, kako se zvalo jedno od dvanaest hrvatskih plemena u davno doba. Žitelji Podgrađa doselili su s prostora ispod nekadašnjeg rimskog grada Aserije i tako zadržali ime mesta Podgrađe. To je pasivan kraj, kamenit i s malo padalina, tako da su česte sušne godine. Stanovništvo se bavi vinogradarstvom i iskoristavanjem dobro poznatoga benkovačkog kamena.

Sukobi i netrpeljivost hrvatskoga (katočkog) i srpskog (pravoslavnog) stanovništva na tim prostorima datiraju od davnih vremena. Parničenje sela Lisičić i Brgud (Brgud je selo s pravoslavnim stanovništvom) oko sadašnjeg prostora, vođeno je još dok je Lisičić bio na prostoru ispod Turske kule kod sela Popovići. Lisičić je na drugom suđenju dobio presudu u svoju korist. Tada počinje naseljavanje na te prostore, gdje se i danas nalazi. Drugi sukob između sela Podgrađe i Kožlovac (selo s pravoslavnim stanovništvom) vezan je za ostatke rimskog grada Aserije.

Treći sukob (čak i tučnjava), zbio se na izborima u prosincu 1938. godine. Hrvatsko stanovništvo Podgrađa glasovalo je listom za oporbenu listu kojoj je nositelj bio dr. Vladko Maček, dok je srpsko stanovništvo okolnih sela glasovalo za vladinu listu. U Drugome svjetskom ratu je Lisičić i Podgrađe, kao i sva hrvatska sela na širem području Ravnih kotara i Bukovice, snašla ista sudbina. To su sela koja nisu prihvatile jugoslavenski partizanski režim koji su predvodili uglavnom Srbi iz okolnih sela, među kojima je bio po zločinu poznati **Simo Dubajić** iz Kistanja, a još manje četnike kojima je na čelu bio četnički vojvoda pop **Momčilo Đujić** iz Knina.

Piše:

Slavko BAČIĆ

Stradavanje stanovnika sela Lisičić i Podgrađe započinje padom Italije, pred kraj 1943. godine. Tako su jednoga kišnog i maglovitog jutra selo opkolili jugoslavenski partizani koji su naredili da svi muškarci u dobi od 18 do 60 godina dođu u seosku školu. Kad su se uvjerili da su došli svi koji su se zatekli toga dana u selu, postrojili su ih i pod stražom odveli u

srpsko selo Parčići. Treba napomenuti da su nekoliko puta tijekom dana provjeravali jesu li se svi odazvali, te usput naređivali da svaka kuća dade po jednu ovcu, a imućniji i više ovaca, za „narodnu vojsku“. Od odvedenih ljudi jedan manji dio je uspio pobjeći, dok su ostali ubijeni. Od onih koji nisu uspjeli pobjeći, samo su trojica preživjela i nakon rata se vratila kući.

Krajem studenog 1943. godine, kao žrtva partizanskog terora pao je **Marko Bačić** iz Podgrađa. Iz vinograda je gonio

Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije u Lisičiću

dva magarca na koja je natovario stare panjeve za ogrjev. Zaustavljen je u selu Bukoviću (selo sa srpskim stanovništvom), odveden u Brgud gdje je na okrutan način ubijen i bačen u spilju Golubinka. Izvršitelji zločina su bili: **Kosta Tam-pelja, Čedo Banić, Veljko Graovac, Bare Čalić i Spaso Matić** (svi iz sela Brgud). Kako su seljani iz Podgrađa i Lisičića pobjegli u Benkovac, nastojali su obrađivati polja i vinograde tako što su po danu išli u polja i vinograde a pred večer se vraćali u Benkovac. Prigodom tih svojih jutarnjih odlazaka na njive i vinograde, bili su napadani iz zasjede i ubijani. Na taj su način ubijeni: **Marko Bačić** zvan Šoša, **Ivan Kutija** zvan Iva, i **Ilija Pešut** zvan Ćilija.

Kad bi seljani dolazili ubirati plodove, partizani bi zapucali, te bi nastala pomutnja i bježanje natrag u Benkovac. Prava kalvarija sela počinje u rano proljeće 1944. godine. Partizani su jednog jutra izvršili napad na zaseok Budani. Ljudi su bili nenaoružani, osim **Ivana Balena** koji je pružio otpor i uspio se obraniti. Unatoč tome što nitko drugi nije pružao otpor, bili su opljačkani, a kuće zapaljene. Četvorica od njih koji su otvorili vrata svojih kuća i izašli vani, bili su na najbrutalniji način ubijeni – zaklani. To su bili: **Tomo Budan, Martin Budan, Ante Budan i Grgo Golem** (kojemu je brat bio u partizanima). U sljedeća dva napada selo je potpuno spaljeno, a mještani su pobjegli i potražili spas u Benkovcu. Nakon ovih događaja, ljudi su se naoružali uz pomoć ustaša iz Benkovca.

Prvi napad partizana na Benkovac zbio se ljeti 1944. godine. Osvojili su ga u svega nekoliko sati, iskoristivši odlazak ustaša i Nijemaca u neku akciju, uslijed čega je u Benkovcu ostalo malo vojske. Po ulasku u Benkovac ubijeni su mnogi ljudi koji su se tamo zatekli. Iz Lisičića i Podgrađa su ubijeni sljedeći civili: **Tomo Kutija** i njegov sin **Andrija, Josip Golem** (čiji je sin bio u partizanima), **Grgo Zrilić**, jedan čovjek iz sela Bulića kojem ne znam ime (slučajno se tu zatekao jer je bio u prošnji) i **Branko Čerina** (preživio strijeljanje). Tri do četiri dana, koliko su partizani bili u Benkovcu, opljačkano je sve što je moglo stati na zaprežna kola, odvezeno u srpsko selo Brgud i u druga srpska sela.

Drugi napad na Benkovac dogodio se 6. i 7. listopada 1944. godine. To je bio ko-

načni pad Benkovca. Poučeni iskustvom i posljedicama prvog napada, „oslobodioce“ nitko nije dočekao. Otišli su svi muškarci od 16 ili 17 do 60 godina, čak i stariji, pa i neke žene s vojskom prema Biogradu. Za vrijeme boravka u Biogradu, slale su se preko rodbine poruke iz Benkovca, da se ljudi vrate, te da im se neće ništa dogoditi. Muškarci koji su povjerivali i vratili se, bili su zatvoreni u Benkovcu oko 20 dana. Mlađi su poslani na tečaj za tenkiste u Šibenik ili Trogir. Drugi su uglavnom upućeni u 14. brigadu XIX. divizije te poginuli u bitkama oko Knina i Mostara. Jedan manji dio 6. brigade poginuo je u bitci za Rijeku. Od ljudi koji su se iz Biograda vratili u Benkovac, stradali su: **Ante Bačić** zv. Antuš od posljedica mučenja i batina u bolnici u Biogradu; **Božo Bačić** zv. Božur je strijeljan nakon nekoliko dana boravka u zatvoru. Oni koji su bili u to vrijeme u zatvoru pričali su da su čuli glasno zapomaganje Božura, te vidjeli da **Obrad Baljak** iz Kožlovca, naoružan strojnicom, vodi polugolog Božura za koga se više nikad nije ništa čulo. Kasnije se pričalo da je strijeljan bez suđenja na katoličkom groblju zvanom Šušanj. Grob mu ni do danas nije otkriven.

Ljudi iz Lisičića i Podgrađa koji nisu vjerovali priči da im se neće ništa dogoditi, bili su oni koji su se nakon paljenja sela uključili u ustašku vojnicu i s njom prošli ratni put do Bleiburga i Križnog puta. Neki su stradali na putu do Bleiburga, a neki na Križnom putu. Osmorica od njih prošli su put od Dravograda do Pančeva, a to su: **Ivan Bačić, Dušan Kutija, Ivan Pešut, Glišo Pešut, Mićo Pešut, Ante Pešut, Šime Budan, te Niko Kutija-Dućica**. Od njih osmorice preživjelih po povratku iz Pančeva, neki su završili u zatvoru, a neki su i stradali. Mićo Pešut je od mučenja i batina izgubio razum te završio u umobolnici u Zemuniku gdje je i umro. Ante Pešut je neko vrijeme pušten na miru, a zatim mu je OZN-a pripremila zamku. Organizirali su neku djecu da idu u njegov vinograd brati grožđe, a oni su u zasjedi čekali njegovu reakciju. Kada je ovaj reagirao, izašli su iz zasjede, uhapsili ga i odveli u Zadar gdje je bez suđenja ubijen.

Slijedi popis žrtava.

Popis ratnih i poratnih žrtava

1. Marko Bačić-Nađenov, rođ. 1892., ubijen u Brgudu u studenom 1943.;
2. Dušan Bačić-Nađenov, rođ. 1920., poginuo kao partizan u borbi za Rijeku;
3. Ika Bačić-Nađenova, rođ. 1910., stradala od avionske bombe 1944. kod Zemunika;
4. Andelka Bačić-Antušova, rođ. 1944., stradala 23. 8. 1944. od mine koju su na cestu postavili partizani;
5. Ante Bačić-Antuš, rođ. 1876., partizani ga odveli u logor iz kojega je pred smrt pušten 1945., umro u bolnici u Biogradu;
6. Božo Bačić-Božur, rođ. 1898., ubili ga partizani u Benkovcu u prosincu 1944.;
7. Božo Bačić, rođ. 1920., poginuo u borbi za Rijeku 1945. kao partizan;
8. Ivica Bačić-Ivičin, rođ. 1934., stradalo od bombe koju su partizani ostavili u studenom 1943.;
9. Marko Bačić-Šoša, rođ. 1913., ubijen u Bukoviću 1944. na putu Benkovac-Lisičić;
10. Marko Bačić-Antušov, rođ. 1907., poginuo 23. 8. 1944. od mine koju su postavili partizani, a na koju je zaprežnim kolima nagazio ispod Bukovića;
11. Mate Bačić-Pivac, rođ. 1917., poginuo 1942. kod Vodice kao pripadnik talijanskog MVAC-a;
12. Mate Bačić-Pljuckalo, rođ. 1899., poginuo kod Raštevića 1944. kao ustaša u borbi kod povratka u Benkovac pri prvom napadu partizana;
13. Milka Bačić-Jejina, rođ. 1915.-20., poginula na cesti ispod Bukovića 23. 8. 1944. od mine koju su postavili partizani;
14. Šime Bačić, poginuo kao ustaša 1944. kod Bihaća;
15. Nikola Balen, rođ. 1921., poginuo kod Vojnića kao njemački legionar 1945.;
16. Ante Budan, rođ. 1890., partizani ga zatkli 1944. u prvom napadu na Lisičić;
17. Martin Budan, rođ. 1901., partizani ga zatkli 1944. u prvom napadu na Lisičić;
18. Tome Budan, rođ. 1890., partizani ga zatkli 1944. u prvom napadu na Lisičić;
19. Ante Čerina-Kljajin, rođ. 1920., ustaša, vrijeme i mjesto pogibije nepoznato;
20. Čedo Čerina, sin Šimin, poginuo 1942. kao pripadnik talijanskog MVAC-a;

21. Pavao Čerina-Pavić, rođ. 1910., ubijen u svojoj kući u Podgrađu 6. 10. 1944. pri napadu partizana na Benkovac. Pričalo se da ga je ubio Ilija Vitas iz Kolarine (srpsko selo);
22. Grgo Golem, rođ. 1922., partizani ga zaklali 1944. u prvom napadu na Lisičić;
23. Grgo Golem-Grgurica, kao ustaša stradao na Križnom putu;
24. Josip Golem-Makin, kao ustaša umro od tifusa 1942.;
25. Josa Golem-Josip, rođ. 1888., partizani ga strijeljali u kolovozu 1944. kod prvog napada na Benkovac, sin mu je bio u partizanima;
26. Marko Golem-Mako, rođ. 1892., partizani ga uhvatili dok je čuvao ovce 1944. i odveli u Brgud, te živa bacili u jamu zvanu Golubinka;
27. Marko Golem-Makin, rođ. 1914., pripadnik talijanskog MVAC, stradao 1942. oko Zadra;
28. Andrija Kutija-Gućarov, rođ. 1922., ubijen u Benkovcu 1944. u prvom napadu partizana;
29. Ante Kutija, stradao pri napuštanju Lisičića 1944.;
30. Grgica Kutija, rođ. 1916., stradala pri napuštanju Lisičića 1944.;
31. Ive Kutija-Iva, rođ. 1908., ubijen na putu za selo iz Benkovca 1944.;
32. Jakov Kutija-Zjale, rođ. 1912., ustaša poginuo 1944. kod Žitnića gdje je i sahranjen;
33. Jerko Kutija-Milenih, rođ. 1920., ustaša poginuo 1944. u Smrelijima;
34. Ljubo Kutija-Pilipov, rođ. 1924., ustaša, nestao na putu prema Austriji;
35. Šime Kutija-Ćiro, rođ. 1926. ustaša, nestao na putu prema Austriji;
36. Tomo Kutija-Gućica, rođ. 1900. partizani su ga strijeljali u Benkovcu kao i sina mu Andriju 1944.;
37. Ante Pešut-Ivanov, rođ. 1922., ustaša, poginuo 1945. pri povlačenju Hrvatske vojske;
38. Ante Pešut-Ćiljin, rođ. 1922., ustaša, bio je prevoditelj Nijemcima u komandi grada u Benkovcu, po povratku s Križnog puta uhićen i strijeljan u Zadru 1947. bez suđenja. Pričalo se da je Obrad Buljak iz Kožlovca sudjelovao u njegovu uhićenju i likvidaciji;
39. Ilija Pešut-Ćilija, rođ. 1888., ubijen 1944. na relaciji Benkovac-Lisičić;
40. Ivica Pešut Prćin, rođ. 1929., poginuo čuvajući ovce 1944. od avionske bombe u Benkovcu;
41. Dujo Pešut Jaščin, rođ. 1921., ustaša stradao na putu prema Austriji;
42. Mara Pešut Ivanova, rođ. 1930., poginula od avionske bombe čuvajući ovce u Benkovcu 1944.;
43. Mate Pešut Pude, rođ. 1913., ustaša, nestao u Zagrebu 1945.;
44. Mile Pešut Ivanov, rođ. 1926., ustaša, poginuo kod Bihaća 1945.;
45. Ana Uskok-Jandrićina, rođ. 1922., zaklana 1942. u kući Mate Zrilića gdje je služila;
46. Nikola Uskok-Alfons, rođ. 1904., ustaša, nestao 1945. na putu prema Austriji;
47. Vinko Uskok Pranjin, rođ. 1929., stradao od topovske granate 1941.;
48. Grgo Zrilić, partizani su ga strijeljali u Benkovcu 1944.;
49. Andrija Zurak, rođ. 1890., ustaša, stradao na Križnom putu 1945.;
50. Ivan Zurak, rođ. 1914., ustaša, stradao kao i brat mu Andrija na Križnom putu 1945.;
51. Šime Zurak, rođ. 1887., ustaša, nestao na putu prema Austriji 1945.;
52. Cvita Žilić, partizani je ubili 1945. u vlastitoj kući.

Popis poginulih, prisilno odvedenih u partizane

1. Marko Bačić, poginuo 1945. na Katarini, Rijeka;
2. Petar Bačić – Kapitan, rođ. 1898., poginuo od metka s leđa u bitci kod Knina;
3. Dujo Budan Tomin, rođ. 1922., poginuo u bitci oko Knina 1945.;
4. Ante Dukić – Čoni, rođ. 1913., poginuo kod Širokog Brijega 1945.;
5. Nikola Dukić, rođ. 1911., poginuo 1944. kod Knina;
6. Marko Dukić, lugar, rođ. 1916., poginuo kod Knina 1944.;
7. Ivica Golem Josipov, rođ. 1922., poginuo u Lici kao partizan koga su prisilno odveli 1943. iz sela;
8. Josip Pešut – Čivanov, rođ. 1924., odveden u partizane 1943. i više se nije vratio;
9. Šime Pešut – Čivanov, rođ. 1926., odveden u partizane 1943. i više se nije vratio;
10. Luka Pešut, rođ. 1911., ranjen kod Knina 1944., umro u bolnici u Biogradu;
11. Marko Pešut – Prćin, rođ. 1924., odveden u partizane i poginuo u Lici 1944.;

12. Frane Uskok – Vranjin, rođ. 1922., poginuo u Lici kao partizan;
13. Mate Uskok, rođ. 1906., poginuo 1944. kod Mostara;
14. Nikola Žilić Grgin, rođ. 1920., poginuo 1945. između Senja i Rijeke.

Kako je vidljivo iz ovih podataka, broj stradalih je velik, pogotovo ako se uzme u obzir da je u selu bio relativno mali broj domaćinstava, otprilike 120 brojeva. Također je vidljiva činjenica da je iz pojedinih obitelji stradao veći broj članova. Slična sudbina zadesila je žitelje ovih krajeva i u Domovinskom ratu, kada su bili protjerani iz svojih domova, a neki i ubijeni. •

SANJAM HRVATSKU

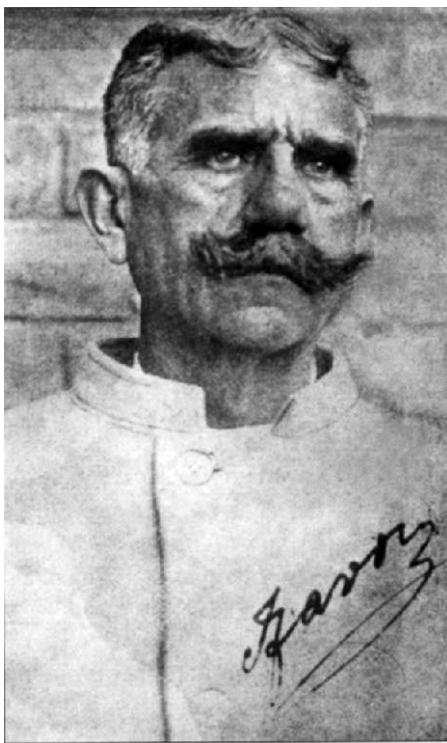
Noćima sanjam
hrvatsku Hrvatsku.
U mukama izranja
iz vulkanskoga kaosa.
Očišćena od pakline i blata
čista blista pozlaćena suncem.
Sablasti haažke je vuku
u bezimenlje hadsko.
Oslabljena izdajama
sve teže se odhrvava.
U snu joj pokušavam pomoći,
da ne potone u ništavilo.
Jutrom se budim oznojen
u bolestničkoj postelji.
Zornička zvana
navješćuju Došašće.
U stajici na slamici
smieši se Novorođenac.
Ponizno ga molim,
da u krug svoj spasenjski
uključi i Hrvatsku.

Mato MARČINKO

(U Domu za starije i nemoćne
osobe, prosinac 2004.)

U SPOMEN NA ZABORAVLJENE BORCE: IDA JAVOR UD. STJEPANA

Čest je slučaj da se hrvatske žrtve i stradanja svode samo na ona koja su se zbila u komunističkom režimu, a zaboravlja se tako da je hrvatskim žrtvama obilježena čitava povijest jugoslavenstva. Jedan od najistaknutijih članova Hrvatske stranke prava **Stjepan (Stipe) Javor** (Brinje, 1887. – Srijemska Mitrovica, 1936.) ujedno je jedan od simbola stradanja Hrvata u monarhističkoj Jugoslaviji. Uhićen i suđen u sklopu tzv. procesa *Hranilović-Soldin*, na

Legendarni pravaški borac i hrvatski mučenik Stipe Javor

kome je pred sud izvedeno dvadesetak hrvatskih rodoljuba, većinom – ali ne isključivo – pristaša zabranjene Hrvatske stranke prava, Javor je u doba redarstvenoga i istražnog zatvora bio podvrgnut zvijerskomu mučenju. Slična je sudbina zadesila **Marka Hranilovića** i **Matiju Soldina**, koji su osuđeni na smrt i obeješeni 25. rujna 1931., kao i **Milu Starčevića**, koji će u idućem razdoblju postati agilni dužnosnik Matice hrvatske, a u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske i ministar narodne prosvjete.

Prenosimo skraćeni i prilagođeni prikaz istrage, objavljen u opširnijoj raspravi o tom procesu, zasnovanoj na ranije neob-

javljenim dokumentima: «...Kad je optuženi **Antun Herceg** počeo 4. svibnja 1931. pripovijedati kako je premlaćivan i kako mu je šef zagrebačke policije **Janko Bedeković** osobno prijetio: 'Ja ћu batina-ma naučiti Hrvate ljubiti Kralja i ovu državu!', sudsko mu je vijeće oduzelo riječ, te 'predsjednik ujedno povišenim, patetičkim glasom ističe, da je naša velika i moćna Jugoslavija manifestom Nj. V. Kralja, postala najuredjenija država na svijetu, da tu vlada apsolutni red, rad i zakonitost'. Ipak je Herceg 8. svibnja dobio mogućnost opširno opisati kako je tučen volovskim žilama, kako su mu čupali stidne dlake i vješali mu ciglu o genitalije te ga zlostavljali na takve načine da su i nakon osam mjeseci još vidljivi tragovi mučenja, a on postao spolno nemoćan.

*Na sličan način je mučen i S. Javor, kojemu su vlasti pritvorile i ženu te mu većinu priznanja iznudili zlostavljanjem i dovođenjem malodobne kćeri u pritvor. Petoptuženomu **Stjepanu Horvateku** je bila pritvorena i majka, 82-godišnja starija, devetnaestoptuženomu **Gabrijelu Kruhaku** žena. Čak je i Soldinova zaručnica **Ljubica Subašić** zatvorena, jer je odoljela pritiscima policije da svjedoči protiv svog zaručnika. Apsolventa filozofije i pripadnika Hrvatske mladice, M. Starčevića, premlaćivali su šakama, pali-*

com i kundacima, gušili ga i vješali o klin te mu noge stezali okovima do krvi. I njemu su o genitalije vješali ciglu. Kad je suočen s Javorom, ovaj je hroptao i Starčević je 'dobjeo dojam, da je čovjek na samrti'.

I Hranilović je svoj raspravni iskaz započeo opisom zlostavljanja na policiji i u istrazi. U premlaćivanju, u kojem je sudjelovao i Bedeković, izbijeno mu je šest zuba: 'Vezali su me za stolicu lancima i to ruke i noge i tako su me valjali po sobi po podu. Kraj toga tukli su me žilama, čupali mi lasi, udarali u želudac pesnicama tako, da sam kroz tri dana nakon toga povraćao sve što sam pojeo'. Gurali su mu puščanu cijev u usta i grozili mu se da će ga odnijeti na Savu i baciti u rijeku, ili ga jednostavno staviti pod vlak ili izbaciti kroz prozor. Tukli su ga po tabanima, vješali ga naglavce o zid, natrpavši mu usta krpama i nabivši mu vreću na glavu. I majku su mu pritvorili te mu dali do znanja da i nju tuku i zlostavljaju. Četiri su je dana ostavili bez hrane.

Prema sjećanjima njegove sestre, Hranilovića, kao i Soldina, 'nemilosrdno su (...) premlaćivali, vješali između dvije stolice da vise 'o pušći'. Soldinu su cijeli vrat i stopala spalili cigaretama. Marku su izbili zube, a onda su mu zavezali ruke i noge i tako ga, pričvršćena užetom, spuš-

HRVAT

Bro. 26/2. Cij. IX.

Zagreb, subota 1. prosinca 1928.

Opet krv!

Krvavi 1. prosinac u Zagrebu

OMLADINCI STANKO PETRIĆ I GJUREK SMRTNO RANJENI. — CRNE ZASTAVE NA KATEDRALL. — VOJSKA PRED KATEDRALOM SKIDA PUSKE S BAJUNETAMA. — UZBUDJENJE. — DEMONSTRACIJE NA KAPTOLU. — UHAPSENJE OMLADINACA. — POLICIJA PUCA U PETRINJSKOJ ULICI. — UZBUDLJIVE SCENE. — OPET PROLIVENA KRV ZA SLOBODU HRVATSKE. — GUNGULE U SKOLAMA. — TE DEUMI UZ ASISTENCIJU POLICIJE

Gradjani!

Izvješajte crne zastave u znak narodne žalosti!

ZAGREB, 1. prosinca.

Nastojanje državne vlasti, da hrvatski narod dio prečkanja proslavi 1. prosinca, izazvalo je u Zagrebu i točno u vidištu svih sudjelujućih, veliki sukob i neugodnost, nego se izložio. Da je došao očekivani poslov na izvještanju zastava, kaže se u tome pravdu, gradnjačke su bile istaknute crne barake. Međutim, hrvatska je omiljena sa svoje strane odabrala nemoći.

I najviši generali pred tekom, sve što se nalazio na Kapitola, počela je stizati od napravljenih prema zvezdama, na vr. Kreša.

Što je bio?

Sa veće veličine galerije zvezda počelo se spustiti i raskrivljivali tri velike i diktorske crne zastave. Drugi su ih u svršetku rukama mališi ljudi, tvari jedno.

Sa crnih zastava jesuo su te razni

čluci u to doba neštijelj, a kako je mlađi vojni se Kapitola pratio naprednike, to je slična postojala i ovaj optjecjim i križljanju, jer je optjecjivo vlasnik pratio ih ostalo, da ih Naprednici Dolje velikobrojno osjetili i u svim silovima Hrvatske. Vila je takođe bila u potpunosti bezimena, takođe trga, donice i Petrinjske ulice bai pred palatom Šapčke banke, dok je do zatvaranja momčića.

Bojkot se vidi, DA JE TO SAMO TAKVO STRELJIVO, KOJIM SE SLUŽI REDARSTVO.

Ustoličenje novoga Avgustina

Zagreb je u velikoj uznaromnosti

a kod redarstva, oružanstva i vojske danas su određene i poduzete mire, prema koima se ima načinjenicima

Pravaško "Hrvatsko pravo" (s bilješkama Stanka Hranilovića)

tali s trećeg na prvi kat i opet natrag. Kad bi pao u nesvijest, polijevali bi ga vodom. Zapovjednik straže Bošković jednom ga je u Bedekovićevoj sobi tako bacio o peć da se smatralo kako zbog udarca glavom mora umrijeti, pa je čak takva vijest puštena u novine. Majka ga je vidjela u okovima, s kuglama na nogama, izgledao je zastrašujuće. U zatvoru je dobio tešku tuberkulozu...» (Opš. Tomislav Jonjić, «Proces Hranilović-Soldin. Prilog poznavanju postanka ustaškog pokreta», Zbornik radova Hrvatska između slobode i jugoslavenstva, ur. Z. Matijević i T. Jonjić, Zagreb, 2009.)

Stjepan Javor je u tom procesu bio sedmooptuženi, a pravomoćno je osuđen na dvadeset godina teške robije. Kazna mu je 1936. snijena na sedam godina, ali je za izlazak na slobodu bilo prekasno. Javor je, naime, do 1933. robiao u Lepoglavi, a onda je prebačen u Srijemsku Mitrovicu, gdje je od posljedica zlostavljanja te iscrpljenosti štrajkovima glađu, dobio upalu pluća od koje je 27. ožujka 1936. umro. Pokopan je tri dana kasnije na zagrebačkom Mirogoju u grobnici u arkadama, u kojoj su ranije pokopani Stjepan Radić, Milan pl. Šufflay i dr. Na posljednji počinak ispratilo ga je više od 100.000 ljudi: smatra se da je njegov

sprovod bio jednak Radićevu, ako ne i veći. I tada je jugoslavenska policija pučala na Hrvate. Ranjeno je više ljudi, a 17-godišnji radnik Dragutin Kraljić umro je dan kasnije od posljedica ranjavanja.

Danas je, po hrvatskoj navadi, zabravljen i nepoznat. U vrijeme Nezavisne Države Hrvatske današnja Praška ulica nosila je njegovo ime. Javorov sin Ivan (rođ. 1907.) bio je ustaški pukovnik i istaknuti državni dužnosnik, a kći mu Irena (1914.), srednjoškolska profesorica, bila je upravna zapovjednica Ženske loze ustaškog pokreta. Ni jedno ni drugo nisu preživjeli svibanj 1945. godine. Ne zna se gdje su pokopani. Irenina mlađa sestra Vera (1920.-1991.) bila je tajnica u uredi Poglavnika. Udalila se za generala Herenčića i nakon rata je s obitelji živjela u Argentini. Njihova majka i Stjepanova supruga, hrvatska politička uznica Ida Javor tu tragediju nije doživjela: umrla je 1939., a u povodu njezine smrti u Kalendaru Srca Isusova i Marijina 1941. O 1300-godišnjici pokrštenja Hrvata 641-1941. objavljen je nekrolog koji prenosimo u cijelosti:

**Na izvoru pravoga rodoljublja
(Prigodom smrti gđe. Ide Javor.)**

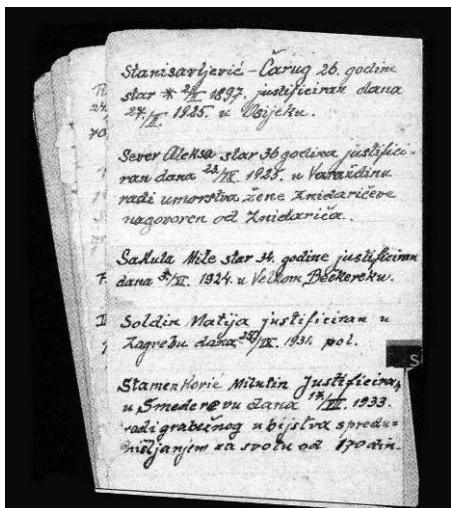
Na drugu adventsku nedjelju 1939. umrla je nakon vrlo dugog i mučnog bolevanja uzorna supruga i majka, udova hrvatskog narodnog mučenika Stipe Javora. Bila bi velika šteta, kada bi njezin patnički život i njezina pobožna smrt prošla neopaženo za šire krugove našega

naroda. Nismo mogli odmah, još kod svježega groba podsjetiti na dragocjenu pouku, koju nam njezin život i smrt pruža. Pa neka dobrotom urednika Kalendara Srca Isusova baš u našoj jubilejskoj godini nađe mjesta u tom najraširenijem našem kalendaru nekoliko misli, koje nam se nameću kod njezina groba.

Rodoljublje je vrlina, koja se u naše dane među ljudima najviše cijeni. Ima ih pače, koji čovjeka, njegovu vrijednost i veličinu prosvuđuju jedino i isključivo po rodoljublju. Rodoljublje je postao plašt, koji pred ljudima pokriva mnoštvo grijeha i nadomješta sve druge vrline. Istakne li se tko rodoljubljem, njemu se sve opršta i u svemu mu se gleda kroz prste. Naprotiv ogriješi li se tko, makar i samo prividno o rodoljublje, on je izopćen iz poštenog društva. Biti pravedno ili nepravedno, s razloga ili bez razloga osumnjičen, da si se iznevjerio domovini i narodnoj stvari, to je najsramotnija ljaga, koja pred dašnjim svijetom može okaljati značaj jednoga čovjeka.

I evanđeoska nauka, koju nam je Isus Gospodin o kreposti i vrlini donio, uvelike cijeni pravo rodoljublje. Iz čitavog ponašanja i djelovanja Isusovog odsijeva najčišća i najdublja ljubav k vlastitom narodu i domovini. Istim vatreñim i dubokim rodoljubljem odlikovao se osobito veliki apostol naroda sv. Pavao. Ali, ako Evanđelje i cijeni pravo rodoljublje, ono ga ne precjenjuje; ono ga ne stavlja među ljudskim vrlinama na prvo mjesto i ne pridaje mu u životu najveće vrijednosti i važnosti, kako to nažalost i mnogi kršćani dandas čine.

Krvnikova bilješka o vještanju
Matije Soldina

GRIČ

HRVATSKA KORESPONDENCIJA (M)

Kroatische Korrespondenz	Corrispondenza Croata
Croatian Correspondence	Correspondance Croate
Postamt 76, Postfach	Postscheckkonto 198.148
Herausgeber, Eigentümer, Verleger, Vervielfältiger und verantwortlicher Schriftleiter: akad. Mal. Ivan KODANIĆ, Wien IV. Hauptstr. 45–47	

POSEBNO IZDANJE

12. Srpnja 1931.

BEOGRADSKA DIKTATURA SUDI.....

Odkada je proglašena beogradska diktatura pa sve do danas nema gotovo dana, kada se ne vodi po koji postupak pred iznimnim sudovima po zakonu o zaštiti države. Najveći dio tih postupaka odnosi se na hrvatske nacionaliste. Optužbe i osude stereotipno ponavljaju inkriminacije, koje sastoje u tome, da su u teret stavljeni čini i djela optuženih bili upereni protiv jedinstvu države Jugoslavije, a za otiskebitje Hrvatske.

Tu su postupci proti pojedincima, kao i proti cijelim grupama optužujući jedanputa, da su te tkožnje zločine izvršili vršenjem propagande rijeđima, a drugi putu djelima, to jest spremanjem revolucije, atentatima i t.c.

Nije se čuditi, da su sa početkom diktature odmah počeli i ti procesi, jer je ona bila proglašena u najvećem jeku borbe cijelog hrvatskoga naroda proti beogradskoj supremaciji, a za nezavisnost, proti kojoj se je borbi dotadanji vladajući sistem po mišljenju Aleksandra Karagjegjevića bio pokazao nesposobnim, pa je proglašujući diktaturu i sebe diktatorem države, da će diktaturom tu borbu hrvatskoga naroda paralizirati. Iako svaki procesi pokazuju u tome, se je potpuno prevario, jer su je borba hrvatskoga naroda nastavila još u žešćoj formi.

Nu diktatura je mislila, da će tu novu borbu najbolje paralizirati sa proglašenjem najdražkog zakona o zaštiti države. I uređenjem iznimnoga suda dokinuvši u opće svaki trag sudačko nezavisnosti.

I ti iznimni sudovi rade punom parom. Već ih je cijeli niz hrvatskih patriota prošao kroz njih, već su pale osude na hiljadu godina tamnije i preko pola tuceta smrtnih osuda.

Nije ništa čudno, da je diktatura zavela iznimno sudove i da je dokinula nezavisnost sudaca. To donosi diktatura sama po sebi, jer stvari absolutizam misli u svome početku, da se strogim osudama može paralizirati svijest i uvjerenje naroda. Primjeri iz prošlosti diktaturi ne služe za ništa, dok se sama ne osvijedči, da je to najslabije sredstvo. Uvadjanje iznimnih sudova još je razumljivo u takozvanoj Jugoslaviji. Tu se ni ne radi tek o tome, da je u jednjem državi ili jednom narodu iskošila diktatura izvjesnoga čovjeka ili izvjesne grupe, kao režim. Tu se radi o tome, da jedan cijeli narod/hrvatski narod/, koji ima svoj historijski teritorij i etnički individualitet neće da ostane u zajednici sa ostalim djelovima iskonabinovane države, pa su dotadanji vlastodršci nemogući dalje parlamentarnim putem taj narod u rostvu držati, proglašili diktaturu državi, da je ona najpodesnije sredstvo, da ga pod svojom vlasti zadrži. Razumljivo je stoga, da ti vlastodršci

Ustaški "Grič" o procesu Hranilović - Soldin

Evanđelje Isusovo stavlja na prvo mjesto vjernost Bogu, podvrgavanje božjim zakonima i ljubav Boga iznad svega. I na rodoljublje se proteže ona riječ evanđeoska: Tražite najprije kraljevstvo nebesko i pravdu njegovu, i sve ostalo će vam se nadodati (Lk. 12,31). Upravo što židovski narod nije tražio prije svega Boga i pravdu njegovu, biti će narodna židovska država nakon smrti Isusove usprkos strastvenog rodoljublja i ogorčene borbe zauvjek pokopana, a od glavnoga grada Jeruzalema ne će ostati kamen na kamenu. S istoga razloga, što naime nije bi-

lo u prvom redu vjernosti Bogu i njegovim zakonima, zatajilo je u ovim sudbonosnim danima povijesti rodoljublje u mnogih dašnjih naroda. Događaji su pokazali, da to rodoljublje nije bilo dosta čvrsto i jako, pa se pod prvim žešćim udarcem slomilo i zatajilo.

I među nama ima mnogo rodoljublja, koje je više prividno i lažno, negoli stvarno i istinito. Gušimo se u rodoljublju, koje je u bučnim govorima, u rodoljubnim pjesmama, ili koje ostaje pri lijepim nazdravicama kod punoga stola. A kudikamo premalo je u vjeri i ljubavi k Bogu, kojemu

Javorov sin Ivan, pukovnik, govori na Mirogoju

se današnja mladež toliko otuđila. Zato današnja mladež uza sve bučno rodoljubno isticanje već sada prečesto svojoj putenoj sebičnosti žrtvuje dragocjene duhovne i tjelesne sile i prosipa u razbludnost blago koje narodnoj zajednici pripada. Strastveno zanimanje i posizanje u dnevne političke događaje prečesto je samo dobrodošla izluka za mladež, da izbjegne teškom i napornom učenju, bez kojega nikad ne će moći ispuniti svoje dužnosti prema majci domovini. Ovakva mladež kasnije u životu u prvoj težoj kušnji zataji i izda, ili svojom nesposobnošću skrivi mnogu narodnu nesreću.

Nije puno bolje s rodoljubljem ni u odraslih. Koliko ih ima muškaraca i žena, koji stoje u prvim redovima, a često i na čelu kojekakvih nacionalnih društava i političkih organizacija; rekao bih: sve su stavili na kocku za domovinu. A kad pogledamo njihov obiteljski život, vidimo da nisu kadri izvršiti prema domovini ni najprirodnije i najvažnije dužnosti svoje, da joj kao očevi i majke dadu brojni i dobro uzgojeni podmladak. Naprotiv na neprirodni i nedopušteni način izbjegavaju

djecu, jer se boje žrtve i pregaranja. Ima ih pače, kojima su puna usta hrvatstva, koji se strahovito bune, kada naši narodni neprijatelji uniše i jedan hrvatski život, proliju nepravedno i jednu kap hrvatske krvi, a oni sami ubijaju sramotno na hiljade nevine hrvatske djece, koja su krvnjihove vlastite krvi i tijelo njihova vlastita tijela. Ti tobogažni rodoljubi zatrli su više Hrvata, nego bi ih zatroj najkrvaviji rat. A ovo podlo licemjerstvo i laž uvlači se u naše rodoljublje zato, jer nemamo snage i jakosti za vršenje dužnosti, za žrtvu i pregaranje. U nas nema rodoljublja, koje se pokazuje u djelima, u žrtvama i u junačkom pregaranju. Naša se mladež vrlo brzo i lako oduševi za domovinske ideale. U svom zanosu već se zarana učlanjuje u najborbenije nacionalne organizacije, vatreno raspravlja o zamršenim političkim pitanjima, kojima ni izdaleka nije dorasla, hoće da ih rješava sudjelujući u raznim političkim manifestacijama i demonstracijama.

jama. A kad je kušaš poučiti, da se prava i istinska ljubav k domovini u mладога patriote pokazuje tako, da on u burnim godinama dozrijevanja misleći na potrebe domovine čuva čistu i netaknutu svoju mladost, da se tihim i marljivim svagdanjim radom spremi za zadatke, koji ga u budućnosti čekaju, to ne će da razumije. Ta je posve prirodno. Takvo rodoljublje traži puno samoprijegora, žrtve i svladavanja, a moć za to nalazi se samo u vjeri, snaga i jakost za to izvire samo u vjernosti i ljubavi k Bogu. A oni, koji se pokazuju sebičnjaci i kukavice u vršenju zvaničnih i dnevnih dužnosti, gdje je samo Bog i savjest svjedok, pokazat će se sebičnjacima i kukavicama i u časovima težih kušnja. Žalosna sudska Francuske izaziva različita tumačenja i naglašanja o uzročima dubokog pada te velike i divne zemlje. A kako glasno i potresno govore već ove brojke, koje je prije nekoliko godina neki časopis donio: Od 600.000 francuskih državnih činovnika, 200.000 ih je bilo neoženjenih; a od 400.000 oženjenih, polovica uopće nije imala djece, a druga polovica imala je većinom po jedno dijete, najviše dva. Tako se bez vjere i ljubavi k Богу uzbajaju ne rodoljubi, nego grobari domovine.

Samо u živoj i dubokoj vjeri u Božju providnost i u žarkoj ljubavi k Bogu nalazi se izvor pravoga rodoljublja, koje je kadro izdržati svaku kušnju, prinjeti i najveće žrtve i ustajati do kraja. Život gđe. Ide Javor sjajna je potvrda za to.

Od prvih dana oštirijih progona hrvatskoga naroda ime njezina muža Stipe Javora spominje se među hrvatskim borcima uvijek na prvom mjestu. Uoči Svih Svetih 1929. g. uhapšen je pok. Javor, a

Godine 1942. na Kaptolu 4 postavljena je spomen-ploča u znak sjećanja na prve borbene skupine pravaške mladeži

nekoliko dana iza toga zatvore i njegovu suprugu Idu. Nakon par dana puste na slobodu gđu. Idu, ali zadrže u tamnici njezina muža, koji će u tamnicama Zagreba, Lepoglave i Mitrovice provesti vrijeme od 1929. g. do svoje smrti u 1936. godini. Koliko boli i žalosti, koliko muka i trpljenja je kroz to vrijeme podnijela njegova vjerna žena gđa. Ida, to je teško opisati. Pomislimo, kako joj je moralno biti pri duši, kada je čula, kako joj supruga na najteži način muče i zlostavljuju; što li je osjećala, kada ga je smjela tek na kratko vrijeme vidjeti svega izobilčena od muka i boli, tako da mjesecima nije mogao stati na noge; a pogotovo kada je čula da je osuđen na 20 godina teške robije.

Gotovo 7 godina borbe, patnje, štrajkovanja glađu nije moglo slomiti njezinog herojskog muža, ali nije moglo slomiti ni nje, koja je slične borbe i muke morala izdržati kod kuće. Neprijatelji su joj gotovo posve onemogućili trgovinu, kojom se dotada uzdržavala obitelj. Oskudica je pokucala na vrata i nemilo pritisnula srotu ženu s četvero djece. Dvoje djece umrlo je već prije. A ni bolest ih nije poštredjela. Dvoje djece na dulje vremena teško oboli. Velik i težak udarac je bio za čitavu obitelj, ali osobito za nju, kada se g. 1936. njezin ispaćeni suprug preselio iz vremenite, zemaljske tamnice u slobodu nebeskog i vječnog života, a da se nije mogao oprostiti od svoje vjerne životne drugarice i od svoje drage djece. Ali tim nisu bile svršene njezine kušnje. Njoj samoj poslao je Bog tešku i neizlječivu bolest, od koje je do smrti trpjela velike boli. No sve je to nije slomilo; nije prevladala njezinom dušom klonulost, potisnenost ili ogorčenost, nije se podavala zdvajanju i očajanju.

Vjera i ljubav k Bogu bila je izvor njezine neslomljive duševne jakosti. Kako često je u najtežim časovima ta divna kršćanka znala skupiti svoju djecu pred slikom Presv. Srca, da ih Njemu preporuči i izruči. Svake se subote ispovijedala, a na sam dan Gospodnjii redovito okrijepila nebeskom hranom u sv. Euharistiji. S velikim pouzdanjem i dubokom pobožnošću je vršila devetnice na čast Presv. Srca. Ne samo da se u kući redovito molilo prije i poslije jela, nego se i sv. Krunica gotovo

Irena Javor u audijenciji kod A. Pavelića

danomice zajednički molila. Moralo se dogoditi nešto izvanredna, da ne bi zajednički s obitelju izmolila sv. Krunice. Bilo je dirljivo gledati je, kako moli sa kćerkama pred slikom Bogorodice u Kamenitim vratima. Može se doista reći, da je njezina vjera i ljubav to više rasla, što veće su bivale teškoće i stradanja. Uvijek blaga i dobra prema svakom znala bi i druge tješiti riječima: Bog će već dati dobro. Često se znalo dogoditi, da nije bilo u kući ništa novaca. A kad bi se koji dužnik sjetio i poslao dugovanu svotu, rekla bi: Evo, sam nam Bog pomaže. Ni u teškoj, neizlječivoj bolesti nije klonula. S potpunim predanjem u volju Božju strpljivo je podnosila sve boli primajući često sv. Pričest, kao što je to činila i prije, i u dane radosti i u dane žalosti.

Može se s punim pravom reći, da je bila žena duboko proživljene vjere, iz koje je

crpla nadljudsku snagu i jakost, za teške kušnje, koje su nju, njezina muža i čitavu obitelj snašle osobito radi njihove vjerne ljubavi prema domovini i narodu. Živjela je potpuno povučeno u krugu svoje djece. Nije tražila utjehe, a ni priznanja kod ljudi. Nosila je svoju bol i žalost do zadnjih časova života mirno i strpljivo. Tiho i nečujno završio je tijek njezina zemaljskog života, u kojem je bilo tako puno stradanja i patnje. Život pun nepokolebljive vjere i ljubavi prema Bogu, istinske vjernosti i nesebične ljubavi prema mukotrpnom suprugu i majčinske brižljivosti prema djeci, život pun kršćanske poniznosti, strpljivosti i praštanja prema svakom.

Kao što je gotovo 100.000 Hrvata, seljaka, radnika i građana odalo počast pok. Stipi Javoru, koji je u mirogojskim arkadama položen u grobnicu ostalih hrvatskih narodnih boraca Stj. i P. Radića, Basaričeka, Šuflaja, Predavca, tako je i ovu uzornu hrvatsku ženu, divnu suprugu i majku, otpratilo do groba golemo mnoštvo naroda.

Gospodar života, vječni i pravedni Sudac nagradio je već bez sumnje vjeru i ljubav i stradanja Stipe i Ide Javor, a hrvatski narod treba da trajno časti imena neslomivih boraca i patnika supruga Javor, i da na njihovom sjajnom primjeru uči, da je samo u vjernosti i ljubavi k Bogu izvor pravoga rodoljublja. (A. I., Kalendar Srca Isusova i Marijina 1941. O 1300-godišnjici pokrštenja Hrvata 641-1941. Priredilo uredništvo Glasnika Srca Isusova, naklada Glasnika Srca Isusova, Zagreb, 1940., str. 118.-121. – za tisak priedio T. J.)

OBAVIJEŠT

Zagrebačka podružnica HDPZ-a kani prirediti izložbu "Sjećanja političkih zatvorenika". Prvenstveno bismo prikupili knjige u kojima su politički uznici opisali svoje robijanje, stradanja u komunističkim zatvorima, proživljeno i doživljeno... Jedan dio takvih publikacija imamo i obrađene su u popisu koji posjedujemo. Prikupljamo ih dalje i tražimo pomoći i suradnju. Također bi nam dobro došli eventualni vjerodostojni dokumenti, a rado bismo uvrstili i razna druga sjećanja, poput spomenara ili radova izrađenih za vrijeme robije. Molimo autore i posjednike da se javi u zagrebačku podružnicu, Masarykova 22/IV na tel. 01 4872433 po nedjeljkom, srijedom i petkom od 9-12 sati.

HDPZ – Podružnica Zagreb

ZNALO SE CIJELI DAN KOPATI ZA TRI KILOGRAMA KUKURUZA...

Frano Kovač „Barić“, rođen je 4. lipnja 1936. u Posušju, gdje i danas živi kao umirovljenik i udovac. Osim po višedesetljetnom dobrotvornom djelovanju, u općini je poznat kao ravnatelj većine sprovoda još od davne 1960. godine, netom iza majčine smrti. Bio je jako vezan za majku **Baru**, koja ih je odgajala u siromaštvu. Kao najstarije dijete, Frano je rano spoznao i na vlastitoj koži očutio ljudsku muku, strah, bijedu – pa je odlučio, vodeći sprovode, biti pri ruci ljudima kad im je najteže, dakako, besplatno. Do danas je Frano predvodio oko 4500 sprovoda. Ravnanje sprovoda nije nimalo laka zadaća, a Frano se skrbio gotovo za sve: tiskanja smrtopisa, rasporedbu ministarstava, itd. O njemu su više puta izvješčivali putem radijskih emisija, a o njegovu plemenitom djelovanju snimljena su i dva videozapisa: jedan u privatnoj produkciji, drugi za potrebe emisije HRT-a „Živa istina“. Slijede Franina sjećanja o razdoblju komunističke diktature.

U teškim vremenima nakon Drugoga svjetskog rata, kao i većina stanovništva u Posušju, i Franina brojna obitelj teško je živjela. Frane je počeo raditi već kao dvanaestogodišnjak, kao najstariji od devetero djece, kako bi ublažio obiteljsku neimaštinu. U to doba u Hercegovini, najsiromašniji ljudi kopali su na zemlji za samo tri kilograma kukuruza dnevno. Nakon što su jugoslavenski partizani, uz četničku pomoć, pobili 1297 žitelja Posušja i brojne ljudi zatočili u okrutne kazamate, počeli su oponašati svoje sovjetske uzore obespravljanjem seljaka kroz zadruge i nametanjem visokoga zadrugarskog harača.

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

Neimaština je toliko uzela maha, da je od 1945. do 1964. u većini seoskih kućanstava u Posušju vrijedilo pravilo da su stariji u kući prilikom objeda dobivali dva, a mlađi jedan čvarak.

Godine 1951. općinska vlast odabrala je dječaka Franu da dijeli pozive za davanje žita po posuškim selima. Zadnji poziv Frane je odnio 1951. **Matku Tomiću**, koji je opsovao majku onome tko mu je poslao rečeni poziv, jer je bio ljut što je vlast od njega tražila da preda 300 kg žita, dok on nije imao ni polovicu. Nakon toga,

koje su seljaci držali, iako je dobar dio naroda živio na rubu gladi. Nakon koza, na red su došli i volovi, a cijelo to vrijeme seljačka kućanstva morala su u zadrugu davati strogo određene količine mesa, vune, jaja, duhana, meda, mlijeka, itd.

U tim turobnim vremenima mladež iz Posušja išla je na „dobrovoljne“ radne akcije na tzv. omladinske pruge ili u brigadu, gdje se vršila (premda najčešće neuspješna) indoktrinacija mladeži. Stariji ljudi nisu primoravani ići na „pruge“, ali su imali obvezu orati konjima i plugovima u području Gornje Bekije, gdje su „drugovi“ naumili saditi pamuk. Valja napomenuti kako unatoč komunističkoj strahovladi i pokušajima ispriranja mozga,

Tipična stara kuća u Hercegovini

Frane je odlučio da ne će više nositi pozive, pa je preostale vratio u općinski ured. Taj postupak stajao ga je jednodnevнog zatvora u Posušju, a odmah nakon tog događaja, iako tek petnaestogodišnjak, otisao je raditi u Crnu Goru kao nadničar, ne bi li pomogao prehraniti obitelj.

Tlačenje seljaka očitovalo se i u zabrani držanja koza. U skladu s tim ciljem, narodna vlast je tražila i eliminirala koze

narod diljem Posušja nikada nije prihvatio komuniste kao „osloboditelje“, i ponkad se, naročito na Božić, znala čuti počkoja hrvatska pjesma i vidjeti hrvatska trobojnica na posađenoj božićnoj pšenici.

Prema Franinu kazivanju, osim već spomenutog iživljavanja nad narodom, vladala je atmosfera posvemašnje neslobode i straha od komunističkih suradnika. Preživjeli koji su pripadali ustašama i do-

mobranima, još godinama su se skrivali po okolnim brdima. „Najtvrdi orah“ na području Posušja predstavljala su mesta Tribistovo, Rakitno i Osoje. Dobar dio puka bio je ljut na vlast zbog umorstva franjevaca, pogotovo onih u Širokom Briješu. OZN-a je tjerala strah u kosti „narodnom milicijom“, u kojoj su uglavnom bile osobe nehrvatske nacionalnosti, manjim primitivne i drske. Dana 12. prosinca 1947. pripadnici OZN-e strijeljali su sedam Hrvata nedaleko od župne crkve u Durmićuši u Posušju: **Ivana Bakulu** (rođ. 1926.), **Ivana Kovača** (rođ. 1925.), **Ivana Marića** (rođ. 1909.), **Ivana Bišku** (rođ. 1911.), **Juru Bišku** (rođ. 1921.), **Jozu Karamatića** (rođ. 1919.), i **Marijana Bošnjaka** (rođ. 1915.). Dakako, Frani se taj događaj usjekao u sjećanje, ali ne samo njemu, jer su mnogi ljudi bili primorani gledati likvidacije.

Frane je u dva navrata zatvaran: prvi put zbog pjevanja *nacionalističkih pjesma* 18. siječnja 1960., a tada je optužen i za razbijanje slike Josipa Broza Tita, što je rezultiralo dvomjesečnim zatvorom u Makarskoj, a u vezi tog događaja jedan pukovnik JNA, koji je nešto kasnije držao govor u Vinjanima Donjim, rekao je da bi

tu bandu trebalo strijeljati ili osuditi na najmanje 20 godina robije. Drugo uzničko iskustvo dogodilo se tijekom Hrvatskog proljeća, dok je radio kao poštar u Posušju, zbog nesuglasica s veterinarom Aleksandrom Matićem, koji je zahtijevao da se njegove pošiljke imaju uručiti isti dan kada su i poslane, što je bilo u opreci s tada važećim pravilima. Nakon toga ga je Matić više puta provocirao, pa je Frane jednom zgodom bacio kamen u smjeru njegova automobila. Drugom prigodom, verbalno se sukobio s istim veterinarijem u gostonici „Dinamo“, te je zato s društvenom napustio tu gostonicu, i otišao u drugi lokal u kojemu su u tom trenutku bila petorica zidara iz Srbije, koji su divljali po lokalnu. Takvo ponašanje dovelo je do tučnjave, i Frane i njegovo društvo završilo je na Okružnom sudu u Mostaru 23. veljače 1972. Optuženi su da su vrijedali Srbe na nacionalnoj osnovi, i samo su zahvaljujući svjedočenju „žrtava“, srpskih zidara, koji su priznali da su oni krivi za sukob, osuđeni na samo dva mjeseca zatvora, koju su izdržali u zloglasnoj Ćelovini u Mostaru.♦

racije! Ud zemlje koja je stvarno mogla biti raj na zemlji. I zato mi triba jena škulja, jama u zemlji. U koju ću rinuti, zatuci glavu i vikati koliko me grlo nosi: "Nije to ono za što smo se borili! Nemamo mi Hrvatsku i nije nam takva kakvu si sami želimo, dragi moj Franjo, oče domovine!" Samo... nebin želija da to čuju i... uni drugi, koji na pitanje: "Ča je bilo prije, jaje eli kokoš?" odgovaraju: "Prije je bilo... bolje!" Jer! Uno ča njih veseli, mene žalosti. I obratno, naravno!

Ča san još stija reći? A da! Škulja, rupa, jama! Kako san sam sebi obeća na uve zadnje izbore nisan izaša. Jer! Biti za Zoranu je... proti srca, a za Jadranku... proti pameti! E, Ružo moja, Ružo hrvacka! Zašto nisi okupila okolo sebe sve... prave! Pak bin bija zna kemu glas dati. A da ne povridin ni razum, ni osjećaje! Škulja, rupa, jama! Kad je niki slip, eli glup eli sumanut, pak srlja u jamu, svejeno je da li će ga niki potegnuti livo, eli desno, važno je da ga spasi, da ne pade u jamu! I zato ću, zasada, puštiti na miru uve ča sad drže kormilo uve naše brižne barke. Forši ćemo kako pasati zmrež Scile i Haribde. A, ma. Ja nisan baš veliki optimist!

Vaš

Blaž Piljuh

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA (Zagreb, Vojnovićeva 15)

POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	50 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002. - svi brojevi časopisa (1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: Svećenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIC: Naše robjanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, Izd. HDPZ - Podruž. Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču, Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamnovanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini, prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Koričani, Ključ, Liskovica, Podmilje i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad, prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crmoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Križni put dugačak pet godina 1945. – 1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
SLAVKO RADIČEVIĆ: Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podruž. Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hr. političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
MATO LUKAČEVIĆ: "Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti", Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn

ŽIVOT JE KRATAK SAN

U hodniku livanjske bolnice nešto prije 9 sati, 9. studenog 2011. časna sestra moliла je krunicu za bolesnike. S kreveta iz susjedne sobe promatrao ju je jedan pacijent, dječački se smijuljeći, pokazujući svom rođaku u posjetu kako časna nosi dvije tenisice posve različitih boja. Nakon 10 minuta, s još uvijek istim smiješkom, predao je dušu Gospodinu, kojega je isповjedivši se primio u sakramantu pričesti prije dva dana, kada je i otišao u bolnicu.

Bio je to **Mladen Đapić** iz mjesta Prisap kod Livna, gdje je i rođen 5. listopada 1960. Rodio se kao najstarije dijete od oca Mirka i majke Jozе, a uslijedila su i mlađa braća Tadija, Tomislav te sestra Anđelka. Majka mu je usadila duboku vjeru u Krista i ljubav prema domovini. S 12 godina bio je dovoljno odrastao da mu objasne kako helikopteri JNA što su nadlijetali, traže gerilce - bugojanske vitezove. Još u djetinjstvu dobio je nadimak **Ćato** i kao takav ostat će svima znan. Nakon završene osnovne škole odlazi iz livanjskog kraja u dominikansko sjemenište u Bolu na Braču, poznato rasadište hrvatskog rođoljublja. Za boravak u samostanu kazat će kako je ondje puno naučio o životu i ponio prekrasne uspomene. Završna dva razreda srednje škole nastavlja u Vukovaru, boraveći u tom razdoblju kod rodbine. Tada se počinje baviti borilačkim sportovima pa će nakon crnog pojasa u karateu nastaviti trenirati gotovo cijeli život. Blizina rodnog kraja prevagnula je da u Banja Luci upiše ekonomiju. Za te godine u šali rekao bi da ga je **bl. Ivan Merz** odatle usmjeravao u glavni grad.

I tako 1983. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu započinje studij povijesti i filozofije, upravo ono što je želio. Knjižaru NZ Matice hrvatske pri fakultetu vodio je **prof. Vlado Galeša** i to je bilo neslužbeno okupljalište studenata pravaškog usmjerenja (uglavnom s tromeđe Dalmacija - Hercegovina - Bosna). Ondje **Ćato** sa svojim vrlinama i dušom kakvu samo Bosna može iznjedriti, nenametljivo pljeni poštovanje svojih prijatelja i kolega. Tih 1980-ih godina obilježava razdoblje: studentskih domova i podstanarskih soba, redoviti odlasci na bazen, posjeti tribinama, hodočašća u Rim i audijencije kod pape Ivana Pavla II., posjeti majci i pomanjanje u poljudjelstvu, povremeni odlasci u Njemačku na bauštelu radi poboljšanja studentskog proračuna, susreti s hrvat-

skom političkom emigracijom, prenošenje njihovih izdanja u domovinu, oprez od UDB-e, pisanje parola, prkos dodvoricama jugokomunističkog sustava, tulumi, fešte, sastanci na kojima se govorilo o istinskoj borbi za hrvatsku državu u Drugome svjetskom ratu, o partizanskim zločinima, o postotcima Hrvata u ovoj ili onoj općini...

Bili su to susreti gdje se zamišljala hrvatska sloboda. I zaista, međunarodne okolnosti ovoj slobodi idu na ruku. Pada Berlinski zid i ubrzo sva pravaška grupa studenata s Filozofskog, a među prvima **Ćato**, angažirana je u inicijativnim odborima novonastalih stranaka pa do paljenja svjeća i prikupljanja potpisa na Jelačićevu trgu (koji se još uvijek nije tako zvao). U jeku događanja 1990. godine **Ćato** diplomira. To je bilo vrijeme ushi-

"Lipi petama i reci sve za Hrvatsku..."

Ćato uskoro odlazi u Livno gdje će sudjelovati u organiziranju obrane ovog područja. Tijekom Domovinskog rata najčešće se nalazi sa svojim Prisapljanima na crti bojišnice, lokalitet Korićina (prema Glamoču). Obnašao je dužnost pomoćnika zapovjednika za sigurnost u brigadi "Petar Krešimir IV." Hrvatskoga vijeća obrane. Odatile pred kraj rata nadređeni šalju na potvrdu prijedlog za njegovo promaknuće u čin pukovnika. U livanjskom stožeru često ih obilazi general **Ante Gotovina**. Koordiniraju se predstojeće vojne operacije okrunjene završnom "Olujom". Panika među Srbima u Banja Luci, sporazum u Daytonu - nastupa mir. Tuga za poginulim prijateljima, ali i nove radosti i nadanja. Kako mu je tada bilo slatko doći u Zagreb, makar samo na kavu i nazad na

Mladen Đapić 1999. (u sredini)

ćenja: posjeti Bleiburškom polju, susreti s **Danijelom Crnjem**, s **dr. Ivom Korškym** i **prof. Kazimirom Katalinićem** kad bi dolazili iz Buenos Airesa, čije smo tekstove nekada kriomice čitali.

Ćato organizira svehrvatske skupove po Herceg-Bosni gdje osniva prve ogranke HSP-a, ali javljaju se i prve sumnje, je li pojedinim čelnicima stranke Hrvatska baš na prvome mjestu. U Zagrebu dobiva ponude za zaposlenje, no prilike u zemlji su sve napetije - očekuje se otvoreni srpski napad. U Hrvatsku stiže **Miro Barešić** s kojim smo se imali priliku jednom neformalno susresti, a da nismo ni znali kako je već tada bio praćen od bivših udbaša.

posao u carinsku ispostavu Kamensko gdje je kraće vrijeme radio.

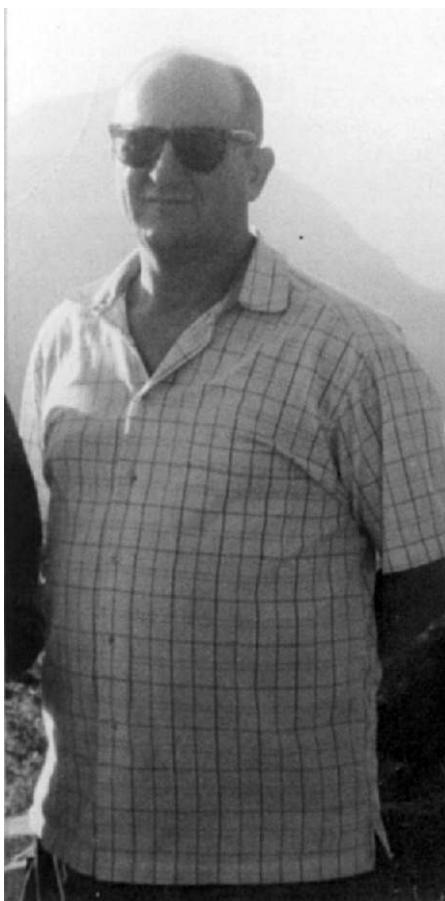
Ćato su u njegovoj sredini prepoznali kao odgovarajućeg na mjesto ministra za branitelje u vlasti Herceg-bosanske županije. Na toj dužnosti ostat će sve do ukinjanja ovog resora. Za svog mandata, osim brige o povjerenim mu braniteljima, pomagat će udruge koje promiču spomen na hrvatsku vojsku iz prethodnog rata. Volio je simbolično kazati da je rođen kada su utihnuli posljednji kapišari na Dinari te da je time održan kontinuitet borbe za hrvatsku državu.

Ukidanje Hrvatske zajednice Herceg-Bosne, centralistička politika Sarajeva,

prisutnost IFOR-a, uništenje Hercegovačke banke, oblikovanje Bosne u laboratorij svjetskih moćnika u kojem se guše narodi, a izmjenjuju jedino tzv. visoki povjerenici, podložnička politika nove vlasti u Zagrebu - vrlo brzo su dale do znanja hrvatskom čovjeku kako je daleko od prave slobode. Ćato se teško mirio s tim i tako se ubrzo našao na meti lokalnih moćnika. Kada je ukazivao na mutne poslove kojima podređuju hrvatske interese, ubrzo su se vijci na kotačima njegova automobila nekim "čudom" odvrtili pa je zamalo izbjegnuta nesreća. Nakon 2000-te radi na jednom od odjela Ministarstva prosvjete i kulture županijske vlade. Rat i poratno doba ovoj generaciji je uzeo najvažnije godine. Mnogi su ostali stari momci, a djevojke otišle u podstanarstvo većih gradova u potrazi za "boljim" životom, često ostajući također neudate. Nisu nastale nove obitelji, što je dodatno doprinijelo pošasti "bijele kuge" nerađanja. Premda je Ćato želio zasnovati obitelj, i on je platio danak svoje generacije.

I dok su sablasni glasovi sve češće odjekivali: "Zapadni Balkan! Regija! Jugosfera!", Ćato hodočasti preko Vagnja u Sinj, u Međugorje, Udbinu, Podmilače, ide u Ramu, Čavoglave, na Kupres, Jazovku ... Obilazio je "kolonije" Livnjaka u Zaprešiću, Brdovcu, na splitskim Šinama, u Kaštela. Kad bi počelo razdoblje godišnjih odmora, obično bi vikendom dolazio u Split gdje bi uz ribu i vino duboko u noć raspredali o nepresušnim hrvatskim temama. Kao i za vrijeme studentskih dana ponovo se počela sanjati sloboda. Uzor mu je bio dr. Branimir Jelić, prvo ime predratne i poslijeratne političke emigracije. Htio je do najsitnijih detalja proniknuti (što mu je polazilo za rukom) u specifičnosti naših krajeva: kako danas svoje hrvatstvo živi Pazinština, Boka, naši Bujevci, gdje su se sve raselili Janjevci, koliko nas je ostalo u Sarajevu...

Sve je to popraćeno živopisnim anegdotama, ali i pitanjem: kako dalje, Domo-vino. Formula je bila: puno realnosti, malo optimizma, ništa malodušnosti, a najviše Gospina zagovora. Po taj zagovor zajedno bi odlazili u drevno marijansko prasvetište Gospe od Otoka. Imalo je to svoju simboliku jer su se pod njezinim temeljima pred više od 1000 godina pokapali hrvatski kraljevi. Osobito mi je u lijepom sjećanju ostalo putovanje koje smo isplanirali pod nazivom "Poništenje Krf-ske deklaracije". Automobilom koji se stalno kvario, neznatnim novcem što smo

Mladen Đapić

ponijeli, albanskim cestama i po Epiru gdje smo prolazili do ovog jonskog otoka - postala je prava "odiseja" (upravo se u blizini Krfa nalazi i Odisejeva Itaka). U povratku, na grčko-albanskoj granici priopćio sam mu "veselu" vijest kako raspolaćemo s još samo 2 eura. Meni je naime, finansijsko stanje naše "ekspedicije" bilo poznato već od poslijepodneva, pa sam se stigao psihički pripremiti. Nakon ove spoznaje kod Ćate je uslijedio kratak muk, a onda istovremeno prasnušmo u smijeh. U jednom od najzabitijih kutaka Europe gdje smo se zatekli u 1 ujutro, njegovu staloženost i vedrinu nije se moglo poljuljati.

Zadnjih godina produbljivaо je svoju vjeru karizmatskom duhovnošću, pa je – kad god bi se zatekao u Zagrebu - odlazio u molitvenu zajednicu kod fra Smiljana Kožula. Tako se njegova poveća knjižnica kod kuće obogaćivala i ovom literaturom. Otkriven mu je već uznapredovali rak gušterić i u nekoliko tjedana izgubio je 20 kg. "Bog mi je dao život i volio bih živjeti", rekao je, "Ako me zove, ne će mi biti problem umrijeti - samo me jedino zabrinjava kako će mi to mater podnijeti". Bolovi su ga sve više razdirali, a injekcije sve kraće djelovale. Za 7 mjeseci naći će

se u bolnici s početka priče i pokazivati rođaku na časnu s različitim tenisicama. Svjestan skorog završetka tada je nabrojao društvo koje mu rođak mora obavijestiti o njegovu posljednjem ispraćaju. Sahranjen je na prisapskom groblju Vašarovine, nedaleko od kapelice koju je dao sagraditi nekad čuveni fra Lovro Karaula. Odatle se pruža prizor kao sa slika krajobjaza Gabrijela Jurkića; Livanjsko polje, a iznad se dižu Dinara i Kamešnica. Tu je Ćato u nadi uskrsnuća našao svoj mir. Laka mu bila hrvatska zemlja!

Hrvoje MATIJEVIĆ

RAT

Žega žeže,
Vrijeme reže,
Dani bježe.
Krv se lije.
Zlo nas bije.
Vatra gori.
Ludost zbori.
Vrag se bori
Doć' do cilja
To je zbilja
S jednog vida.
Pravda rida.
Suze teku.
Rane peku.
Ima nade!
Bog je dade.
On je snaga!
Nećemo
Sa svoga praga!

Višnja SEVER

ČELIJA

ćelija
broj četrnaest
zahodska školjka
policajac
krut i surov
palica u rukama
bije čovjeka
dlan po dlanu udara
u školjci
mlaz vode
miris batina

Bruno ZORIĆ

O PROGONU NJEMAČKE MANJINE U TITOVOJ JUGOSLAVIJI

Internacija njemačkog stanovništva u Hrvatskoj, 1945. - 1947. (II.)

Iako su logori za folksdojčere u Jugoslaviji osnovani potkraj 1944., a na području Hrvatske u svibnju 1945., tek početkom svibnja 1946. Ministarstvo unutarnjih poslova FNR Jugoslavije donosi "Uputstvo o organizaciji života i rada u logorima Nemaca - civila". Prije toga postupanje sa interniranim folksdojčerima bilo je, očito, samovoljno i neujednačeno.

U historiografiji, publicistici, memoarskoj literaturi i arhivskom gradivu spominju se i navode različiti podaci o logorima za folksdojčere u Hrvatskoj. Prema svim pokazateljima, najveći logori za priпадnike njemačke manjine na području Hrvatske bili su tijekom 1945./46. Josipovac kod Osijeka, Valpovo, Velika Pisanica kod Bjelovara, Krndija kod Đakova, Šipovac kod Našica, Pusta Podunavlje u Baranji i Tenja/Tenjska Mitnica kod Osijeka.

Radni logor Josipovac kod Osijeka

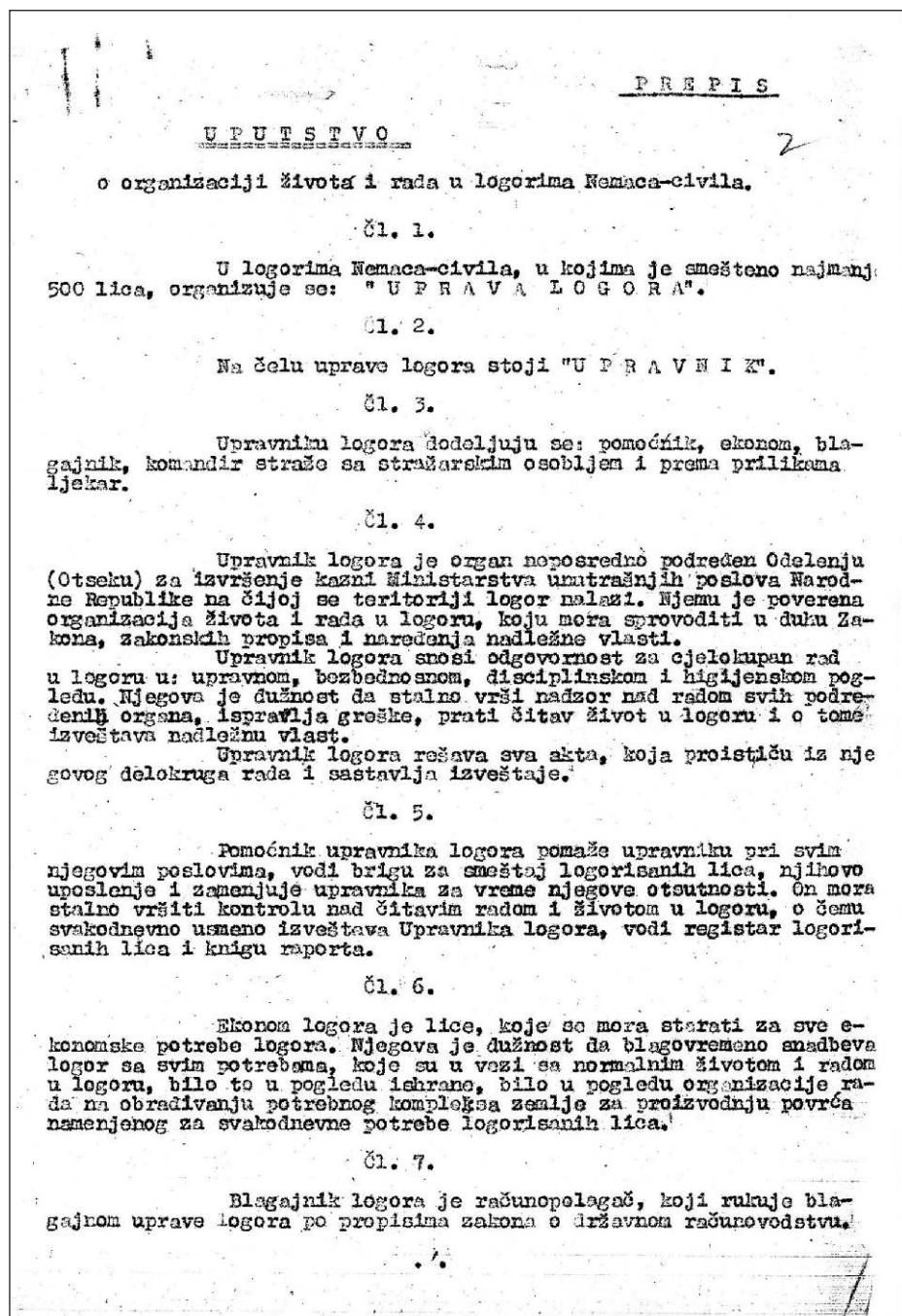
U svibnju 1945. u Josipovcu i Valpovu osnovani su prvi veliki privremeni sabirni centri/logori za slavonske, srijemske, baranjske i bosansko-posavske Nijemce. Prve skupine folksdojčera internirane su najprije u Josipovcu. Radni logor Josipovac osnovan je na kraju sela Josipovca prema Bizovcu, gdje su otprije bile barake njemačke Radne službe "Arbeitsdienst" i bio je ograđen visokom bodljikavom žicom. Tijekom svibnja 1945. u logor Josipovac internirano je više od 3.000 osoba, uglavnom starijih osoba, žena i djece. Logoraši su svakog dana upućivani na rad u poljoprivredi. Komandant logora bio je neki Tepić, prema iskazima/sjećanjima logoraša, zlotvor. Politički komesar u logoru Josipovac bio je M. Lendjel. Prema zabilješkama logoraša Michaela Hantlera, u logoru Josipovac umrlo je 55 osoba. Do sada je poimenično utvrđeno 38 žrtava logora Josipovac, a procjenjuje se da je u logoru Josipovac stradalo oko 100 osoba. Komunističke vlasti su, čini se, namjeravale što više Nijemaca protjerati iz zemlje. Transporti sa slavonskim i bosansko-posavskim folksdojčerima iz Radnog logora Josipovac i Radnog logora Valpovo, a i drugih logora, upućivani su od početka

Piše:

Dr. sc. Vladimir GEIGER
Hrvatski institut za povijest,
Zagreb

srpnja 1945. iz Osijeka preko Slavonskog Broda, Zagreba te Ljubljane. U prepunim stočnim vagonima, bez dovoljno hrane i vode, iscrpljena većina poboljeva, a neki višednevno putovanje nisu preživjeli. Iz

logora Josipovac 8. srpnja 1945. upućen je željeznički transport s oko 3.000 logoraša, od kojih nitko nije znao odredište. Nakon dugoga iscrpljujućeg puta, logoraši su dva dana bili zatvoreni u prepunim stočnim vagonima u Leibnitzu u Austriji, a zatim ih je oružana pratnja istjerala i jednostavno ostavila. Dva dana kasnije, 10. srpnja 1945., Radni logor Josipovac je raspušten, a manji broj logoraša koji je preostao, prebačen je u obližnji Radni logor Valpovo.

Sabirni logor Velika Pisanica kod Bjelovara

Nakon izgona u Austriju 3.000 folksdojčera iz Radnog logora Josipovac početkom srpnja 1945., vlakom je, stočnim vagonima, 22. srpnja 1945. iz Radnog logora Valpova upućeno još 1.800 osoba. Međutim, kako su britanske okupacijske vlasti u Austriji odbolele prihvati ih, transport se morao vratiti s austrijske granice, a nakon nekoliko dana besciljnog kretanja, završio je u Velikoj Pisanici kod Bjelovara. Isto se tijekom srpnja dogodilo i s još dva transporta folksdojčera, koji su bili upućeni prema austrijskoj granici. U Velikoj Pisanici najprije je osnovan logor za ratne zarobljenike (njemački i hrvatski vojnici) i političke zatvorenike (intelektualci, svećenici). Dopremljeni folksdojčeri smješteni su u Velikoj Pisanici na otvorenome, jer je nekoliko postojećih baraka već bilo popunjeno. U Veliku Pisanicu najprije je dopremljeno oko 3.000 folksdojčera. Prema svim vrlo pouzdanim navodima i procjenama, broj vraćenih u tim transportima iznosio je oko 5.000 do 6.000 osoba, pretežno staraca, žena i djece. Smješteni su na bivšem sajmištu, izloženi kiši i lošem vremenu.

Zbog loše prehrane, iscrpljenosti, pojave zaraznih bolesti i napornog rada, ubrzo počinju umirati starci i djeca. Broj žrtava Sabirnog logora Velika Pisanica nije utvrđen. Do sada su poimenično utvrđeno 23 žrtve. Procjenjuje se, da je broj žrtava oko 100. Po logoraše dolaze seljaci iz okolnih sela i koriste ih kao radnu snagu za razne poljoprivredne poslove, odnosno iznajmjuju ih za rad i to plaćaju logorskoj

Sajmište u Velikoj Pisanici, mjesto sabirnog i prolaznog logora, ostaci logorske ograde (stanje 1955.)

upravi. Mnogi seljaci, prema iskazima/sjećanjima logoraša, iskazali su razumijevanje i pomogli im u hrani i odjeći. Nakon kraćeg zadržavanja folksdojčera u Velikoj Pisanici, od početka, a zaključno s 10. kolovoza 1945., krenuli su transporti prema logorima za folksdojčere prema istoku Hrvatske (Krndija, Valpovo). To je značilo i nastavak stradanja slavonskih, srijemskih, baranjskih i bosansko-posavskih Nijemaca koji su bili u tim transportima.

Radni logor Valpovo

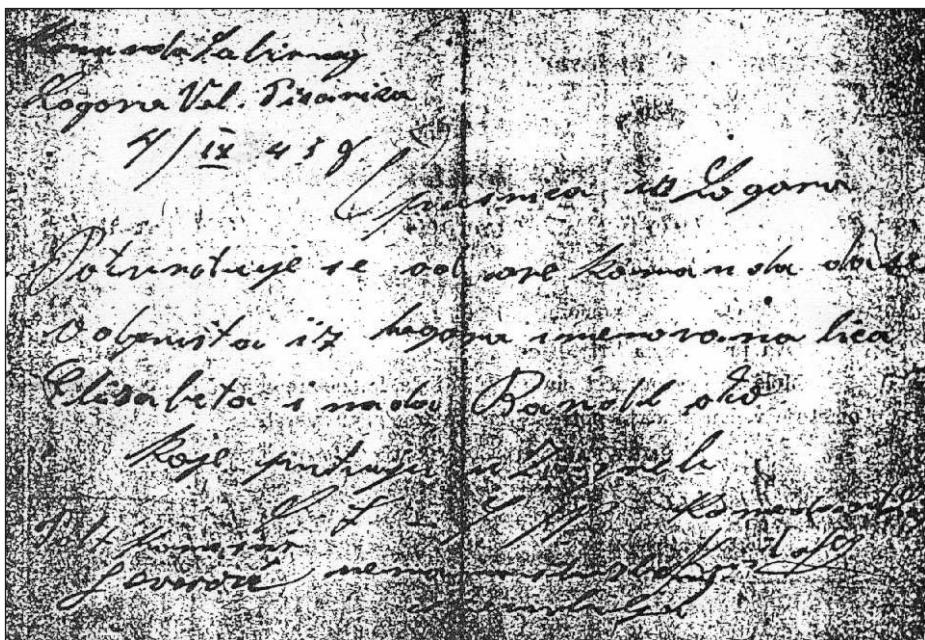
Prve skupine hrvatskih, posebice slavonskih, srijemskih, baranjskih i bosan-

sko-posavskih folksdojčera, internirane su najprije u svibnju 1945. u logore Josipovac i Valpovo. Radni logor Valpovo osnovan je na prostoru između stare valpovačke ciglane i sajmišta gdje su otprije bile barake njemačke Radne službe "Arbeitsdienst" i bio je ograđen visokom bodljikavom žicom i s kulama stražarama. Za razliku od većine drugih logora u kojima su internirci bili smješteni u napuštenim selima ili dijelovima sela, u Valpovu su svi bili smješteni u barakama, muškarci i žene odvojeno. Kako barake, bez rasvjete i grijanja, nisu imale stakla na prozorima, oni su zatvoreni daskama. Ljudi su ležali na drvenim krevetima ili podovima, bez slame. Tko nije mogao pronaći mjesta, morao je spavati vani u unutarnjem logorskom dvorištu. Uz to, u Radnom logoru Valpovo je postojala i logorska uprava (kancelarija), kuhinja i izolana. Komandant/upravnik Radnog logora Valpovo bio je N. Prekodravac Relja, politički komesar u logoru B. Štimac, te Pšemislav Pospišil, a zatim je od kraja 1945. komandant/upravnik logora bio kapetan Josip Globočnik, politički komesar u logoru P. Pospišil.

Iz Radnog logora Valpova upućen je 22. srpnja 1945. željeznički transport s 1.800 osoba u stočnim vagonima. Međutim, transport se morao vratiti s austrijske granice, a nakon nekoliko dana besciljnog kretanja završio je u Velikoj Pisanici kod Bjelovara. Transport s logorašima iz Valpova, čeka na austrijskoj granici ili negdje u putu. Isto se nedugo zatim dogodilo i s još dva transpor-

Kuća u Velikoj Pisanici u kojoj se nalazila Uprava Sabirnog logora

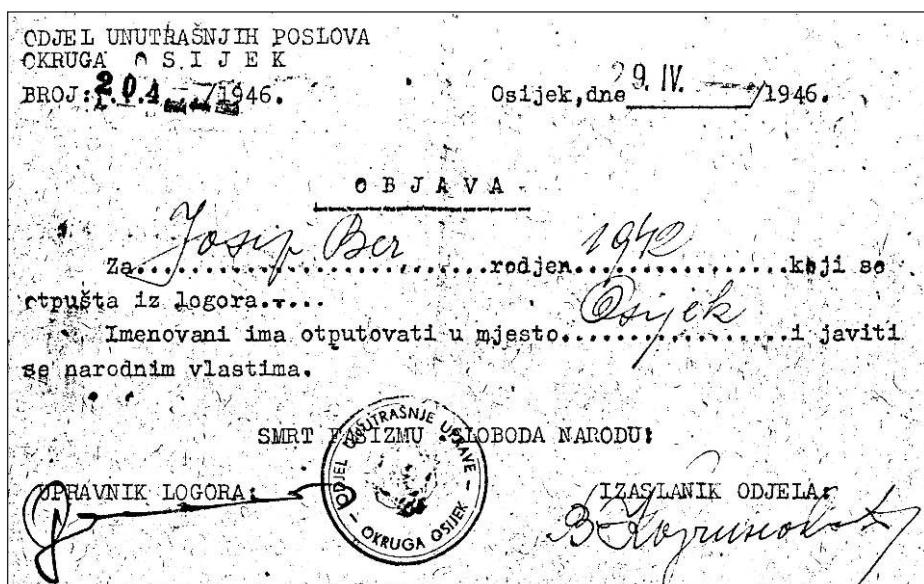

Otpusnica Komande Sabirnog logora Velika Pisanica za obitelj Bandl iz Bosanskog Šamca od 4. rujna 1945.

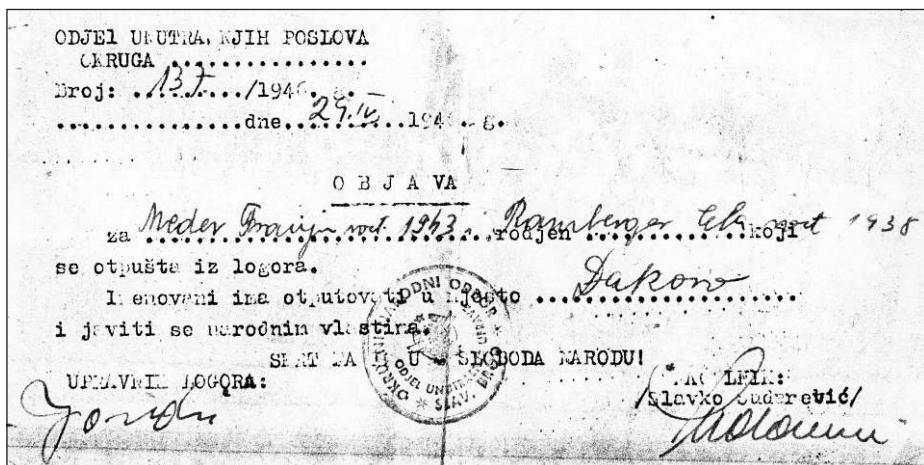
ta folksdojčera. Nakon kraćeg zadržavanja folksdojčera u Velikoj Pisanici, tijekom kolovoza 1945. vraćeni su u logore Valpovo i novoosnovani logor Krndija. U Radnom logoru Valpovo, u početku su logoraši korišteni kao radna snaga izvan logora interventno, primjerice za popravak puteva te za pojedine sezonske radove u poljoprivredi. Uskoro se, međutim, pristupilo njihovu sustavnom zapošljavanju na poljoprivrednim dobrima, u šumskim radovima, ciglanama i u različitim poduzećima. Po logoraše dolaze seljaci iz okolnih sela i koriste ih kao radnu snagu za razne poljoprivredne poslove, odnosno iznajmljuju ih za rad i to plaćaju logorskoj upravi. Mnogi seljaci, prema iskazima/sjećanjima logoraša, iskazali su razumijevanje i pomoć u hrani i odjeći. Prehrana logoraša je bila više nego oskudna i nedostatna, te mnogi poboljšavaju i umiru. Posebice od jeseni/zime 1945. počinje harati epidemija pjegavog tifusa i ubrzo poprima zastrašujuće razmjere. Početkom 1946. svakog dana je oboljevalo i do 100 osoba. Tijekom veljače i ožujka 1946. svakog dana je umiralo 20 do 30 osoba. Potkraj ožujka ili početkom travnja 1946., nakon poduzetih mjera i dezinfekcije, tifus je suzbijen. Na tešku sudbinu logoraša utjecali su, osim nepovoljnih uvjeta smještaja, izrazito slaba prehrana, nedovoljna higijena, pomanjkanja lijekova i liječničke pomoći, razne bolesti te naporni radovi na koje zatočenici nisu bili naviknuti. Ubijanja i smaknuća, osim nekoliko slučajeva, nije

bilo. To potvrđuju i iskazi/svjedočanstva logoraša.

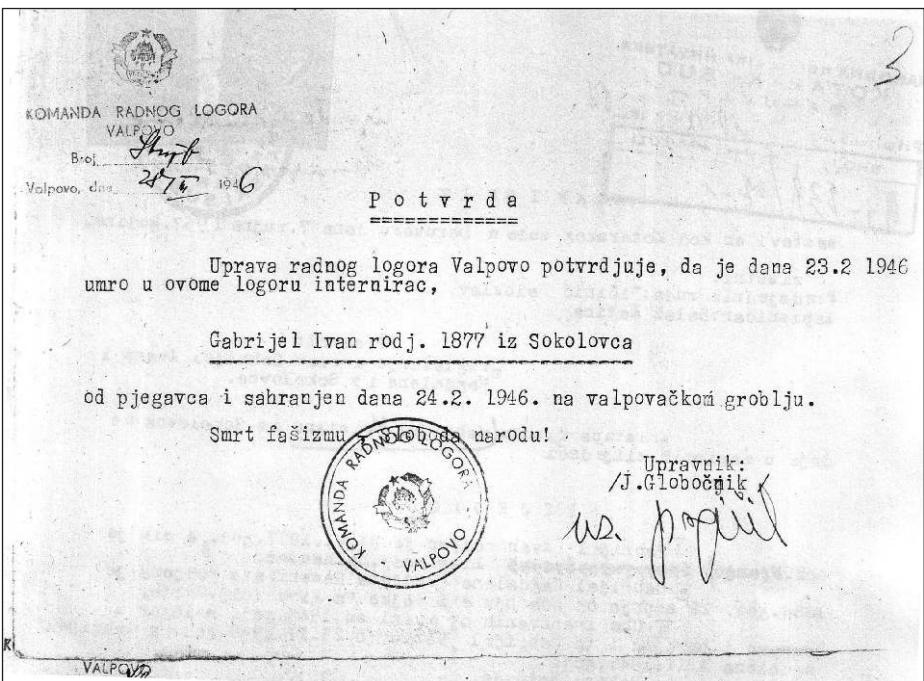
Kroz Radni logor Valpovo prošlo je prema svim vrlo pouzdanim navodima i procjenama, najvjerojatnije oko 4.000 logoraša, uglavnom starijih osoba, žena i djece. Prema izvješću Ministarstva unutarnjih poslova Narodne vlade Hrvatske, u Radnom logoru Valpovo u listopadu 1945. smješteno je 3.806 logoraša, koji se koriste za različite radove. Do svibnja 1946., kada je Radni logor Valpovo raspušten, stradale su najmanje 1.074 internirane osobe. Matiča umrlih Radnog logora Valpovo poimenično navodi 1.015 osoba (552 ženske i 463 muške osobe). Posebice su zastupljena djeca i starije osobe. U starosti do 14 godina života u Radnom logoru Valpovo tijekom 1945. i 1946. umrlo je 86 djece. U starosti do jedne godine života (godišta 1944., 1945. i 1946.), dakle dojenčad, um-

Otpusnica iz Radnog logora Valpovo Odjela unutarnjih poslova Okruga Osijek za Josipa Bera (1942.) iz Osijeka od 29. travnja 1946.

Otpusnica iz Logora Krndija Odjela unutarnjih poslova Okruga Slavonski Brod za Ferdinanda Medera (1943.) i Elu Ramberger (1938.) iz Đakova od 29. travnja 1946.

Komanda Radnog logora Valpovo potvrđuje 28. veljače 1946. da je u logoru od tifusa pjestavca umro internirac Ivan Gabrijel (1877.) iz Sokolovca kod Daruvara

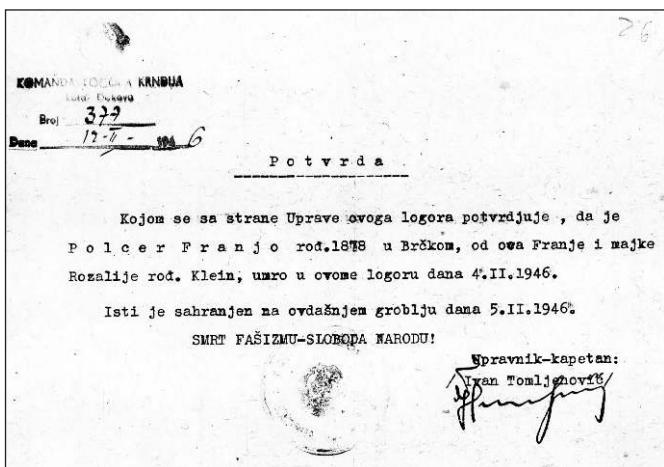

Logoraško groblje u Valpovu

rlo je 55 djece (četvero umrlih u logoru je i rođeno). Među umrlima znatan je broj (261) osoba starije dobi (stariji od 65 godina). Prema iskazima/svjedočenjima logoraša Radnog logora Valpovo i Valpovčana, umrle logoraše odvozili su noću kolima iz logora na mjesno groblje. Na prostoru iza kapelice i mrtvačnice za to određeni logoraši kopali su velike rake u koje su polagani mrtvi, zatim su poliveni vapnom i zatrpani, ponekad bez nadgrobnih oznaka ili natpisa. Nakon ukidanja Radnog logora u Valpovu tijekom svibnja 1946., oni logoraši koji nisu pušteni na slobodu, prebačeni su do kraja svibnja 1945. u druge logore (Podunavlje u Baranji, Tenja/Tenjska Mitnica kod Osijeka, Gakovo u Bačkoj i Knićanin/Rudolfsgrad u Banatu) ili su ostali na prisilnom radu na poljoprivrednim dobrima i u raznim radnim organizacijama u istočnoj Slavoniji i Baranji.

Logor Krndija kod Đakova

U Krndiji je najprije osnovan logor za ratne zarobljenike (njemački i hrvatski vojnici) i političke zatvorenike Hrvate. U logor za folksdjočere Krndija je pretvorena kada su 15. kolovoza 1945. dopremljeni logoraši iz Velike Pisanice. Logoraši su zatim sami morali ograditi logor bodljikavom žicom. Slijedi kasnije i dolazak novih logoraša. Napušteno njemačko selo Krndija kod Đakova pretvoreno je u logor za preostalo njemačko stanovništvo Slavonije i Srijema, zapadne Hrvatske i bosanske Posavine. Komendant/upravnik logora bio je kapetan Ivan Tomljenović, a zatim Milan Komlenović. Logorsku upravu i stražu činilo je 12 do 14 pripadnika Narodne milicije, od kojih su četiri bile

Komanda logora Krndija potvrđuje 17. veljače 1946. da je u logoru umro internirac Franjo Polcer (1878.) iz Brčkog

Logoraško groblje u Krndiji

Ivan Tomljenović - Cigo,
komandant/upravnik logora Krndija

žene, koje su prema iskazima/sjećanjima logoraša bile najokrutnije. Po logoraše dolaze seljaci iz okolnih sela i koriste ih kao radnu snagu za razne poljoprivredne poslove, odnosno iznajmljuju ih za rad i to plaćaju logorskoj upravi. Mnogi seljaci, prema iskazima/sjećanjima logoraša, iskazali su razumijevanje i dali im pomoći u hrani i odjeći. Na tešku sudbinu logoraša utjecali su, osim nepovoljnih uvjeta smještaja, izrazito slaba prehrana, nedovoljna higijena, pomanjkanje lijekova i liječničke pomoći, razne bolesti, te naporni radovi na koje zatočenici nisu bili naviknuti. Umiralo se većinom od bolesti, posebice tifusa, premorenosti, zime i gladi. Od zime 1945./46., posebice od siječnja 1946., počinje harati epidemija pjegavog tifusa i ubrzo poprima zastrašujuće razmjere. Potkraj ožujka ili početkom travnja 1946., nakon poduzetih potrebnih mjera tifus je uklonjen.

Ubijanja i smaknuća osim nekoliko slučajeva, koji su nedvojbeni, u logoru Krndi-

Crtež logoraša Ota Švajcera (Stara žena u valpovačkom logoru),
Radni logor Valpovo, 14. prosinca 1945.

ja nije bilo. Logoraše su pokapali na mjesnom groblju, mnogi i bez nadgrobnih oznaka ili natpisa. Prema izvješću Ministarstva unutarnjih poslova Narodne vlade Hrvatske, u Logoru Krndija u listopadu 1945. smješteno je 3.500 logoraša, uglavnom starijih osoba, žena i djece, koji se koriste za različite radove. Procjenjuje se da je kroz logor Krndija prošlo oko 3.500 do 4.000 logoraša, te da ih je oko 500 do 1.500 u logoru smrtno stradalo, uglavnom od izgladnjelosti, dizenterije i tifusa. Prema do sada utvrđenim poimeničnim poka-

zateljima, u logoru Krndija stradalo je najmanje 338 osoba, pretežito starijih osoba, žena i djece. Logor Krndija raspušten je u svibnju 1946. Oni logoraši koji nisu pušteni na slobodu, prebačeni su do kraja svibnja 1946. u druge logore (Podunavlje u Baranji, Tenja/Tenjska Mitnica kod Osijeka, Gakovo u Bačkoj i Knićanin/Rudolfsgnad u Banatu). Odatle su, zatim, upućivani na rad i drugdje. Nakon ukidanja logora Krndija, velik broj preživjelih interniraca ostao je raditi na poljoprivrednim dobrima i u raznim radnim organizacijama. •

**U SPOMEN NA
ANĐU ZLOPAŠA
«MANDURUŠU»**

Nakon kratke bolesti u Posušju je 23. siječnja 2012. u 89. godini života umrla **Andja Zlopaša ud. Jerka**, zvana Manduruša. Mukotrpni je život proživjela čestito i kao brižna majka. Rodila je sedmoro djece (četiri sina i tri kćeri), koje je odgojila kao čestite Hrvate i dobre katolike. Bila je članica Hrvatskoga društva političkih zatvorenika, a svoju je robiju izdržala u zloglasnoj mostarskoj Ćelovini.

Malo poslije sloma Nezavisne Države Hrvatske, Andju, njezina brata Ivana i sestru im Katu, jugoslavenske su partizanske izvele ponad kuće, te ih prisilile da sebi iskopaju grob. Ipak su Božjom providnošću izbjegli smrt. Andin brat Jerko pristupio je ustaškome pokretu 1935. u predratnoj emigraciji, te je nekoliko godina proveo u Italiji, a svaki mu se trag gubi u svibnju 1945. I njemu i njoj neka laka bude hrvatska zemlja!

Želimir CRNOGORAC

**POMOĆ ZA
POLITIČKI
ZATVORENIK**

Od sredine veljače do sredine ožujka 2012., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesebično pomogli:

Ivan	Račić	Zagreb	50,00
Đurđa	Hren-Obranić	Varaždin	300,00
Dragica	Pelikan	Zagreb	200,00
Višnja	Sever	Zagreb	200,00
ukupno			750,00 kn

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

ISPRAVAK

U članku I. Karamatića «Partizanski ratni zločin nad Hrvatima u selu Mamići (Kočerin) u Hercegovini», objavljenom u br. 239 na str. 32. potkrala se pogreška: ostatci četvorice ubijenih civila nisu, naime, preneseni na groblje u Mamićima, kao što je tamo objavljeno, nego u groblje u Posuškome Gradcu. Ispravljavamo se čitateljima. (Ur.)

U SPOMEN

STEVAN JANJIĆ

1924. - 2012.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Osijek

U SPOMEN

DRAŽENKO TAPŠANJI

1931. - 2012.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Karlovac

IN DIESER AUSGABE

Im Auftrag des kroatischen Vereins politischer Häftlinge hat der Präsident der Niederlassung Gospic **Ivan Vukić** eine Strafanzeige wegen Kriegsverbrechen an Zivilisten und Kriegsgefangenen im Frühjahr 1945 in der Gegend von Kosinj (Lika) der Staatsanwaltschaft in Karlovac eingereicht. Nach fast sieben Jahrzehnten wurde in einer Grotte in der Nähe von Kosinj eine große Anzahl von menschlichen Knochen gefunden. Die Bewohner der umliegenden Dörfer erinnern sich, dass die jugoslawische Armee, nachdem sie diesen Teil Kroatiens im Jahre 1945 besetzt hat, diese Menschen ohne Gerichtsverhandlung erschlagen hat, aber sie trauen sich noch immer nicht darüber öffentlich zu bezeugen. Dieses Schweigen, im Übrigen ein Merkmal auch für die anderen Teile Kroatiens, zeugt eindeutig von der realen Situation in Kroatien. Vukić hat von der Strafanzeige auch hochrangige Vertreter von Regierungsbehörden, einschließlich des Präsidenten der Republik informiert, bisher bekam er von niemandem - auch nicht von der Polizei oder der Staatsanwaltschaft - keine Antwort. Es wurde nichts unternommen, nicht mal den Tatort gesichert.

*

In seinem Leitartikel problematisiert der Präsident des kroatischen Verbandes der politischen Häftlinge, **Alfred Obračić** die Absicht der kroatischen Regierung, dass das neu gegründete Amt für die Suche, Kennzeichnung und Pflege der

Gräber der Opfer von Verbrechen des Kommunismus von unabhängigen und autonomen Institutionen in eine Abteilung des Ministeriums für Veteranen, also der staatlichen Verwaltung verwandelt. Mit ähnlichen Modellen hat sich die Regierung, die im Jahr 2000 die reformierten Kommunisten gebildet hatten, bedient. Sie haben damals beschlossen, die Arbeit der Kommission des kroatischen Parlaments für Ermittlung der Opfer von Kriegs- und Nachkriegszeiten des Zweiten Weltkrieges auszusetzen, in dem sie diese Kommission in der Zusammensetzung des Ministeriums für Wissenschaft eingeschlossen haben. In dem Moment als sie untergeordnet engparteilichen politischen Interessen untergeordnet war und als sie aufgehört hat die Mittel zu erhalten, hat die Kommission in der Tat aufgehört zu existieren und die Ermittlung nach den Opfern von Krieg und Nachkriegszeit ist vollständig ausgesetzt. Ein ähnliches Modell wird, trotz der Proteste der Einheimischen und sogar einiger ausländischer Kreisen der Öffentlichkeit, eindeutig auch jetzt anwendet. Aber es ist bezeichnend, dass weder Errichtung des Büros noch die Angriffe der Regierung auf ihn, die Resonanz in den kroatischen Medien nicht finden.

*

Im Jahr 1936 in der jugoslawischen Gefängnis in Srijemska Mitrovica, erschöpft mittels langen Misshandlungen und Hungerstreiks starb **Stjepan Javor**, kroati-

scher Märtyrer und einer der berühmtesten Kämpfer für ein unabhängiges Kroatien. Er wurde 1929 verhaftet und zwei Jahre später, in einem Prozess in dem zwei junge Männer zum Tode verurteilt und gehängt wurden, und noch fünfzehn andere zu Gefängnisstrafen verurteilt, zu 20 Jahren schweren Kerker verurteilt. Javors Beerdigung war ein großartiges Ereignis für die kroatische Wille nach Freiheit an dem, nach damaligen Verkehrssituation, mehr 100.000 Menschen teilgenommen haben. Sein Leid wurde der jüngeren Generation als Beispiel und als im Jahre 1939 seine Frau Ida starb, haben ihr kroatische Zeitungen - weltliche und kirchliche - rührenden Nachruf gewidmet. Einen solchen, der 1940 im Kalender *Srca Isusova i Marijina* erschien, bringen wir mit einer kürzeren Einführung in unserer Zeitschrift. Die Javors Familie war auch später den Leiden ausgesetzt. Dem Sohn **Ivan** und der Tochter **Irena** schwindet im Frühjahr 1945 jeder Spur und eine weitere Tochter schaffte es in die politische Emigration, wo sie starb.

*

Über die individuellen Leiden der Kroaten zur Zeit der kommunistischen Jugoslawiens schreiben **Prof. Maja Runje**, **Ivica Karamatić** und **Hrvoje Matijević**, während **Slavko Bačić** das Leid der Kroaten auf dem Gebiet der Benkovac in Dalmatien (Südkroatien) beschreibt. •

Novigrad am Dobra

IN THIS ISSUE

On behalf of the Croatian Association of Political Prisoners, the branch in Gospić, President **Ivan Vukić** has filed criminal charges at the County Prosecutor's Office in Karlovac for war crimes against civilians and prisoners of war committed in spring 1945 in the area surrounding Kosinj (Lika). After almost seven decades, a large number of human bones were found in a pit near Kosinj. Local village people remember that those were the people executed without trial by the Yugoslav Army, which had occupied that part of Croatia in 1945; however, they are still afraid to testify publicly about the events. The silence, which is also characteristic for other parts of Croatia, clearly shows the actual situation in Croatia. Vukić has informed high-level state officials, including the President of the Republic, about the criminal charges, but has not received any response so far, not even from the police or the public prosecutor. No actions were taken to secure the site.

*

In his editorial, President of the Croatian Association of Political Prisoners, **Alfred Obranić** analyses the intention of the Government of the Republic of Croatia to turn the newly-founded Office

for Locating, Marking and Maintaining the Graves of Victims of Communist Crimes, an independent institution, into a department within the Ministry of Homeland War Veterans, a public administration body. The 2000 government, which was formed by reformed communists, acted similarly. They decided to discontinue the work of the Commission of the Croatian Parliament for establishing war and post-war victims of the Second World War, by integrating it into the Ministry of Science. The moment it became subjected to narrow party interests and stopped receiving financial means, the Commission practically ceased to exist, and the efforts in establishing war and post-war victims were discontinued. Clearly, a similar model will be applied now, despite the protests of a part of Croatian public and some circles in international public. Characteristically, neither the founding of the Office nor the Government's attacks on it get any attention in Croatia's media.

*

In 1936, at the Yugoslav prison in Srijemska Mitrovica, exhausted by endless tortures and hunger strike, died **Stjepan Javor**, a Croatian martyr and a prominent fighter for independent Croatia. He was arrested in 1929, and two

years later he was sentenced to 20 years of prison, in a process where two young men were sentenced to death and hanged; fifteen more were sentenced to prison. Javor's funeral was a magnificent manifestation of Croatia's will for freedom, with more than 100,000 people attending in the then grave circumstances. His suffering served as an example to young generations, and when his wife Ida died in 1939, Croatian papers – both secular and church related – devoted touching obituaries to her. One of them was published in 1940 in *Kalendar Srca Isusova i Marijina*, which is published in our paper with a short introduction. Javor's family continued suffering later on. Son **Ivan** and daughter **Irena** disappeared without a trace in spring 1945, and the other daughter managed to emigrate, and died abroad.

*

Prof. Maja Runje, Ivica Karamatić and **Hrvoje Matijević** write about individual sufferings of Croats during the communist Yugoslavia; and **Slavko Bačić** describes suffering of Croats in the area around Benkovac in Dalmatia (Southern Croatia).

Ogulin - the Francapan castle

NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA
NARODNI ODBOR KOTARA ZADAR
Sekretarijat za prosvjetu i kulturu
Broj: 11396/57

Zadar, 29. srpnja 1957. godine

Predmet: Dešpoja Mario, molba odbija se.

D E Š P O J A   M A R I O, Krstinić

Z A D A R
=====
Rade Končara 5

Vašoj molbi od 15. V. 1957. godine, kojom tražite dozvolu za polaganje osmog razreda gimnazije, odnosno priznanje tog razreda i polaganje velike mature ili pak u krajnjoj liniji redovito pohadjanje osmog razreda, ne može se udovoljiti, već se u potpunosti usvaja obrazloženje uprave gimnazije, kao i kazna koju vam je izrekao nastavnički zbor škole.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu !

N a č e l n i k :
/Šime Božulić/
Božulić

Pripadnici Hrvatskog saveza u Seraingu (Liège), Belgija, 1932. godine

